

T. C.
ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TEMEL EĞİTİM ANABİLİM DALI
SINIF EĞİTİMİ BİLİM DALI

SINIF ÖĞRETMENLERİNİN SOSYAL BİLGİLER DERSİ KAPSAMINDA YEREL
OKURYAZARLIKLARININ İNCELENMESİ (ÇANAKKALE İLİ ÖRNEĞİ)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Ayşegül DÜNDAR

ÇANAKKALE
AĞUSTOS, 2019

**T. C.
Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi
Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Temel Eğitim Anabilim Dalı
Sınıf Eğitimi Bilim Dalı**

**Sınıf Öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Dersi Kapsamında Yerel Okuryazarlıklarının
İncelenmesi (Çanakkale İli Örneği)**

Ayşegül DÜNDAR

(Yüksek Lisans Tezi)

Danışman

Doç. Dr. Bülent GÜVEN

Çanakkale

Ağustos, 2019

Taahhütname

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum ‘*Sınıf Öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Dersi Kapsamında Yerel Okuryazarlıklarının İncelenmesi (Çanakkale İli Örneği)*’ adlı çalışmanın, tarafımdan, bilimsel ahlak ve değerlere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu bunlara atıf yaparak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu doğrularım.

29.08.2019

Ayşegül DÜNDAR

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi

Eğitim Bilimleri Enstitüsü

Onay

Ayşegül DÜNDAR tarafından hazırlanan çalışma, 29/08/2019 tarihinde yapılan tez savunma sınavı sonucunda jüri tarafından başarılı bulunmuş ve Yüksek Lisans Yeterlik tezi olarak kabul edilmiştir.

Tez Referans No : 10286500.

Akademik Unvan	Adı SOYADI	İmza	
Doç. Dr	Bülent GÜVEN		Danışman
Dr.	Fatih KANA		Üye
Dr. Öğretim Üyesi	Müeyesser CEYLAN		Üye

Tarih:

İmza:

Prof. Dr. Salih Zeki GENÇ

Enstitü Müdürü

Ön Söz

Geçmişte okuryazar olmak oldukça önemliydi. İletişimde katkısı büyük olan okuma yazma becerisi kişide önemli saygınlık uyandıran bir beceriydi. Günümüzün aksine daha önceleri okuryazarlık söz konusu olduğunda dilin söz dizilimi, uygun formu ve sıradaki sözcüklerin düzenli kurulumu anlamına gelirdi. Kurallar belirlenirdi yapılması gereken ise bu kuralları öğrenmek ve kullanmaktı. Fakat değişen günümüz koşulları ve gelişen teknolojinin de etkisi ile okuryazarlık farklı bir boyut kazanmıştır. Daha önceleri okuryazarlık; okuma, yazma, dinleme, konuşma ve anlama gibi temel becerilerin kazanımı anlamındaydı. Okuryazarlık kavramı da zaman içinde değişen ve yeni anlamlar yüklenen bir kavram oldu. Farklı anlam ve boyut kazanan okuryazarlık Sosyal Bilgilerin alanına hitap etmektedir. Sosyal Bilgilerin de toplum için temel koşulu ise “iyi bir yurttaş” yetiştirmedir. Bu bağlamda okuryazarlık aktif ve demokratik vatandaşların sahip olması gereken bir beceri olarak karşımıza çıkmaktadır. Değişen teknolojik gelişmelerin oluşturduğu toplum düzeniyle birlikte Sosyal Bilgilere ve öğretmenlere oldukça fazla görev düşmektedir. Bu durum uzun vadede öğretmenin de bulunduğu çevreye hakim olması, bulunduğu toplumun geleneklerinden, manevi değerlerinden, kültür ve tarihi değerlerine kadar olabileceği maksimum bilgiye sahip olmasıdır. Çocukların da geleceği ve yaşadığı yeri sevmesi ve bilgi sahibi olması açısından büyük önem teşkil etmektedir. Toplumun temeli olan değerlere öğretmenlik mesleğinin de verdiği sorumluluklarla sahip çıkılmalı ve öğrenilip öğretilmelidir. Bu sebeple öğrencilerin söylenen maddi ve manevi değerlere bakışlarının, bilişsel yapılarında ve duygularında bu değerlerin nasıl yer edebileceğinin yolu öğretmenlerinin yerel okuryazarlıklarının belirlenmesi olacaktır. Bu sayede hem alanında iyi olan hem de iyi insan olabilme yolunda ilerleyen bireyler yetişebilecektir. Bu araştırmanın gerçekleştirilmesi de bu gerekçelerden hareketle sağlanmıştır. Böylelikle yeni okuryazarlıkların listesine eklenecek olan Yerel

okuryazarlık kavramını Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Öğretim Üyesi Sayın Doç. Dr. Bülent Güven alan yazına kazandırmıştır.

Yüksek lisans tez araştırmam süresince tezim konusunda elinden gelen desteği veren, her türlü konuda bana yardımlarını esirgemeyen değerli danışman hocam Doç. Dr. Bülent GÜVEN'e, sadece tez hazırlama sürecinde değil her zaman desteklerini arkamda hissettiğim ve bu günlere gelmemde emeği büyük olan canım AİLEM'e, canım babam Ali DÜNDAR ve biricik annem Nurgül DÜNDAR'a, tezimi yazdığım süreçte bana manevi olarak desteklerini hep yanımda hissettiğim değerli arkadaşlarım Sema BERBER'e, Yasir AKBAŐ'a, Güleser BİRADLI'ya ve Kevser DÖKME'ye çok teşekkür ederim.

Çanakkale, 2019

Ayşegül DÜNDAR

Sınıf Öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Dersi Kapsamında Yerel Okuryazarlıklarının İncelenmesi (Çanakkale İli Örneği)

Ayşegül DÜNDAR

Özet

Okuryazarlık, yazı sembollerini seslendirme ve anlamlandırma ile başlayan nesnelere, olgu ve olayları ayrıntılı anlama ve doğru ifade etme becerisidir. Okuryazarlık toplumdaki bilgileri, becerileri ve sosyal normları anlama, birbiriyle paylaşma, yorumlayabilme ve sonraki nesillere aktarma aracıdır. Genel olarak kişinin kendi duygu, düşünce ve isteklerini konuşarak ve yazarak tam ve doğru bir şekilde ifade etmesi, başkalarının söylediklerini ve yazdıklarını dinleyerek ve okuyarak doğru bir şekilde anlaması ve bütün bunları yaparken kendi bilgi ve becerilerini sosyal ve kültürel alanda kullanması anlamında kullanılmaktadır. Okuryazar kişilerin kendini geliştirdiği kadar içinde yaşadığı toplumun problemlerinin çözümüne ve toplumun ilerlemesine katkıda bulunacağına inanılmaktadır. Özellikle 1990'lardan sonra, okuryazarlığın kavram çerçevesi, teknolojik gelişmelere, şehirlerdeki hayat şartlarının değişmesine ve ortaya çıkan yeni ihtiyaçlara bağlı olarak çeşitlenmiş ve çoğul olguları kapsar hale gelmiştir. Okuryazarlık, bilgisayar okuryazarlığı, teknoloji okuryazarlığı, internet okuryazarlığı, medya okuryazarlığı gibi farklı okuryazarlık türleri ile birlikte kullanılır olmuştur. Birçok okuryazarlık türü ortaya çıkmış ve yaşam tarzı olarak kullanılmaya başlanmıştır. Bazı türlerinin ilköğretim ve ortaöğretim okullarında ders olarak okutulmaya başlandığı da bilinmektedir. Okuryazarlık kişi için toplumdaki başarı göstergesidir. Toplumlar için de gelişmişlik durumunu gösteren ölçütlerden biri olduğu söylenebilir. Bu araştırmada ise yeni bir okuryazarlık türü olarak önerilen ve sosyal bilgiler dersinde kazandırılması gereklilik arz eden “yerel okuryazarlık” kavramına ilişkin sınıf öğretmenlerinin görüşlerini belirlemek amaçlanmıştır. Yerel okuryazarlık bireyin vatandaşlık görevlerinden biri olarak da düşünülebilecek, yaşadığı yerleşim biriminde tarihi, kültürel, turistik, ekonomik ve manevi

yönleri bulunan alan, eser, ören yeri ve edebi eserleri tanıma, temel özelliklerinin farkında olma ve gerektiğinde edindiği bilgileri başka bireylere doğru şekilde aktarabilme becerisini kapsamında bulunduran bir nitelik kazanma süreci olarak tanımlanabilir. Özellikle sosyal bilgiler dersinin kültürel, tarihi, ekonomik varlıklar üzerine odaklanmış disiplinler arası bir ders oluşu yerel okuryazarlık kavramının işlevsel bir şekilde kullanılmasına ve gelişmesine imkan tanıyabilecektir. Yakından uzağa öğretim ilkesine uygun şekilde ele alınan sosyal bilgiler derslerinde çocukların meraklarının fazla olduğu ilkökul çağındaki öğrencilere öğretim hizmeti sunan sınıf öğretmenlerinin bu kavrama yönelik yeterlikleri, öğrencilerinin ihtiyaçlarına cevap verecek düzeyde olmalıdır. Zira yaşanılan yerleşim yerinin doğru şekilde tanınması, özelliklerinin bilinmesi ilerleyen dönemde çocuğun değer edinimine, kültürel mirasına sahip çıkıp korumasına ve hatta ekonomik kazanç sağlayıcı girişimcilik davranışları ortaya koymasına imkan tanıyacaktır. Betimsel nitelikte gerçekleştirilen araştırmanın verileri Sınıf Öğretmenlerinin “Çanakkale İli Merkezi Yerel Okuryazarlık kavramına ilişkin görüşlerini belirlemek” üzere hazırlanan açık uçlu sorulardan oluşan yapılandırılmış görüşme formu ile toplanmıştır. Toplanan veriler nitel araştırma yöntemine uygun tekniklerle analiz edilmiş, analiz sonucunda sınıf öğretmenlerinin birer yerel okuryazar olduğu ve Çanakkale'nin yerel tarihi, kültürü ve manevi değerleri hakkında temel düzeyde bilgiye sahip olarak başkalarına düzenli bir şekilde aktarabilme becerisini kazanmış olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Yerel okuryazarlık, sosyal bilgiler, ilkökul

Local Literacy of Classroom Teachers With in Social Studies Courses Review

(Çanakkale Province Example)

Ayşegül DÜNDAR

Abstract

Literacy is the ability to understand in detail and expressing correctly facts and events, starting from vocalizing and giving meaning to text symbols. Literacy is a tool to understand, share, interpret and transfer the knowledge, skills and social norms of society to future generations. It is generally used to express self feelings, thoughts and wishes by speaking and writing completely and correctly, to understand what people say and write through listening and reading, and to use self knowledge and skills in social and cultural fields. It is believed that, as much as literate people improve themselves, they contribute to solving problems and improvement of society they belong. Due to changes in technological developments, urban living conditions and occurring new needs, conceptual framework of literacy diversified and included multiple facts, especially after 1990s. Literacy has been used together with other types such as computer literacy, technology literacy, internet literacy, media literacy. Many literacy types has emerged and used as a lifestyle. It is known that some of the literacy types are instructed in courses in primary and secondary schools. Literacy is an indicator of success for people within society. It is also an indicator of development status of the society. The objective of this study is to determine the opinions of primary school teachers upon the “local literacy” concept which is suggested as a new type of literacy, that is essential to gain in social studies courses. Local literacy can be considered as a citizenship duty, that is a process of recognizing, being aware of the basic features of historical, cultural, touristic, economic and spiritual aspects of the local areas, historical sites, artifacts and literary Works and gaining the qualification of transferring the knowledge correctly to other people. Especially, the focus of social studies course on cultural, historical, economic assets as an

interdisciplinary course provides the opportunity to use and develop local literacy concept functionally. In the social studies courses, which are handled in accordance with the principle of close to distant teaching, the classroom teachers who teach curious elementary school students should be sufficient to meet the needs of their students. The correct identification of living place helps acquisition of value, claiming and protecting cultural legacy and economic benefits through entrepreneurial behaviors of the children. The data obtained by this research, is collected using a survey form containing open ended questions. The data collected is analysed by qualitative research techniques, and the results showed that classroom teachers are literate and they have a good understanding of Çanakkale's local history, culture and spiritual values. In addition to this they have the ability to convey these to others properly.

Keywords: Local literacy, social studies, primary school

İçindekiler

Önsöz.....	i
Özet.....	iii
Abstract.....	v
İçindekiler.....	vii
Tablolar Listesi.....	xi
Şekiller Listesi.....	xii
Kısaltmalar Listesi.....	xiii
Bölüm I: Giriş.....	1
Problem Durumu.....	2
Araştırmanın Alt Problemleri.....	4
Araştırmanın Önemi.....	4
Araştırmanın Sınırlılıkları.....	6
Varsayımlar.....	7
Tanımlar.....	7
Bölüm II: Kavramsal Çerçeve.....	8
Sosyal Bilgiler ve Sosyal Bilgiler Kavramı.....	8
Sosyal Bilgiler Dersinin Tarihi ve Türkiye'ye Gelişi.....	10
Sosyal Bilgiler Dersinin Genel ve Özel Amaçları.....	12
Sosyal Bilgiler Dersinin İçeriği.....	19
Sosyal Bilgiler Dersinin Öğrenme ve Öğretme Süreci.....	21
Sosyal Bilgiler Dersinde Ölçme ve Değerlendirme.....	23
Okuryazarlık Kavramı	25
Okuryazarlık Düzeyleri	32
Birinci düzey : temel okuryazarlık.....	32

İkinci düzey : işlevsel (fonksiyonel) okuryazarlık.....	33
Üçüncü düzey : çok işlevli (multi fonksiyonel).....	34
Sosyal Bilgiler Dersi Kapsamında Ele Alınan Okuryazarlık Türleri	34
Bilimsel okuryazarlık.....	36
Coğrafya okuryazarlığı.....	37
Ekonomi okuryazarlık.....	37
Eleştirel okuryazarlık.....	40
Duygusal okuryazarlık.....	41
Görsel okuryazarlık.....	43
Çevre okuryazarlık.....	44
Fen okuryazarlığı.....	48
Tarih (tarihsel) okuryazarlık.....	49
Bilgi okuryazarlığı.....	51
Bilgisayar ve internet okuryazarlığı (e- okuryazarlık).....	52
Dijital (elektronik) okuryazarlık.....	53
Teknoloji okuryazarlığı.....	53
Medya okuryazarlığı.....	56
Hukuk okuryazarlığı.....	58
Matematik okuryazarlığı.....	61
Politik okuryazarlık.....	61
Harita okuryazarlığı.....	61
Yerel okuryazarlık.....	63

<i>Yerel okuryazarlığın boyutları</i>	63
<i>Bilişsel boyutta özellikler</i>	63
<i>Duyuşsal boyutta özellikler</i>	65
<i>Beceri boyutunda özellikler</i>	68
Yerel Okuryazarlık Becerisinin Tarihi Bilgi Alt Kategorisini Belirlemeye	
Yönelik Çanakkale İlinin Nitelikleri	73
Kilitbahir ve çimenlik kaleleri.....	75
Seyit onbaşı (koca Seyit).....	76
Şehitler abidesi.....	78
Yahya çavuş.....	78
57. alay şehitliği.....	78
Çanakkale savaşı.....	79
Troia savaşı ve Troia(Truva) antik kenti.....	80
Saat kulesi.....	81
Bölüm III: Yöntem.....	85
Araştırmanın Modeli.....	85
Çalışma Grubu.....	86
Katılımcıların Kişisel Özellikleri.....	87
Veri Toplama Aracı.....	91
Verilerin Toplanması.....	91
Verilerin Çözümü ve Yorumlanması.....	92
Araştırmanın Geçerliliği ve Güvenirliği.....	94
Bölüm IV :Bulgular.....	95

Bölüm V :Tartışma, Sonuç ve Öneriler.....	113
Tartışma.....	113
Sonuç.....	120
Öneriler.....	123
Kaynakça.....	127
Ekler.....	136
Ek-1: Araştırma İzin Belgesi.....	137
Ek-2: Veri Toplama Aracı.....	139
Ek-3: Örnek Veri Toplama Araçları.....	142
Ek-4:MAXQDA 2018 Paket Programı ile Oluşturulan Kelime Analiz Tablosu.....	145

Tablolar Listesi

Tablo Numarası	Başlık	Sayfa Numarası
1.	Katılımcıların Cinsiyet Değişkeni Açısından Dağılımı.....	87
2.	Katılımcıların Mesleki Deneyim Değişkeni Açısından Dağılımı.....	87
3.	Katılımcıların Eğitim Durumu Değişkeni Açısından Dağılımı.....	88
4.	Katılımcıların Çanakkale'deki İkamet süresi değişkeni açısından dağılımı.....	88
5.	Çanakkale ili kültürel ve tarihi değerler konusunda kendilerini yeterli bulma durumu.....	89
6.	Çanakkale ili kültürel ve tarihi değerleri konusunda herhangi kurs ve seminer vb. faaliyetine katılma durumu.....	90
7.	Tablo 6'da sorulan soruya “evet” diyenlerin tarihi değerler konusunda kendini yeterli bulma durumu	90
8.	Çanakkale Savaşı için önemli görülen savaşın simgesi olduğu düşünülen olay ve etkilenilen kişiler hakkında görüşler.....	95
9.	Çanakkale hakkında belgesel ve filmler hakkında görüşler.....	97
10.	Sınıf öğretmenlerinin “yeniden doğuş, umut, var olma” kelimelerini Çanakkale ile özdeşleştirmelerine dayalı görüşler.....	98
11.	Saat kulesinin geçmiş tarihi hakkında görüşleri.....	100
12.	57. Alay denilince akıllara ne/neler geldiğine dair görüşler.....	102
13.	Kilitbahir, Çimenlik kalelerine dair görüşler.....	103
14.	Truva şehri , Truva atı efsanesi ile ilgili görüşler	105
15.	Çanakkale ili ve ilçelerinde var olan kültürel miras öğeleri ile ilgili görüşler.....	107
16.	Öğretmenlerin ilaveten eklemek istedikleri görüş ve öneriler	110

Şekiller Listesi

Şekil Numarası	Başlık	Sayfa Numarası
1.	18 Mart 1915 Çanakkale Deniz Savaşında Çanakkale Haritası.....	80
2.	Çanakkale'de Saat Kulesinin Yanında Bulunan Kitabenin Orijinal Fotoğrafı.....	83
3.	Çanakkale'de Saat Kulesinin Altında Yer alan Çeşmenin Orijinal Fotoğrafı.....	84
4.	Öğretmenlerin Görüşme Sorularına Verdikleri Cevapların Kelime Analizleri.....	112

Kısaltmalar Listesi

MEB: Milli Eğitim Bakanlığı

Bölüm I: Giriş

21. yüzyılda insan ihtiyaçlarının değişmesi ile birçok kavram da değişmiş ve çeşitlenmiştir. Bu kavramların arasında okuryazarlık da kendine yer bulmuştur ve anlamı temel düzeyde okuyup yazabilme becerisinin ötesine geçmiştir. Kullanıldığı yere göre değişmekle birlikte, daha çok kişinin kendi duygu, düşünce ve isteklerini konuşarak ve yazarak tam ve doğru bir şekilde ifade etmesi, başkalarının söylediklerini ve yazdıklarını dinleyerek ve okuyarak doğru bir şekilde anlaması ve bütün bunları yaparken kendi bilgi ve becerilerini sosyal ve kültürel alanda kullanması anlamında kullanılmaya başlanmıştır. Üstelik okuryazarlık becerisi ile donanmış kişilerin, kendi bilgi, duygu ve düşüncelerini geliştirirken, yaratıcı ve derin değerlere sahip olacağı düşünülmektedir. Özellikle 1990'lardan sonra, okuryazarlığın kavram çerçevesi, teknolojik gelişmelere, şehirlerdeki hayat şartlarının değişmesine ve ortaya çıkan yeni ihtiyaçlara bağlı olarak çeşitlenmiştir. Artık, okuryazarlık kavramı tekil değil, çoğul olguları kapsar hale gelmiştir. Okuryazarlık, bilgisayar okuryazarlığı, teknoloji okuryazarlığı, internet okuryazarlığı, medya okuryazarlığı gibi farklı okuryazarlık türleri ile birlikte kullanılır olmuştur (Altun, 2005).

Bahsedilen okuryazarlık türlerinin yanında kültürel okuryazarlık, bilim okuryazarlığı, evrensel okuryazarlık gibi türleri de ortaya çıkmış ve insanlığın hayatı boyunca yaşam tarzı olarak kullanılmaya başlanmıştır. Ayrıca bilgisayar okuryazarlığı ile medya okuryazarlığının ilköğretim ve orta öğretim okullarında ders olarak okutulmaya başlandığı da bilinmektedir. Buradan hareketle okuryazar kişinin toplumdaki başarısının göstergesi olduğu gibi toplumların gelişmişlik durumunu gösteren ölçütlerden birisi sayılabileceğini söyleyebiliriz. Sosyal Bilimler ve Sosyal Bilimler dalı tarih bilim dalını da içine alan çalışma alanlarıdır. Günümüzde hızla gelişen teknoloji ile tarihi kaynaklara ulaşımın kolaylığını arttırmaktadır. Yaşanan bu gelişmelerle okuryazarlık kelimesi her geçen gün yeni terimlerle birleşerek (medya okuryazarlığı, görsel okuryazarlık, tarih okuryazarlığı, teknoloji okuryazarlığı vb.)

anlam sahasını genişletmektedir. Alan yazına yeni bir terim olarak kazandırılacak olan okuryazarlık türü ise “Yerel Okuryazarlık” olacaktır. Kısaca; yaşadığı yerleşim biriminin kültürel, tarihi ve manevi özelliklerini temel düzeyde öğrenmiş olma özelliği olarak tanımlanabilen Yerel Okuryazarlık 21. Yüzyılda toplumların belki en fazla ihtiyaç duyacağı bir beceri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Problem Durumu

İletişimin bir parçası olan okuryazarlık bir dili bilip bu dili konuşabilmenin yanında iletişim kurabilecek yeterli düzeyde okuma yazma bilmektir. Altun’a göre (2005) ‘okuryazarlık, toplumdaki bilgileri, becerileri ve sosyal normları anlama, birbiriyle paylaşma, yorumlayabilme ve sonraki nesillere aktarma aracıdır.’ Okuryazar kişilerin kendini geliştirdiği kadar içinde yaşadığı toplumun problemlerinin çözümüne ve ilerlemesine katkıda bulunacağına inanılmaktadır (Güneş, 1997). UNESCO’nun tanımına göre ‘okuryazarlık; değişik türdeki yazılı kaynakları, kayıtları kullanarak, tanımlama, anlama, yorumlama, bir araya getirme, iletişim kurma ve hesap yapma yeteneğidir. Toplumun geniş kitlesine hitap edebilmek, bilgisini ve gücünü geliştirerek hedeflerine ulaşması için bireye olanak veren olgudur’ (Keçe, 2008). ‘Okuryazarlık çeşitli metin ve sanat yapılarını okuma, yorumlama, üretme bilgi ve becerisi ile bir kültür ve topluma tam anlamıyla katılabilme kapasitesi ve entelektüel becerilerini kazanmayı içerir’ (Deniz ve Kübeli, 2015). Okuryazarlık üzerine tanımları inceledikten sonra gelişen ve değişen teknolojinin de etkisiyle değişen bir görünüm kazanarak 21. Yüzyılda eski okuryazarlık türleri yanında çağın ihtiyaçları doğrultusunda farklı okuryazarlıklar ortaya çıkmıştır. Okuryazarlık bireylerin toplumdaki başarısının göstergesi olduğu gibi toplumlar içinde gelişmişlik durumunu belirleyen ölçütlerden biri olarak da gösterilebilir (Güven, 2018). Okuryazarlık kavramının değiştiği bu yüzyılda Sosyal Bilgilerin amacı olan aktif vatandaş yetiştirebilmenin bir şartı olarak karşımıza çıkabilmektedir. Değişimin etkisiyle kavramlara yüklenen anlamlar da değişmektedir.

Vatandaşlık da bu kavramlardan biridir. Aktif vatandaş olmak artık sadece görev ve sorumlulukları bilmenin ötesinde hak ve özgürlüğe bunun yanında doğru bilgiye dayalı aktif katılım olarak anlam kazanmıştır. Sosyal Bilgiler dersi insanı, toplumu ve insanın toplumla ilişkisi çerçevesinde çevreyi konu alanı olarak inceleyen bir derstir. Bu bağlamda günlük yaşam içinde bu amacı gerçekleştirmeye dönük olarak farklı türde pek çok okuryazarlık becerisinin kazandırılmasını da içerir. Sosyal Bilgiler dersinde kazandırılacak okuryazarlık becerileri çevre, hukuk, ekonomi, teknoloji, tarih, medya, harita, coğrafya, eleştirel ve politik okuryazarlık biçiminde sıralanabilir. Alan yazına kazandırılacak olan yeni okuryazarlık çeşidi olan “yerel okuryazarlık” da bu dersin kazandırabileceği beceriler arasında yerini alacaktır. Yerel okuryazarlık bireye vatandaşlık görevlerinden biri olan yaşadığı ilin tarihini, kültürünü ve gezilecek yerlerini iyi bilme, anlama başkasına bu bilgileri aktarabilme özelliği kazandıracak bir okuryazarlık türüdür. Çanakkale ili için yerel okuryazarlığın önemli olmasının en önemli nedenleri bu şehrin en az 500 yıllık geçmişi olması ve önemli kültür, tarih ve turizm kenti olma özelliğidir. Bir çok medeniyete ev sahipliği yapmış, önemli ticaret yolları üzerinde bulunan, Fatih Sultan Mehmet’in Konstantiniye (İstanbul) fethinin ardından konum olarak büyük önem kazanmıştır. Boğaz Harbi olan Çanakkale Savaş’ına tanıklık etmiş ve bir çok kahramanlıklarla ve şehitleriyle anılan bir şehir olmuştur. Bir çok yer ve tarihi mekanı içinde barındıran bu şehir için yerel okuryazarlık son derece önemlidir. Tüm bu nedenlerden dolayı bu çalışmanın yapılması Çanakkale ili için burada yaşayan ve görev yapan ilkokul (4. Sınıf) sınıf öğretmenlerinin şehir hakkında neyi, ne kadar ve ne için bildikleri açısından önem arz etmektedir.

Problem Cümlesi

Problem durumunda bahsedilen nedenlerden ve bu nedenlere ek olarak örgün eğitimin ilk basamağı olan ilkokul, topluma üyeliğe hazırlayan bütün bireylerin bilmesi gereken temel düzeydeki duygu, tutum, beceri ve davranışların kazandırılması için ilk müdahale ve çabaların

gerçekleştiği kritik bir dönemdir. Tüm bunların kazandırılması aşamasında İlkokullarda aktif vatandaş yetiştirme, yerel tarihini, kültürel miras öğelerini, kültürel ve manevi değerlerini koruyup gelecek kuşaklara aktarabilme bilinci bu yaş grubunda olacağından Yerel Okuryazarlığın kazandırılması için en uygun basamak olarak ilkokullar bu görevi üstlenecek pozisyondadırlar ve bu durumda ilkokulda sınıf öğretmenine çokça görev düşer. Bu bakımdan bu araştırmada Çanakkale İli kapsamında 4. Sınıflarda görev yapan sınıf öğretmenlerinin yaşadıkları, aynı zamanda tarihte de çok önemli bir yeri olan Çanakkale hakkında yerel okuryazarlık durumlarının belirlenmesi temel problemdir.

Araştırmanın Alt Problemleri

Sınıf öğretmenlerinin yerel okuryazarlık durumlarını inceleyip alan yazına yeni kavram kazandırarak öneriler sunmak amaçlanmıştır. Bu problem kapsamında aşağıdaki alt problemlerin cevapları aranmıştır.

1. Sınıf Öğretmenlerinin Çanakkale merkezi ve ilçelerinde bulunan yerel okuryazarlık niteliğine sahip eserler hakkındaki görüşleri nelerdir?
2. Öğretmen görüşlerinde ortaya çıkan ifadelerin kelime analiz sonuçları nasıldır?

Araştırmanın Önemi

Alan yazın incelendiğinde okuryazarlığın gelişen teknoloji, eğitim ve öğretim ile birlikte 21. Yüzyılda eski okuryazarlık türlerinin yanında yeni, çağdaş birçok okuryazarlık türünün oluşmasında çağın ihtiyaçlarının etkili olduğu görülmektedir. Bu çeşitlenmenin ihtiyaca göre sürekliliğini devam ettireceği ve okuryazarlığın toplumun gelişmişlik durumunu belirleyen ölçütlerden biri olarak da gösterilebileceği bilinmelidir. Bu bağlamda ortaya konan alternatif okuryazarlık türlerinden yerel okuryazarlık kavramı sadece yakın çevrede bulunan milli, tarihi ya da kültürel varlık ya da değerleri tanıma olarak algılanmamalı bundan daha ötesi farkındalık oluşturma ve sahiplenme duygusu ile tanıtmaya becerisini de bireylere kazandırmayı

amaçladığı unutulmamalıdır. Daha önce Türkiye’de çalışılmamış ve tanımlanma sürecinde olan bir okuryazarlık türü oluşu, ayrıca alanda önemi yadsınamayacak bir eksikliği giderilebileceği düşünüldüğünde eğitim sisteminde uzun vadede önemli kazançlar sağlayacaktır. Okuryazarlık Sosyal Bilgiler eğitimi açısından da temel amacı olan aktif vatandaşlığın ön koşuludur ve ilkokul öğretim basamağı bu amacın gerçekleşmesinde kritik bir dönem arz etmektedir. Bu bağlamda ilkokullar öğretim basamakları arasında önemli temellerin atıldığı ve birçok okuryazarlık türü ile öğrencilerin tanıştığı bir aşama olarak yerel okuryazarlığın kazanılmasında da önemli bir misyon üstlenebilecek bir yapıdadır.

Öğrencilerin yaşadıkları yerleşim yerinin tarihi, kültürel, milli ve manevi özellik arz eden niteliklerini tanıdıkça önce yerelden milliyeye oradan da evrensel uzanan bir boyutta gelişme ve bakış açısı kazanmaları sağlanabilecektir. Yaşanılan yerleşim yerinin öncelikle tarihi mekanlarını, kültürel özelliklerini, manevi yönünü tanıyan öğrenciler edindikleri bu bilgi ve nitelikleri misafirlere ya da yerleşim yerine ziyarete gelen kişilere aktararak, özellikle gelişen teknolojinin de imkanları ile sosyal medyayı da kullanarak sunum becerilerini ve özgüvenlerini de geliştirebileceklerdir. Bu durumun dolaylı olarak ülke turizmine katkı sağlayabileceği, bu eser ve değerlerin daha iyi bir şekilde korunmasına imkan tanıyabileceği de akıldan çıkarılmamalıdır. Öğrencilerin yerel niteliklerin farkında oluşu, onlara karşı olumlu tutum geliştirme, öğretim sisteminde çeşitli yerleşim yerlerinde görev yapacak sınıf öğretmenleri için de son derece önemli bir meziyettir. Sınıf öğretmenleri görev yapılan yerleşim yerini tanıma ve edindikleri yerel okuryazarlık becerisi sayesinde derslerinde yaşamsal örneklere daha iyi yer verebileceklerdir. Ayrıca yerel okuryazarlık niteliği ile genel kültür özelliklerine de önemli katkılar sağlanacaktır. Alan yazına kazandırılmak istenen “Yerel Okuryazarlık” niteliğinin öğrencilerde oluşturulmasına katkı sağlanması için ilkokullarda özellikle Sosyal Bilgiler dersinde hazırlanacak yerel okuryazarlık etkinliklerine yer verilmesi ile; bireyin vatandaşlık görevlerinden biri olarak da düşünülebilecek, yaşadığı

yerleşim biriminde tarihi, kültürel, turistik, ekonomik ve manevi yönleri bulunan alan, eser, ören yeri ve edebi eserleri ve kişilikleri tanıma, temel özelliklerinin farkında olma ve gerektiğinde edindiği bilgileri başka bireylere doğru şekilde aktarabilme becerisini kapsamında bulduran bir nitelik kazanma süreci olarak program geliştirmecilere, öğretmenlere, eğitimcilere, ailelere tanıtılmasının sağlanması mümkün olabilecektir. Yine yerel okuryazarlık kavramının kazandırılması amacıyla, öğretim ilkelerinden “yakından uzağa” ilkesinden hareketle Sosyal Bilgiler dersinde bu niteliğin kazandırılması için program geliştirme uzmanlarının gerekli düzenlemeleri yapmaları sağlandığında 2018 İlkokul Sosyal Bilgiler dersi programında vurgulanan niteliklerin öğrencilerde oluşması daha kolay gerçekleşebilecektir. Dahası öğrencilerle birlikte il, ilçe ve köylere yönelik yerel okuryazarlık kılavuzlarının hazırlanması da sağlanabilirse turizmin gelişmesine, tarihi bilinç oluşmasına, kültürün ve onun öğelerinin korunmasına önemli katkı sağlaması beklenebilecektir. Yine tarihi ve edebi yönleriyle topluma önderlik etmiş, yol gösterici, etkileyici, birleştirici niteliği bulunan örnek kişilerin ya da eserlerinin tanınması toplumun geleceğinin sağlam temeller üzerinde inşasına yardımcı olabilecektir. Yerel okuryazarlık konusunda kurumlar arası işbirliği sağlanması (örneğin yerel yönetimler, müzeler, tarih alanı uzmanları, il kültür müdürlüğü, turizm il müdürlükleri) yoluyla eğitim kurumlarının çoklu işlevleri hayata geçirmesi mümkün olabilecektir. (Güven, 2018)

Sınırlılıklar

- Araştırma 2017-2018 eğitim öğretim yılında Eylül-Ekim ayları arasında Çanakkale ilindeki merkez ve merkeze bağlı ilkokullarda dördüncü sınıflara eğitim vermekte olan sınıf öğretmenlerinin (36 sınıf öğretmeninin) görüşme formlarına verdiği cevaplarla sınırlıdır.
- Araştırmaya katılımın gönüllülük esasına dayalı olması örneklemin oluşmasında sınırlılık göstermektedir.

- Görüşme formunda sorulan sorular açısından Çanakkale Merkez'deki en temel tarihi, kültürel ve manevi unsurların sorulması ile sınırlıdır.
- Yerel Okuryazarlığın boyutlarından olan bilişsel boyutta yer alan tarihi bilgi ve kültürü tanıma kategorisi ile sınırlıdır.

Varsayımlar

- Araştırmada kullanılan veri toplama aracının gerekli olan verileri elde etmek açısından uygun ve yeterli olduğu varsayılmaktadır.
- Çanakkale ili merkezi ve merkeze bağlı görev yapan sınıf öğretmenlerinden oluşturulan örneklemin, evreni temsil edebilecek özelliklere sahip olduğu varsayılmaktadır.

Tanımlar

Yerel okuryazarlık: Yaşadığı yerleşim biriminde milli ve manevi anlamda (tarihi, kültürel, turistik, ekonomik vb.) önemi bulunan, eser, ören yeri, mekan, tarihi ya da yaşanan çevrede örnek kişilikleri ve edebi eserleri tanıma, yerel yaşam alanının temel özelliklerinin farkında olma ve gerektiğinde edindiği bilgileri başka bireylere doğru ve düzeyine uygun şekilde hazırlayacağı bir sunumla aktarabilme becerisini kapsamında bulunduran bir nitelik kazanma sürecidir.

Bölüm II: Kavramsal Çerçeve

Bu kısımda okuryazarlık kavramı üzerinde durulmuştur. Okuryazarlık türleri neler olduğu, geçmişten günümüze okuryazarlık kavramının gelişimi, Çanakkale ilinin tarihi açıdan önemi, Sosyal Bilgiler dersi için yerel okuryazarlık kavramının önemi üzerinde durulmuş ve yerel okuryazarlık kavramı tanımlanmıştır. Alan yazında bu zamana kadar okuryazarlık üzerine yapılan çalışmalar ayrıntılı olarak ele alınmıştır.

Sosyal Bilimler Ve Sosyal Bilgiler Kavramı

Sosyal Bilimler ve Sosyal Bilgiler kavramı benzerlik gösterdiği için çoğu zaman eş anlamlı olarak ya da birbirinin yerine kullanılmaktadır. Ancak ikisi de farklıdır ama birbirinden tamamen ayrı düşünülemez. Sosyal Bilgiler ise bir öğretim programıdır. Sosyal Bilgiler içeriğini Sosyal Bilimlerin kapsamında olan disiplinlerden seçmektedir. Sosyal Bilimler adı verilen disiplinler insanla ilgili olan pek çok disiplini içine aldığından bu disiplinlere “Davranış Bilimler” ve ya “ Beşeri Bilimler” de denilmektedir. Yani Sosyal bilimlerin konusu genelde insanın oluşturduğu gerçektir ve insanın bulunduğu her yerde Sosyal Bilimin içine alacağı bir konu bulmak mümkündür (Sönmez,2010). 16. Yüzyılın başlarında Sosyal Bilimciler de doğa bilimciler gibi toplumun yapısını kavramanın doğayı anlamak ile olabileceğine inanmışlar ama bu anlayışın insanın özgürlüğüne ve iradesine gölge düşürmesinden dolayı yaşanan sorunların çözümü için yeni disiplin aracı olan “Sosyal Bilim” kavramı olmuştur. Sosyal bilimler tek başına bir bilim dalı değildir. Sosyal bilimleri oluşturan her disiplin kendi içinde teori ve sistemini oluşturmuştur. Sosyal bilimler; sosyoloji, psikoloji, hukuk, siyaset bilimi, ekonomi, coğrafya, eğitim, iletişim vb gibi alanlar yoluyla bilginin yapısını ele alıp incelemiştir (Keçe ve Merey, 2011). Sosyal Bilimlerin amacı bilginin geliştirilip benimsenmesi olmuştur. Bu amaç doğrultusunda toplumun karşılaştığı sorunlara en uygun çözümü bulmak ve bulguları gelecek nesillere aktarma konusunda eğitim kurumlarına önemli görevler düşmektedir. Sosyal Bilimlerin okullarda çocukların seviyesine uygun

şekilde aktarılması ise Sosyal Bilgiler dersi ile mümkün hale gelmiştir. Eğitim kurumlarında bireyin toplumsallaşmasını sağlama yani insan yetiştirme diğer bir deyişle etkin vatandaş yetiştirme görevi hem dünyada hem de ülkemizde Sosyal Bilgiler dersine bırakılmıştır. Sosyal Bilgiler kavramının eğitim kurumlarına girişi 20. yy'da A.B.D 'deki toplumsal hareketlilik ile toplanan Ulusal Eğitim Derneğinde ülke genelinde bu isimle okutulması önermiştir (Erden, tarihsiz). Sosyal Bilgiler adı altında ilk ve ortaokullarda bir dersin okutulmasını ilk kez ortaya atan ve savunan Condercet'tir (Binbaşıoğlu, 1981). Sosyal Bilgiler dersinin bu isimle programlara girişinden sonra alan yazında birçok tanımla karşımıza çıkmaktadır. Sosyal bilgiler bir derstir ve diğer bilimlerden bağımsız bir bilimsel alan değildir. Her hangi bir bilim dalının bir alt disiplini de değildir. Birçok bilimsel disiplinin üzerinde durduğu konuları bir diğer, yani normatif bir hüküm olarak gören ve bunu yeni kuşaklara benimsetmeyi konu edinen bir derstir. İnsan üzerinde davranış değişikliği kazandırmayı amaçlar. Sosyal bilgiler bir derstir ve yaşamın insana kendiliğinden edindiği bilgilerin hepsini kapsamına alır. Sosyal bilgiler dersi çocukların yaşadıkları ortama uyumlarını kolaylaştırır. Toplumdaki diğer insanlarla işbirliği yapmalarını, başkalarını takdir etmeyi, vatanına ve milletine iyi bir vatandaş olup hizmet etmeyi hedef haline getiren bireyler yetiştirmeyi amaç edinmiştir. Sosyal Bilgiler dersi, karmaşık toplumsal gerçeği çocuklar için sistematik ve anlaşılır kılar (Köksal, tarihsiz). Sosyal bilimler bilginin yapısını ele alır ve inceler, bilgi kategorisidir. Sosyal bilgiler ise programının yapısı ile ilgilenir ve program kategorisidir. Sosyal Bilgiler öğretim amacını Sosyal Bilimlerden seçer. Çocuklar için basit düzeye indirgenmiş ve düzenlenmiş konular bütünüdür. ABD Sosyal Bilgiler Ulusal Konseyi (NCSS) Sosyal Bilgileri şu şekilde tanımlamaktadır: “Sosyal Bilgiler, vatandaşlık yeterlilikleri kazandırmak için sanat, edebiyat ve sosyal bilimlerin disiplinler arası bir yaklaşımla birleştirilmesinden oluşan bir çalışma alanıdır. Okul programı içinde Sosyal Bilgiler, antropoloji, arkeoloji, ekonomi, coğrafya, hukuk, felsefe, siyasal bilimler, psikoloji, din, sosyoloji ve sanat, edebiyat, doğa bilimlerinden uygun ve ilgili içeriklerden süzülen sistematik ve eşgüdümlü bir çalışma alanı sağlar. Sosyal Bilgilerin temel amacı, birbirlerine bağımlı, global bir dünyada,

kültürel farklılıkları olan demokratik bir toplumun vatandaşları olarak, kamu yararına bilgiye dayalı, mantıklı kararlar verebilme yeteneği geliştirmek için genç insanlara yardımcı olmaktır” Ülkemizde, Sosyal Bilgilerin en kapsamlı tanımını, 2005 Sosyal Bilgiler programını hazırlayan komisyon yapmıştır. Buna tanıma göre; “Sosyal Bilgiler, bireyin toplumsal varoluşunu gerçekleştirebilmesine yardımcı olması amacıyla; tarih, coğrafya, ekonomi, sosyoloji, antropoloji, psikoloji, felsefe, siyaset bilimi ve hukuk gibi sosyal bilimleri ve vatandaşlık bilgileri konularını yansıtan; öğrenme alanlarının bir ünite ya da tema altında birleşmesini içeren; insanın sosyal ve fiziki çevresiyle etkileşiminin geçmiş, bugün ve gelecek bağlamında incelendiği; toplu öğretim anlayışından hareketle oluşturulmuş bir ilköğretim dersidir” (MEB, 2005). Sosyal bilgiler dersi, bireyi yaşama hazırlar. Yaşamı boyunca karşısına çıkabilecek sorunlara en uygun cevabı bulmasını sağlar. Bireyi hayata hazırladığı gibi olaylardan nasıl ders alması gerektiğini öğretir. Gelişmiş devletlerin Sosyal Bilgiler amaçlarına bakıldığında vatandaşlık eğitimine uyumlu amaçlara sahip olduğunu ve bu amaçların devletin siyasal, ekonomik, eğitim politikalarını etkilediğini söyleyebiliriz. Bu amaçlara ulaşmada Sosyal Bilgiler bilinçli vatandaş yetiştirmeye destek olan bir ders niteliği taşımaktadır. Bu denli önemli ve etkili olan bu dersin ülkemize gelişi bir sonraki başlıkta ele alınmıştır.

Sosyal Bilgiler Dersinin Tarihi ve Türkiye’ye Gelişi

Sosyal Bilgiler eğitiminin nerede, nasıl başladığı bilinmemekle beraber insanın var oluşundan beri Sosyal Bilimler eğitimi başlamıştır diyebiliriz. A.B.D’ de 1982’de toplanan idare ekonomi ve tarih öğretimi konferansında Sosyal Bilgiler dersini düzenlemiştir.

Araştırmalara göre Türk eğitim tarihinde Sosyal Bilgilere ait öğeler, İslamiyet’ten öncesi devirde toplumsal kurallara, gelenek-göreneklerle inanç sistemine göre verilmiştir. Ancak daha sonra Türklerin İslamiyet’i kabul etmesiyle dini inançlara dayanılarak verilmeye çalışılmıştır.

Cumhuriyet öncesi dönemde Sosyal Bilgiler konularının 1869 yılında çıkarılan Maarif-i Umumiye Nizamnamesinde ilkokul programındaki tarihe, coğrafyaya, ahlaka dönük farklı dersler içinde verilmeye çalışıldığını görebiliriz (Özalp, 1982).

Cumhuriyet dönemine gelindiğinde 1926 ile 1998 yılları arasında ilköğretimle ve Sosyal Bilgiler ile ilgili çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Ancak Türkiye’de Sosyal Bilgiler adı ile okutulmaya başlanması 1952 programı ile olmuştur. Ortaokullarda 1973-1974 öğretim döneminde Tarih, Coğrafya, Yurttaşlık Bilgisi adı altında okutulan dersler Sosyal Bilgiler çatısında toplanmıştır. Beşinci eğitim şurasında da bu isimle okutulmaya karar verilmiştir ancak uygulamaya konulması 1962 programı ile “Toplum ve Ülke İncelemeleri” adı ile taslağa konulmuştur. Okullarımıza Sosyal Bilgiler kavramı daha öncesinde gazete ve dergilerde geçmesine rağmen bir ders ismi olarak 1968’de girmiştir. Sosyal Bilgiler ismi olarak programda yer alması 1968 yılında gerçekleşmiştir. İlk ve ortaokulda sosyal bilgiler, öğrencinin düzeyine göre basitleştirilmiş konuları içerir. Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı’nın almış olduğu 1998 tarihinde aldığı kararla program 4.-5.-6.-7. Sınıflara yönelik olarak hazırlanmış ve okutulmuştur Amaç öğretimin kalitesini yükseltmek, ezberci bir eğitim yerine günün ihtiyaçlarına cevap vermek olmuştur.

Bakanlık 2004 yılında bir takım gerekçelerden dolayı program hazırlama gereksinimi duymuştur. 1998 ve 2005 yıllarında yapılan program değişiklikleriyle sosyal bilgiler dersleri dünyadaki örneklerine daha benzer hale getirilmiştir (Akt. Şahin, Yıldız ve Duman, 2011). Bundan da anlaşılacağı üzere 2005 programları olarak bilinen eğitim programlarında diğer programlara göre temel yapısında ve içeriğinde göre köklü değişiklikler olmuştur. Sosyal Bilgiler Öğretim Programının hazırlanma gerekçesi (MEB, 2005): “Tüm dünyada bireysel, toplumsal ve ekonomik alanda yaşanmakta olan değişimi ve gelişimi; ülkemizde de demografik yapıda, ailenin niteliğinde, yaşam biçimlerinde, üretim ve tüketim kalıplarında, bilimsellik anlayışında, bilgi teknolojisinde, iş ilişkileri ve iş gücünün niteliğinde, yerleşme ve küreselleşme süreçlerinde görmek mümkündür. Tüm bu

değişim ve gelişimleri eğitim sistemimize ve programlarımıza yansıtmak bir zorunluluk halini almıştır.” Bu program bir yıl öncesinde pilot okullarda uygulamaya girmiş ve bir sonraki yıl 2005 de uygulamaya girmiştir. Bu programda öğretmenlere kılavuz kitaplar hazırlanmıştır. 2015 yılında nu uygulamadan vazgeçilmiş ve ders programları sadeleştirilmiştir. Bazı öğrenme alanlarında ve kazanımlarda değişime gidilmiş ve 2017 taslak program hazırlanmıştır. 2018-2019 eğitim öğretim yılından başlayarak uygulamaya konulmuştur.

Sosyal Bilgiler Dersinin Genel ve Özel Amaçları

Sosyal Bilgiler, dünyayı anlamayı sağlayan ve içinde yaşamak için gerekli olan becerileri kazandıran önemli bir derstir (Akhan, 2010). Sosyal Bilgiler dersi İlköğretimde öğrenciyi toplumsal yaşama hazırlar. Bu basamaktaki en önemli amacı öğrenciyi toplumsal kişilik ve toplumsal benlik duygusu kazandırmak olmuştur. İlköğretimin en önemli görevlerinden biri de temel vatandaşlık bilgileri vermektir. İlköğretim programının amacı, öğrencileri iyi birer toplum, bölge, millet ve dünya vatandaşı haline getirmektir ve ülke gençliğini gelecekteki hayata hazırlamaktır. İlköğretimin en önemli derslerinde biri olan Sosyal Bilgiler programı temelde etkin ve üretken vatandaşlar yetiştirmeyi amaçlar(Akt. Akhan, 2010). Sosyal bilgiler öğretimi, sosyal bilimlere ait bilgi, beceri ve değerlerin kazanılmasının etkili bir vatandaşlık için en iyi yol olduğu varsayımına dayanır (Akt. İmamoğlu ve Çeken, 2011). Öğrencinin vatanına ve milletine karşı yurttaşlık görevlerinin farkında olmasıdır. Sosyal Bilgilerin amacı insanı toplum hayatına etkin bir şekilde uyumunu sağlamak, insanın temel ihtiyaçlarını sağlayarak toplum hayatına ilişkin davranışlarıyla bireyin çok yönlü gelişmesine katkıda bulunmaktır (Köken, tarihsiz). Sosyal Bilgiler dersinin amacı, öğrencilere önemli sosyal becerileri kazandırarak, toplumsallaşmalarını sağlamak ve onları iyi birer vatandaş olarak yetiştirmektir. Sosyal bilgiler öğretiminin sonucunda çocuklardan daha iyi bir bakış açısı içinde buldukları toplumda daha işlevsel etkin bir rol oynaması beklenmektedir. Sosyal

Bilimler ve Sosyal Bilgilerin ders programları ve amaçları 1923 yılına kadar önemli bir değişikliğe uğramamıştır.

1929 programında Sosyal Bilgilerin amacı: “İlk tahsil çağında bulunan çocukların bedence ve ruhça en salim itiyatlara sahip olmalarını temin edecek bir muhit içinde en lüzumlu bilgileri ve maharetleri kazandırmak, genç neslin mektebe ilk girdiği günden itibaren içtima-i kudret ve kabiliyetçe müterakki bir intizamla yetişecek milli cemiyet ve Türk Cumhuriyetine ruhen ve bedenen en faydalı bir tarzda intibak etmeğe azami ehliyeti kazandırmak” olarak belirlenmiştir (Sönmez, 2010).

1926 İlkokul programından sonra ülkede birçok yenilik yapılmasından dolayı yeni ihtiyaçlar doğmuş ve program güncellenmiştir. 1936 programında dersin hedefleri ve derslerin öğretiminde öğretmen tarafından dikkate alınacak ilkeler belirtilmiştir. Ayrıca, çocukların ezbercilikten kurtarılması, gözlemler, incelemeler yaparak milli konularla ilgilenmeleri sağlanmaya çalışılmıştır. Programda ilkokul öğrencilerinin gelişim özelliklerine önem verilmiştir (Çatak, 2015).

“1948 ilkokul programında Tarih, Coğrafya ve Yurttaşlık bilgisi dersleri ‘sosyal bilgiler’ adı altında birleştirilmiştir” “1948 programında ‘Tarih, coğrafya ve yurttaşlık bilgisi’ dersleri ‘sosyal bilgiler’ adı altında birleştirilmiştir” (Akt. Çatak, 2015).

1962 öncesi ilkokul programlarında tarih, coğrafya, yurt/yurttaşlık bilgisi adlarıyla yer alan bağımsız ve sosyal bilgiler kapsamına giren dersler yukarıda belirttiğimiz gibi 1962 tarihli İlkokul Programı Taslağı’nda “Toplum ve Ülke İncelemeleri” adı altında birleştirilmiştir. 1968 tarihli İlkokul Programı’nda ise bu dersin adı “sosyal bilgiler” olmuştur (Ünal ve Ünal, 2012).

1962 ilkököl programı taslağına göre hayat bilgisi, toplum ve ÷lke incelemeleri derslerinin amaçları:

1. Türk çocuğı; ailesine, ulusuna yurduna, Türk devrimlerine, ÷lkülerine bağılı, çalışkan, araştırmacı, inceleyici, fedakâr ve erdem sahibi iyi bir vatandaş, mükemmel bir insan olarak yetişir.

2. Çocuklara şerefli bir geçmişi olan büyük bir milletin evlatları oldukları hissiyatı oluşturarak; Türk ulusunun geleceğine olan güvenlerini artırarak ve Türk ulusunun ÷lkülerini gerçekleştirmek için her fedakârlığı göze alabilecek bir karakter kazandırmak.

3. Olumlu karakter özellikleri kazandırarak, her durumda görev ve sorumluluk alabilecek hale getirme ve aile bütünlüğüne bağılı, yuvanın saadetini gerçekleştirmesindeki hizmet duygularını geliştirmek.

4. İnsanların birbirlerine muhtaç olduklarını kavratarak, grup faaliyetlerine katılmasına, başkalarına yardım etmenin önemini takdir etmesine ve uygulayabilir hale gelmesini sağlamak.

5. Ulusal kaynakları tanımak ve bunları korumanın bir görev olduğunu kavratıp benimsetmek.

6. Yurdu ve dünyayı tanımak; çocuklara plan, kroki ve harita hakkında fikir vermek onları bu araçları anlar ve uygular hale getirmek.

7. Çocuğı farklı uluslar ailesi içinde Türk ulusuna düşen insanlık ödevlerini öğretmek (Ne Mutlu Türküm Diyene; Yurtta Sulh, Cihanda Sulh) ve birleşmiş milletler ÷lküsünü benimsetmek.

8. Geçmişte uluslarına ve insanlara iyiliklerde bulunmuş olan büyük Türk adamlarının hayatlarına ve hizmetlerine karşı öğrencilerde hayranlık uyandırmak, kötülükleri dokunan kimselerin akıbetlerinden de öğrencilerin ibret almalarını sağlamak (Sönmez, 2010).

olarak sıralanmıştır.

1968 İlkööl Programı'nda Sosyal bilgiler dersinin amaçları sınıflara göre belirtilmemiş olup, genel olarak Sosyal bilgiler dersine ilişkin amaçlar ayrıntılı olarak yer verilmiştir.

1998 İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretim Programında da 1968 programında olduğu gibi dersin genel amaçları dört ana boyutta dile getirilmiştir (MEB, 1998);

- Vatandaşlık görevleri ve sorumlulukları,
- Toplumda insanların birbirleriyle olan ilişkileri,
- Çevreyi, yurdu ve dünyayı tanıma yetenekleri,
- Ekonomik yaşama fikrinin ve yeteneklerini geliştirmek,

1998 programında olan davranışsal yaklaşım olarak ifade edilen amaçlar 2005 öğretim programında yapılandırmacı yaklaşım doğrultusunda ‘kazanım’ biçiminde ifade edilmiştir. 1998 yılında özellikle taksonomi (aşamalı sınıflama) kullanımının yaygınlaşmıştır. 1998 yılında uygulamaya konan Sosyal Bilgiler Dersi öğretim programının genel amaçları yukarıda bahsettiğimiz gibi aynı 1968 yılı programında belirlendiği şekli ile korunmuş sadece 28 olan madde sayısı 34’ e çıkmıştır. Ağırlık vatandaşlık alanı üzerinde olmuştur. Bu program 6 yıl sonra 2005 programı ile birlikte uygulamadan kaldırılmıştır. Köklü değişimin yaşandığı 2005 sosyal bilgiler dersi öğretim programında temel vizyon; “21. yüzyılın çağdaş, Atatürk ilkeleri ve inkılâplarını benimsemiş, Türk tarihini ve kültürünü kavramış, temel demokratik değerlerle donanmış ve insan haklarına saygılı, yaşadığı çevreye duyarlı, bilgiyi deneyimlerine göre yorumlayıp sosyal ve kültürel bağlam içinde oluşturan, kullanan ve düzenleyen (kritik ederek düşünen, yaratıcı, doğru ve etkili karar veren) sosyal katılım becerileri gelişmiş, sosyal bilimcilerin bilimsel bilgiyi üretirken kullandıkları yöntemleri kazanmış, sosyal yaşamda etkin, üretken, haklarını ve sorumluluklarını bilen, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarını yetiştirmek” (MEB, 2005) şeklinde belirlenmiştir.

2015 Sosyal Bilgiler programının geliştirilmesinde “toplumun ihtiyaçları, öğrencilerin ihtiyaçları, sosyal bilim disiplinleri” bu üç temel kaynak esas alınmıştır. Bilgi ve teknolojiye

gelişmeler eğitim alanındaki gelişmeleri zorunlu kılmaktadır. Doğrudan bilgi aktarımı önceki programlarda olduğu gibi olmayacağı düşünülmüştür. Bu nedenle öğretim programların da bilgiyi doğrudan aktaran değil işleyen ve problem çözen kullanım becerileri önem kazanmıştır. Program; amaç, içerik, öğrenme-öğretme süreci ve ölçme değerlendirme olmak üzere dört temel öge üzerine inşa edilmiştir.

2015 programında ise dersin genel amaçları 8 madde olarak aşağıdaki şekilde belirlenmiştir (MEB, 2015);

1. “Toplumun özgür bir üyesi olarak bireysel özellikleri ile birlikte milli, manevi ve evrensel değerlerin farkına vararak erdemli insan olmanın önemini ve yollarını bilmeleri,
2. Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak hak, özgürlük ve sorumluluklarının bilincinde, demokratik hayata etkin bir şekilde katılarak karşılaştığı sorunlara barışçıl çözümler üreten, yaşamın her alanında hoşgörü ve uzlaşma kültürünün oluşmasına ve gelişmesine katkı sağlayan bireyler olmaları,
3. Yaşadığı çevre ve dünyanın genel coğrafi özelliklerini tanıyıp insan ile çevre arasındaki etkileşimi coğrafi sorgulama becerilerini kullanarak açıklamaları,
4. Ekonomi okuryazarı olarak ekonomik kaynakların sürdürülebilir ve verimli bir şekilde kullanılmasına yönelik bilgi, beceri ve tutum sahibi olmaları,
5. Türk kültürünü oluşturan temel öge ve süreçleri kavrayarak milli bilincin oluşmasını sağlayan kültürel mirasın korunması ve geliştirilmesi gerektiğini kabul etmeleri,
6. Küreselleşmenin toplumsal, ekonomik, politik, kültürel ve ekolojik alanlardaki etkileri hakkında bilgi sahibi olarak dünyadaki karşılıklı etkileşimin farkına varmaları ve insanlığa faydalı olma bilincine ulaşmaları,
7. Teknolojinin toplumsal ihtiyaçlardan doğduğunu ve toplumları etkilediğini kavramaları, doğru ve güvenilir bilgiye ulaşma yollarını bilen bireyler olarak eleştirel düşünme becerisine sahip olmaları,
8. Vatandaşlık yeterliliklerinin gereği olan temel bilgi, beceri ve değerleri kazanmaları amaçlanmaktadır.”

2017 taslak programı olarak kimi düzenlemelerle 2018-2019 eğitim öğretim yılından başlayarak uygulamaya konan son programda ise dersin genel amaçları 2015 programındaki 8 maddeden 18 maddeye çıkmış ve aşağıdaki şekilde belirlenmiştir (MEB, 2018);

Öğrenciler bu derste:

- “1. Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak vatanını ve milletini seven, haklarını bilen ve kullanan, sorumluluklarını yerine getiren, millî bilince sahip birer vatandaş olarak yetişmeleri,
2. Atatürk ilke ve inkılaplarının, Türkiye Cumhuriyeti'nin sosyal, kültürel ve ekonomik kalkınmasındaki yerini kavrayıp demokratik, laik, millî ve çağdaş değerleri yaşatmaya istekli olmaları,
3. Hukuk kurallarının herkes için bağlayıcı olduğunu, tüm kişi ve kuruluşların yasalar önünde eşit olduğunu gerekçeleriyle bilmeleri,
4. Türk kültürünü ve tarihini oluşturan temel öge ve süreçleri kavrayarak millî bilincin oluşmasını sağlayan kültürel mirasın korunması ve geliştirilmesi gerektiğini kabul etmeleri,
5. Yaşadığı çevre ile dünyanın genel coğrafi özelliklerini tanıyarak insan ile çevre arasındaki etkileşimi açıklamaları ve mekânı algılama becerilerini geliştirmeleri,
6. Doğal çevrenin ve kaynakların sınırlılığının farkına varıp çevre duyarlılığı içerisinde doğal kaynakları korumaya çalışmaları ve sürdürülebilir bir çevre anlayışına sahip olmaları,
7. Doğru ve güvenilir bilgiye ulaşma yollarını bilen bireyler olarak eleştirel düşünme becerisine sahip olmaları,
8. Ekonominin temel kavramlarını anlayarak kalkınmada ve uluslararası ekonomik ilişkilerde millî ekonominin yerini kavramaları,
9. Çalışmanın toplumsal yaşamdaki önemine ve her mesleğin gerekli ve saygın olduğuna inanmaları,
10. Farklı dönem ve mekânlara ait tarihsel kanıtları sorgulayarak insanlar, nesnelere, olaylar ve olgular arasındaki benzerlik ve farklılıkları belirlemeleri, değişim ve sürekliliği algılamaları,
11. Bilim ve teknolojinin gelişim sürecini ve toplumsal yaşam üzerindeki etkilerini kavrayarak bilgi ve iletişim teknolojilerini bilinçli kullanmaları,
12. Bilimsel düşünmeyi temel alarak bilgiye ulaşma, bilgiyi kullanma ve üretmede bilimsel ahlakı gözetmeleri,
13. Toplumsal ilişkileri düzenlemek ve karşılaştığı sorunları çözmek için temel iletişim becerileri ile sosyal bilimlerin temel kavram ve yöntemlerini kullanabilmeleri,
14. Katılımın önemine inanmaları, kişisel ve toplumsal sorunların çözümü için görüşler belirtmeleri,
15. İnsan hakları, ulusal egemenlik, demokrasi, laiklik, cumhuriyet kavramlarının tarihsel süreçlerini ve günümüz Türkiye'si üzerindeki etkilerini kavrayarak yaşamını demokratik kurallara göre düzenlemeleri,
16. Millî, manevî değerleri ile evrensel değerleri benimseyerek erdemli insan olmanın önemini ve yollarını bilmeleri,
17. Ülkesini ve dünyayı ilgilendiren konulara duyarlılık göstermeleri,

18. Özgür birer birey olarak fiziksel, duygusal özelliklerinin; ilgi, istek ve yeteneklerinin farkına varması amaçlanmaktadır”

1968, 1998 ve 2005 yıllarında uygulamaya konan öğretim programları sahip oldukları amaçlar yönüyle ele alındığında 1968 ve 1998 programlarında ortak ifadelerle yer alan 4 ana bölümün 2005 programında bulunmadığı bununla birlikte amaç sayıları yönüyle, 1968 programına göre 1998 programında bir artış, her iki programa göre 2005 programında ise sayıca önemli ölçüde bir azalmanın meydana geldiği görülmüştür. Bununla birlikte 2005 programında amaç ifadesi yerine benimsenen “kazanım”ların yapı olarak sürece dönük ve binişik biçimde diğer programlara göre daha anlaşılır biçimde kaleme alındığı söylenebilir. 1968, 1998 ve 2005 yılı öğretim programları içerik bağlamında incelendiğinde her üç programda da vatandaşlığın en çok vurgulanan alan olduğu söylenebilir. Bu durum Türk eğitim sistemi açısından sosyal bilgiler dersinin daha çok bir yurttaşlık becerisi kazandırma programı olarak görüldüğü ve bu özelliğinin korunduğu şeklinde yorumlanabilir (Akpınar, Kaymakçı, 2012).

1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu’nda ifade edilen Türk Millî Eğitimi’nin Genel Amaçları ve Temel İlkelerine uygun olarak şöyle ifade edilmektedir: Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ile öğrencilerin;

1. Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak vatanını ve milletini seven, haklarını bilen ve kullanan, sorumluluklarını yerine getiren, millî bilince sahip birer vatandaş olarak yetişmeleri,
2. Atatürk ilke ve inkıplarının, Türkiye Cumhuriyeti’nin sosyal, kültürel ve ekonomik kalkınmasındaki yerini kavrayıp demokratik, laik, millî ve çağdaş değerleri yaşatmaya istekli olmaları,
3. Hukuk kurallarının herkes için bağlayıcı olduğunu, tüm kişi ve kuruluşların yasalar önünde eşit olduğunu gerekçeleriyle bilmeleri,
4. Türk kültürünü ve tarihini oluşturan temel öge ve süreçleri kavrayarak millî bilincin oluşmasını sağlayan kültürel mirasın korunması ve geliştirilmesi gerektiğini kabul etmeleri,
5. Yaşadığı çevre ile dünyanın genel coğrafi özelliklerini tanıyarak insan ile çevre arasındaki etkileşimi açıklamaları ve mekân algılama becerilerini geliştirmeleri,

6. Doğal çevrenin ve kaynakların sınırlılığının farkına varıp çevre duyarlılığı içerisinde doğal kaynakları korumaya çalışmaları ve sürdürülebilir bir çevre anlayışına sahip olmaları,

7. Doğru ve güvenilir bilgiye ulaşma yollarını bilen bireyler olarak eleştirel düşünme becerisine sahip olmaları,

8. Ekonominin temel kavramlarını anlayarak kalkınmada ve uluslararası ekonomik ilişkilerde milli ekonominin yerini kavramaları,

9. Çalışmanın toplumsal yaşamdaki önemine ve her mesleğin gerekli ve saygın olduğuna inanmaları,

10. Farklı dönem ve mekânlara ait tarihsel kanıtları sorgulayarak insanlar, nesnelere, olaylar ve olgular arasındaki benzerlik ve farklılıkları belirlemeleri, değişim ve sürekliliği algılamaları,

11. Bilim ve teknolojinin gelişim sürecini ve toplumsal yaşam üzerindeki etkilerini kavrayarak bilgi ve iletişim teknolojilerini bilinçli kullanmaları,

12. Bilimsel düşünmeyi temel alarak bilgiye ulaşma, bilgiyi kullanma ve üretimde bilimsel ahlaki gözetmeleri,

13. Toplumsal ilişkileri düzenlemek ve karşılaştığı sorunları çözmek için temel iletişim becerileri ile sosyal bilimlerin temel kavram ve yöntemlerini kullanabilmeleri,

14. Katılımın önemine inanmaları, kişisel ve toplumsal sorunların çözümü için görüşler belirtmeleri,

15. İnsan hakları, ulusal egemenlik, demokrasi, laiklik, cumhuriyet kavramlarının tarihsel süreçlerini ve günümüz Türkiye'si üzerindeki etkilerini kavrayarak yaşamını demokratik kurallara göre düzenlemeleri,

16. Millî, manevî değerleri ile evrensel değerleri benimseyerek erdemli insan olmanın önemini ve yollarını bilmeleri,

17. Ülkesini ve dünyayı ilgilendiren konulara duyarlılık göstermeleri,

18. Özgür birer birey olarak fiziksel, duygusal özelliklerinin; ilgi, istek ve yeteneklerinin farkına varması amaçlanmaktadır.

Sosyal Bilgiler Dersinin İçeriği

İçerik kavramı sadece olay ya da olguların ansiklopedik olarak bir düzene konulup sıralanması demek değildir. Giderek genişleyen Sosyal Bilimlerin kapsamı dikkate alınmalıdır

ve Sosyal Bilgiler dersinin içeriği özenle belirlenmelidir. Ne öğretelim? Sorusunun cevabını arayan, programın amacına ulaşmasında yardımcı bir bölümdür.

Sosyal Bilgiler dersi içeriğinin amaçlarla tutarlı, çağdaş ve bilimsel, felsefi bilgilerle donanmış olarak öğrencinin derse hazır bulunuşluluğu da göz önüne alınarak öğretim ilkelerine uygun düzenlenmelidir (Sönmez,2010).

Sözer (2010)'e göre ise dersin içeriği hazırlanırken dikkat edilmesi gereken özellikler şunlardır;

- İçeriği düzenlenen konunun Sosyal Bilgiler dersi kapsamına girdiği düşünülmeli ve içerik o doğrultuda belirlenmelidir.
- İçeriğin düzenlenmesinde eleştirici boyut öncelikli olmalıdır.
- Becerilerin geliştirilmesini ön planda tutan bir içerik olmalıdır.
- Çevrede kazanılan yaşantılar içeriğin önemli bir bölümünde yer almalıdır.
- Olgu ve olaylara geniş bir görüş açısıyla bakmaya olanak sağlayan bir içerik oluşturulmalıdır.
- İçerik canlı bir biçimde yer almalı, başka ülke ve toplumların durumları ile bakış açıları da dikkate alınmalıdır.

Tüm bu özelliklerin dışında içeriğin öğrencilerin yaşadıkları doğal ve toplumsal şartlarla kültürel değerlere uygun olarak düzenlenmesi gerekmektedir. Bu durum dikkate alınmazsa öğrenci ikilemler yaşar. Programın ilkelerinden yakından uzağa, somuttan soyuta, kolaydan zora, bilinenden bilinmeyene, basitten karmaşığa ilkelerine dikkat edilerek düzenlenmelidir. İlköğretimin ilk basamağında 4ve 5. Sınıflarda mihver ders olan Sosyal Bilgiler dersi diğer derslerin kendi çevresinde şekillenmesinden dolayı merkezdeki bir konu alanı olarak okutulmaktadır. Bunun sebebi öğrencilerin diğer derslerle ilişki kurması amaçlanmıştır.

1998 programına yapılan birçok eleştiriden hareketle bu program uygulamadan kaldırılarak 2004 Sosyal Bilgiler Öğretimi programı konmuştur. Bu programın içeriği yani diğer adıyla öğrenme alanları 4. Ve 5. Sınıflarda şu şekildedir: 1)Birey ve Toplum, 2)Kültür ve Miras, 3)İnsanlar, yerler ve çevreler, 4)Üretim, dağıtım ve tüketim, 5) Bilim, Teknoloji ve Toplum, 6)Gruplar, Kurumlar, Sosyal Örgütler, 7) Güç, Yönetim ve Toplum, 8)Küresel Bağlantılar olarak sekiz ana başlıkta toplanmıştır

(MEB,2005). Bu öğrenme alanlarına uygun olarak her sınıf için belirlenen esnek yapıdaki içerikle etkin hale getirilmiştir. Daha önceki programların eksi bir yönü olan ezber, ansiklopedik, salt bilgi yerini kazanımlara ulaştıracak etkinliklere bırakmıştır. Etkinlikleri öğretmen belirlerken öğretmene yardımcı kılavuz kitaplar da ilk kez bu programla gelmiştir. Yeni programla birlikte “kazanım”, “öğrenme alanı”, “kavram”, “beceri”, “etkinlik”, “ders içi ve dışı ilişkilendirme”, “ ara disiplinler” gibi yeni kavramlara yer verilmiştir. Yeni sosyal bilgiler öğretim programında “kavram”ın olgusal yapılardan hareketle geliştirilen bir bilişsel yapı olduğu belirtilmektedir. Kavram öğretimi öğrencilerin başarıları için önemlidir diyebiliriz. Çünkü bilgilerin kolay öğrenilip kolay hatırlanmasını sağlamaktadır. Yenilenen programda kavramların dışında ilk kez ara disiplinlere de yer verilmiştir. Ara disiplinler öğrencinin yaşamla ilişki kurmada yardımcı olduğu diğer derslerle ilişkisinin görüldüğü bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Ara disiplinlere örnek olarak; Afet Yönetimi, Rehberlik ve Psikolojik Danışma, Özel Eğitim, Girişimcilik, Kariyer Bilinci Geliştirme, Spor Kültürü, Sağlık Kültürü, İnsan Hakları ve Yurttaşlık şeklinde verilebilir.

Sosyal Bilgiler Dersi Öğrenme ve Öğretme Süreci

Öğrenme ve öğretme süreci, diğer adıyla eğitim durumu programın en önemli öğelerindedir. Eğitim etkinliklerinin sonunda insanlara yeni davranışlar kazandırılmaktadır. Davranışı değiştirme durumunun nasıl gerçekleşeceği, hangi etkinliklerle olacağı konusu öğrenme işi ve öğrenmeyi gerçekleştirmek üzere düzenlenen öğretme süreci ile doğrudan ilgilidir. Programın Nasıl öğretilim? Sorusunu yanıtlamaya çalışan bölümüdür. Eğer bu soruyu öğretmen açısından bakarsak öğretme süreci olarak değerlendirmeliyiz, öğrenci açısından bakarsak öğrenme olarak değerlendirmeliyiz. Bu boyutta öğrencilere istenilen davranışları kazandırmak için hangi yöntem ve tekniklerin kullanılacağı, hangi araç-gereçlerden faydalanılacağı ve bu süreçte öğretmen ve öğrenciye düşen görevler belirgin şekilde belirlenmiştir. İlköğretim

basamağında öğrenim gören öğrenciler, Sosyal Bilgiler derslerinde öğrenme-öğretme sürecine etkin bir şekilde katılarak öğrenmek durumundadır.

2004 öncesi programlarda kavramların ve bilgilerin Sosyal Bilgiler dersinde soyut kalmasından ve fazla bilgi yığından dolayı öğrenciyi ezberle yönlendirmektedir. Bu durum Sosyal Bilgiler dersinde öğrenme- öğretim sürecinin sağlıklı şekilde ilerlemediğini göstermektedir. 2004 Sosyal Bilgiler Öğretimi Programında öğretim-öğrenme sürecinde güncelliğini koruyan özgün bir yaklaşımla göze çarptığı ve kapsamının açık, anlaşılır ve yeterli olduğu dikkat çekmiştir. 2005 Programının genel olarak öğrencilerin düzeyine uygun olduğunu söyleyebilirken bazı etkinliklerin çocukların bilişsel düzeyine uygun olmadığı fark edilmiştir. Farklı öğrenme düzeyinde olan öğrenciler için öğretmenin neler yapacağına ilişkin bilgi yer almamaktadır. Program hazırlanırken öğrencilerin ön bilgileri dikkate alınarak hazır bulunuşlukları önemsenmiştir. Öğrencileri davranışsal amaçlara ulaştırmak için düzenlenen öğrenme-öğretim durumları içinde öğrenmeyi gerçekleştirirken çeşitli öğretim stratejileri, yöntem ve teknikleri ile araç-gereçlere gerek duyulur. Bunlar öğrenme-öğretim sürecinde öğrencilerin öğrenmelerini kolaylaştıran önemli yardımcıları olarak görev yapmaktadır. Yenilenen program öğrenci merkezli bir anlayışı benimseyerek hazırlanmış ve etkinlik merkezli öğretim yöntem ve tekniklerini ön plana çıkarmaktadır. Geleneksel öğretim anlayışı dışında düşünme becerilerini ön plana koyan, araştıran, bilginin kaynağına ulaşan ve öğrenmeyi ön gören öğrenme- öğretim süreci benimsenmiştir. Programda öğrencini bilgiyi araştırıp düşünerek yeniden yapılandırması amaçlanmıştır. Bundan dolayı alternatif yaklaşımlara yer verilmesi gerektiği, yapılandırmacı kuram ve uygulamaları konusunda öğretmen kılavuzları ile desteklenmeye çalışılmaktadır (MEB, 2005). Sosyal Bilgiler programı öğrencilerden ve çevrelerinden hareketle kazanımların gerçekleşmesini sağlar. Programın öğretmen merkezli anlayıştan öğretmenin rehber olduğu öğrenci merkezli anlayışa geçtiğini ve öğrencinin kendi yaşantısını, bireysel farklılıklarının farkında olma özelliğini

beraberinde getirdiğini görüyoruz. Öğrenme-öğretme sürecinde öğretmen ve öğrenci dışında aile ve çevrede bu sürecin içindedir. Program her öğrencinin aktif olmasını sağlar. Etkinliklerle edinilen bilgi; beceri ve değerle birleşerek bilginin aktarılıp uygulanmasını daha da kolaylaştırır.

Sosyal Bilgiler Dersinde Ölçme ve Değerlendirme

Değerlendirme sonuçlar hakkında karar verme sürecidir. Okulda ölçme-değerlendirme sadece öğrenci başarısı hakkında karara varmak amacıyla yapılması öğretim hizmetinin gerçekleşmesi açısından faydalı olmamaktadır. Öğretmen verdiği her ünitenin kazanımını sınıfta hangi öğrencilerin kazanıp kazanmadığını belirleyerek doğru bir değerlendirme sonucunda öğretimin kalitesini artırma yolunda işler yapabilmelidir. Değerlendirme sürecin niteliği hakkında geri bildirim sağlayan programın ögesidir. 1998 programında bu öge ile ilgili doğrudan bir bölüm yoktur. Sadece programın uygulaması bölümünde şu ibare yer almaktadır: “öğrencilerin davranışlarındaki gelişmeler ve edindikleri alışkanlıklar gözlenir, kazandıkları bilgiler, çeşitli teknikler ve ölçme araçları ile ölçülüp değerlendirilir.”

2004 Sosyal Bilgiler Programında değerlendirme ögesi şu şekilde verilmektedir (MEB, 2005); “Programda bireysel farklılıkları dikkate alan öğrenci merkezli öğretim ve öğrenme stratejileri benimsenmiş olduğu için, ölçme ve değerlendirmede de öğrencilerin bilgi, beceri ve tutumlarını sergilemeleri için çoklu değerlendirmeyi gerektirir. Bu nedenle sadece yazılı ve sözlü sınavlarda öğrenci başarısının ölçülmesi ve değerlendirilmesi uygun değildir. Çocukların tarihsel ve coğrafi becerileri uygulama düzeyleri farklıdır. Bazı çocuklar geçmişteki bir karakterin kararlarını tartışırken, sebep sonuç ilişkilerini başarılı bir şekilde kullanırken, olayları kronolojik olarak yerleştiremeyebilir. Yine bazı çocuklar harita çalışmalarında, bazıları da sözlü sunumda daha iyi olabilirler. Değerlendirme teknikleri öğrencinin tüm yeteneklerini değerlendirilmesini sağlamalıdır.”

Değerlendirme öğrenme sürecinin inceliklerine uygun araçlarla yapılmalıdır. Bu süreç herkese uygun ya da herkes için geçerli ve standart olması anlayışından vazgeçilmiş, insanın doğasına uygun olan ürün ve sürecin birlikte ele alındığı tümel değerlendirmeye geçilmiştir.

Ölçme ve değerlendirme sürecinde yeni programda çeşitlilik ve esneklik anlayışı ile hareket edilmiştir. Programda ölçme ve değerlendirme sürecinde öğretmenden beklenen özgünlük olmuştur.

2005 programına kadar olan eski programlarda ölçme ve değerlendirme süreci ürün odaklı olarak uygulamada kalmıştır. 2005 programı ile bu anlayış değişmiş ürün ile sürecin eş zamanlı ilerlemesi göz önüne alınarak ürün ve sürecin birlikte değerlendirildiği değerlendirme uygulamaları yer verilmiştir. Ölçme araçları sadece yol göstericidir, bireysel farklılıklar göz önüne alınmalı, objektifliğe dikkat edilmektedir. Kısacası ölçme ve değerlendirmenin çoklu boyutta yapılmasına özen gösterilmesi istenmektedir.

Öğretim programlarındaki becerileri, kazanımların kazandırılması öğretim programlarının temel amacıdır. Becerilerin, değerlerin ve kavramların istenilen düzeyde kazandırılması öğrenme ve öğretme süreciyle ölçme ve değerlendirme uygulamalarının eş güdümlü, birbirini destekleyici şekilde uygulanmasıyla mümkün olacaktır (MEB,2017).

MEB (2017) taslak programda eğitim ve öğretim sürecinde gerçekleştirilecek ölçme ve değerlendirme uygulamaları üç aşamada ele alınabilir. Bu aşamalar; ölçme ve değerlendirme uygulamalarının amaçları, kullanılacak ölçme araçları, uygulamalar sırasında dikkat edilecek hususlardır. Bunlar;

- Hazır bulunmuşluğun Belirlenmesi (Tanıma amaçlı değerlendirme)

Öğrencilerin dönem, ünite ve ders öncesinde bilişsel, duyuşsal ve psiko-motor davranışlar bağlamında ne durumda olduğunu görmektir. Bu amaç için gözlem formları, portfolyolar kullanılabilir.

- İzleme (Biçimlendirme Amaçlı) Değerlendirme

Burada amaç dönemin başından sonuna kadar doğrudan öğrencilere not vermek değil, öğretimi geliştirmek, öğrencilerin öğrenme eksiklerini belirlemek, ilgi ve yeteneklerini ortaya çıkarmaktır. Bu süreçte performansa dayalı durum belirleme araçları kullanılır. Bunlar; öz

akran değerlendirme, akran değerlendirme, grup değerlendirmesi, portfolyolar, e-portfolyolar ve projelerdir. Bu araçların puanlaması için de bütünsel ve analitik puanlama anahtarı kullanılır. Süreç içerisindeki doğal gözlemlerden de yararlanılabilir.

- Sonuç ve Ürün Odaklı Değerlendirme

Öğrenme-öğretme süreci sonunda, öğrenmelerin ne düzeyde gerçekleştiğini görmek amacıyla değerlendirme yapılmalıdır. Bu amaç için dönem sonunda uygulama sınavları, klasik sınavlar uygulanabilir. Öğrencinin dönem boyunca varsa yaptığı projelerin sunumu yaptırılabilir. Öğrencilerin hazırladığı portfolyolar sonuç odaklı olarak da değerlendirilebilir.

Türkiye’de programdaki kazanımlar, amaç ve hedefler senelerce doğrudan verilmeye çalışılmıştır. Eğitim sitemindeki değişiklikler ile aslında içerikte verilmek istenen konular benzer olduğundan verilmek istenenin önem teşkil ediyor olması dersle ilgili farklı ölçme-değerlendirme ölçüt ve araçlarının artacağını göstermektedir.

Okuryazarlık Kavramı

Okuryazarlık kavramı, sosyal bilgiler eğitiminin temel amacını oluşturan aktif vatandaşlığın önkoşullarından biridir. Değişen zaman ve değişen koşullarla beraber kavramlara yüklenen anlamlar farklılaşmaya başlamıştır. Okuryazarlık aktif vatandaşların sahip olması gereken temel becerilerdendir. Geleneksel olarak okuryazarlık, okuma- yazma- dinleme ve konuşma becerilerini kazanma anlamında kullanılırken teknolojinin değişmesi ve gelişmesi sonucunda okuryazarlık da daha bir çok kavram gibi yeni anlamlarla karşımıza çıkmıştır. Artık vatandaşlar bilgiye sadece yazlı ve sözlü kaynakların dışında da ulaşabiliyorlar. Bilginin türünün değişimi yanında kaynakları da değişmiştir. İşte bu değişimde okuryazarlık artık sayısal sembol ve metinleri okumak değil okuyup, anlayıp yorumlayıp yeniden yapılandırarak iletişimde kullanmaktır. Geleneksel okuryazarlık kısaca harf sembollerini çözümlenme ve seslendirmedir (Gençtürk ve Karatekin, 2013).

Geçmişten 21. Yüzyıla kadar gelen bilgiyi öğrenme ve edinmede yöntem olarak kullanılan okuma daha önceden kitap ve basılı ürünlerle olurken günümüzdeki teknolojinin gelişimi ve değişimi ile bu sınırlar aşılmış ve görsel, işitsel, görsel-işitsel ortamlarda bilgi edinilip öğrenilmeye başlanmıştır. Bu durumu bazı araştırmacılar tarafından ‘ çoklu okuryazarlık’ olarak adlandırmışlardır.

Okuryazarlığın geçmişi uzun yıllar öncesine dayanmaktadır. Sanayi devrimi ile kağıdın ucuzlayıp matbaanın icat edilmesi ve bununla birlikte kitapların daha ulaşılır hale gelmesi ile okuryazarlık yaygınlaşmıştır. Son zamanlarda da teknolojik gelişmelerle disiplinler artmış bu durum okuryazarlığın alanını giderek genişletmiştir (Yerlikaya, 2015).

Özenç (2012) ‘e göre okuryazarlık kişinin önce okuma ve yazmayı öğrenmesi sonra da bu faaliyetleri pekiştirerek ve geliştirerek okuyup yazdıklarından yeni anlamlar üretmesi ve kişinin yetişmesine bağlı olarak devam eden faaliyetler olarak tanımlamıştır.

Güney Amerika’dan Paulo Freire, insanlara okuryazarlığın bir eğitim süreci olduğunu göstererek, neden okuma yazma yaptıklarını sorgulamaları gerektiğini ve bilinçlenmeleri gerektiğini göstermiştir (Altun, 2005).

Türk Dil kurumunda “okuryazar” kelimesinin karşılığı; “okuması yazması olan, öğrenim görmüş kimse” (TDK, 1998) şeklinde geçmektedir. Bu tanım aslında okuryazarlığın en basit ve kolay anlaşılır halidir. Okuryazarlık “okuma yazma bilme” veya “okuma yazma eğitimi almış olma durumu” olarak tanımlamıştır. Ancak ilgili alan yazına bakıldığında bu tanımın daha da genişletilerek çağın durumuna göre farklılaşabileceği görülmüştür. Okuryazarlık kavramının günümüze kadar çeşitli tanımları yapıla gelmiştir. Çünkü teknolojinin gelişmesi ve değişen koşulların getirdiği ihtiyaç değişiklikleri ile sadece okuma-yazma çalışmalarının temelini oluşturan bir kavram olmaktan çıkmış okuyup yazabilmek anlamının dışında da kullanılmaya başlanmıştır.

Okuryazarlık kavramı, toplumsal değişimler ile birlikte değişim göstermekte, elektronik iletişim araçlarının da etkileri ile, dil, kültür ve kişileri doğrudan etkilemektedir. Bu değişim ve gelişim sürecinde de kullanıldığı kadarı ile değer bulan okuryazarlık kavramı, Freire'nin ifadesi ile insanları "evcilleştirebilmekte" ya da küresel kullanım şekli ile "liberalleştirilebilmekte" dir. Okuryazarlığın planında toplumun kullanmakta olduğu iletişim araçları ve kanallarının etkisi önemsenmeli ve bu durumun okuryazarlığı nasıl gördüğümüzü belirleyici bir etkisinin olduğu bilinmelidir (Altun, 2005).

Okuryazarlık kavramı kullanıldığı yere ve alana göre değişiklik gösterse bile bir kişinin duygu istek ve fikirlerini konuşup yazarak doğru şekilde ifade etmesi, diğer kişilerin söylediklerini ve yazdıklarını doğru anlayıp bunları yaparken kendi bilgi, beceri ve düşünceleriyle harmanlayıp kullanması anlamına gelir. Bu şekilde okuryazarlık becerisi kazanmış kişi yaratıcı ve yansıtıcı bir düşünce sistemine de sahip olup içinde var olduğu toplumun sorunlarının çözümünde ve gelişip ilerlemesinde önemli bir katkıda bulunacaktır (Akt. Güneş, 1997).

Okuma-yazma kavramını anlamaya çalışırsak, her hangi bir iz bırakabilecek bir araç ile herhangi iş bırakabilecek yüzey üzerine sembolik veya keyfi kullanılan semboller bırakılması olarak tanımlayabiliriz (Altun, 2005).

Okuma- yazma sadece çizgisel sembollerle sınırlı kalmamıştır. Bazen fotoğraf kağıtlarına aktarılan resim kareleri veya simgesel benzetmeler de toplumların belgelenmiş hafızalarını yansıtan okuryazarlıklarıdır (Altun, 2005). Okuma-yazma süreci süreğen ve devamlı bir yapıdadır. Bu süreçte en önemli nokta değişen yapısı ile günümüzde kendine bir yer bulabilmesidir.

Avrupa, Amerika ve Avustralya'daki okuryazarlık çalışmalarına bakıldığında, kavramın tanımının ilk defa 1950'lerde yapıldığı görülür. Bu tanımda okuryazarlığı temel okuma yazma becerileri ile sınırlandırırken, bunun böyle olmadığı okuduğunu anlama,

anlamlandırma ve anladığını aktarmasıyla zihinsel becerilerin gelişmesi ile ilişkili olduğu anlaşılmıştır (Güneş, 1997).

Bilgi teknolojilerinin sunduğu ortamlar ve araçlar, hızla gelişen teknoloji yarışı ile her geçen gün çeşitlenmekte ve karmaşıklaşmaktadır. Okuryazarlık kavramı 1970'lerin başında başlayıp 1990'lara kadar devam eden etkileşim ve sosyalleşme kavramları etrafında geliştirilen teori ve araştırmalar sonucunda değişime uğramış ve farklılaşmıştır (Aşıcı, 2009). Gee (2001)'e göre, geleneksel anlamda okuryazarlık (tekil anlamda) okuma, yazma ve rakamsal bilgileri kullanabilme olarak görülebilir demiştir. Bu tanımları genişletmeye yönelik çalışmalarla birlikte okuryazarlık, okuma, yazma, görebilme ve konuşabilme becerileri olarak farklılaşmıştır. Bu durumda okuryazar olmak demek çevreyi anlamlandırabilme, farklı semboller kullanabilme ve bunlardan yeni anlamlar çıkarabilme becerilerine sahip bireyler akıllara gelebilir (Altun, 2005).

Okuryazarlık, okuma- yazmanın dışında kişinin kendi hayatı ve bu hayattaki nesnelere, olayları algılaması, anlaması ve bunu bütün sosyal ilişkilerine yansıtarak anlam yüklemesi ile ilgilidir (Aşıcı, 2009).

Okuryazarlık; görme, anlama, çözümlenme, yorumlama, değerlendirme, farklı bağlamlar arasında ilişki kurma, kendisini-çevresini tanıma gibi hayatın içindeki birçok unsur içinde önemli yere sahiptir. Bireyin çevresine uyum sağlaması, karşılaştığı sorunları çözmesi, doğru karar vermesi için gerekli bilgilere ulaşma ve eriştiği bilgileri doğru biçimde kullanabilme, etrafındaki bilgi araçlarını kullanabilmesi açısından önemli bir yer tuttuğunu söylemek yanlış olmayacaktır (Yerlikaya, 2015).

Okuryazarlık bireyleri yaşama hazırlama ve aktif bir birey olmaya yönlendirmede önemli bir basamaktır. Odabaşı (2000)'e göre günümüzde yazılı iletişim kurmanın gerekli düzeyde okuma-yazma becerileri ile bireyin toplumda fonksiyonel olarak rol alıp güce erişmesini sağlar (Akt. Kıyıcı,2008).

Önal (2010)'a göre okuryazarlık kişilere ve herkese okuma-yazmayı öğretme sonucunda hem kişilerin hem de toplumların okuma, yazma, bilgi edinme ve bilgiyi en doğru ve verimli bir biçimde kullanma becerileri kazanımlarını hedefleyen kavram olarak ele alınmaktadır. Önal'ın derlediği okuryazarlık çeşitlerine bakacak olursak ; “ağ okuryazarlığı, ahlak okuryazarlığı, Amerikan okuryazarlığı, anayasa okuryazarlığı, bilgisayar okuryazarlığı, bilimsel okuryazarlık, coğrafya okuryazarlığı, çevre okuryazarlığı, çoklu kültür okuryazarlığı, dans okuryazarlığı, dijital/sayısal okuryazarlık, dünya okuryazarlığı, e-okuryazarlığı, ekonomi okuryazarlığı, eleştirel okuryazarlık, enformasyon teknolojisi okuryazarlığı, eskiçağ okuryazarlığı, gazete okuryazarlığı, görsel okuryazarlık, grafik okuryazarlığı, internet okuryazarlığı, kültür okuryazarlığı, kütüphane okuryazarlığı, matematik okuryazarlığı, medya okuryazarlığı, meslek okuryazarlığı, politika okuryazarlığı, sinema okuryazarlığı, tarım okuryazarlığı, tarih okuryazarlığı, teknoloji okuryazarlığı, televizyon okuryazarlığı, tüketici okuryazarlığı, yasa okuryazarlığı, yatırım okuryazarlığı, yurttaşlık okuryazarlığı, web okuryazarlığı.” olarak çeşitli okuryazarlıkları görebiliriz.

Pisa'da ifade edilen okuryazarlık kavramında öğrencilerin günlük yaşama uygulama, çıkarımlarda bulunma ve çeşitli sorunları yorumlayıp çözerek öğrendiklerinde çıkarım yapabilme becerisi olarak tanımlamıştır (Akt. Yerlikaya, 2015).

Okuryazarlığı sürekli kılmak ve “insanın hayatta her zaman öğrenmeye ihtiyacı vardır” ilkesini esas alan fonksiyonel okuryazarlık kavramı UNESCO (1976) tarafından şu şekilde açıklanmıştır:

Yetişkinlerin okuma-yazma öğretiminin kalkınmanın başında geldiği ekonomik ve sosyal açıdan öncelikli aynı zamanda bugünün, yarının insan gücüne bağlı olması gerektiği üzerinde durulmuştur. O halde bütün amaçlar, işlevsel okuma yazma öğretimine doğru yönelmelidir. Okuma-yazma bir amaç olma yerine, kişinin sosyal, yurttaşlık görevleri ile ilgili ve ekonomik rollerine hazırlanmasının bir yolu olarak görülmelidir. Okuma-yazma öğretimi yararlı bilgiler kazandırmaya araç olmalıdır.

Okuryazarlığa yapılan tanımlar ülkemiz ile diğer ülkelerde farklılık göstermektedir. Örnek verecek olursak İngilizce konuşan ülkelerde ‘literacy’ kavramı kullanılmaktadır. Bu

kavram günlük hayatımıza giren yeni kavramlarla birleştirilerek ‘Bilgi okuryazarlığı (information literacy), Müzik okuryazarlığı (musical literacy), Bilgisayar okuryazarlığı (computer literacy)’ genişletilebilmektedir. Bu kavram tüm dillerde aynı anlamda kullanılmamaktadır. Buradan okuryazarlığın işlevselliğinin yanında mekanik bir olgu içerdiğini, sunulan mesajların aktarımında bir araç olduğunu ve durumsal olarak genişletilebilir olduğunu; hatta kültürel anlamlandırmalarda şekillendirilebildiği söylenebilir (Altun, 2005).

2000’li yıllarda teknolojideki gelişimler ile eğitimde de değişimler yaşanmıştır. Eğitimin değişen yönünde öğretim ve buna bağlı olarak yapılan uygulamalarda yeni okuryazarlık türleri bir ihtiyaç olarak gündeme gelmiştir. Bu değişimle okuryazarlık kavramının tekil bir olgu olmaktan, okuryazarlıklar şeklinde çoğul olguları kapsadığını görebiliriz. Bu açıklamalar doğrultusunda okuryazarlık kavramının farklı işlevlerle değişen şartlara uyum sağlamada yeni okuryazarlıkların gündeme gelip, bu bilgi ve becerilerin bireylere ve toplumlara katkıda bulunacağını söyleyebiliriz. 1990’lı yıllarda İnsan Hakları ve evrensel Beyanname’sinden hareketle, eğitimin herkes için bir hak olduğu görüşü yaygınlaşmaya başlamıştır. Ancak bazı ülkelerde eğitim hizmeti yaygınlaştırılmadığı için bu hakkın herkese sağlanamadığı dile getirilmiştir. Eğitim hizmetlerinin yaygınlaştırılması ve okumaz yazmalığın köklü bir çözümü için yetişkinlere yönelik çabaların yanı sıra ilköğretimin de yaygınlaştırılması çabalarına ağırlık verilmesi görüşü önem kazanmıştır (Özenç, 2012).

McCarthy ve Raphael (1992)’e göre okuryazarlık, “toplumu oluşturan bireylerin ortak katkıları ile devamlı yenilenmekte ve anlamlandırılmaktadır” olarak yapılmıştır. Buna göre tek bir okuryazarlığın artık birey ve toplumlara salt katkısı olmadığını görerek, çoklu okuryazarlık kavramı üzerinde durulması gerektiğini görüyoruz (Akt. Altun, 2005).

Okur-yazar birey tanımı sanayi toplumunun gelişimi ile önem kazanmıştır. Okuma- yazma insanlık tarihini anlamamızda bir yöntemdir. Geçmişten günümüze kalan tarihimizin oluşumunda okuma-yazma önemli bir yere sahiptir (Altun, 2005).

Türkiye Bilimler Akademisi sözlüğünde okuryazarlık, “yalnızca okuma ve yazma becerisini edinmiş olma ve kendi toplumsal ve ekonomik çevresindeki insanlara göre, ortalama bir okuma-yazma yeterliği edinmiş olma” şeklinde tanımlanmaktadır.

Ayrıca Wray’ a göre (2001) okuryazarlık, belli bir amaç için yazma, yazılan bilgiyi kullanma ve okuma yeteneğiyle birlikte eleştirel düşünme, dinleme ve konuşmayı da getirir.

UNESCO'nun tanımına göre okuryazarlık; “değişik türdeki yazılı kaynakları, kayıtları kullanarak tanımlama, anlama, yorumlama, bir araya getirme, iletişim kurma ve hesap yapma yeteneğidir” (Güneş, 1997).

Okuryazarlığın tarihine bakıldığında uluslararası düzeyde ilk tanım, UNESCO tarafından 1951 yılında düzenlenen bir toplantıda, Eğitim İstatistiklerini Normalleştirmekle Görevli uzmanlar Komitesince yapılmıştır. Bu tanım şöyledir; “Okur-yazar, günlük hayatı ile ilgili basit ve kolay bir cümleyi anlayıp, okuyup yazabilen kişidir”. Unesco 1958 yılından itibaren üye ülkelere bu tanımı kullanmalarını tavsiye etmiştir (Akt. Özenç, 2012). 1950 ile 1970 yılları arasındaki çalışmalar ve tartışmalarla birlikte okuryazarlığın zihin becerilerini nasıl geliştirdiği sorusu üzerinde durulmuştur. Okuryazarlık kavramının tanımı biraz daha gelişerek işlevsel okuryazarlık kavramı ortaya çıkmıştır (Güneş, 2000). 1970 -1980 yılları arasında, Eric Havelock, Jack Goody ve Walter Ong gibi araştırmacıların eserlerinde, daha önce alfabetik sisteme bağlı bir zihin becerisi olarak algılanan okuryazarlık kavramına farklı anlamlar yüklenmiştir. Bu eserlerde okuryazarlık ilk defa epistemoloji (bilgi bilim) ile ilişkilendirilerek açıklanmıştır (Özenç, 2012). Ortaçağ’a kadar öğrenme ve bilgi edinme sadece basılı eserlerden okuma ve yazma olduğu gibi daha sonraları sadece yazılı kitap ve dergilerin yanında işitsel, görsel, görsel-işitsel ortamlarda da okuma ve yazma çoğalmıştır.

Bazı araştırmacılar bunu “çoklu okuryazarlık” olarak açıklamışlardır. Okuryazarlık uygulamalarına yönelik talebin artması ve uygulamaların sıkladıtırılması ile birlikte, okuryazarlığın kazanımı sürecinde ihtiyaçlar yeniden şekillenmiş, okuryazarlığın birçok farklı şekilde ve farklı amaçlar doğrultusunda gerekliliği gündeme gelmiştir. Bu durumda okuryazarlık tekil durumla değil çoğul olarak görölmeye ve algılanmaya başlanmıştır (Altun, 2005).Bireylerin yaşadıkları toplumlardan birikim yaparak bilgiyi oluşturup değişim yaratabilmeleri çoklu okuryazarlıktan geçmektedir (Altun, 2005).

21. yüzyılda ise farklı sözcüklerin sonuna “okuryazarlık” ifadesi eklenerek fonksiyonel okuryazarlık anlamı dışında kullanılmaktadır. Bir alanda veya bir konuda temel bilgileri ifade etmek için okuryazarlık terimlerinin kullanımında birçok okuryazarlık örnekleri ifade edilmektedir. Bilgilerin bu şekilde alanlarına göre sınıflandırılmasıyla bireyin belli alanlarda okuryazar olarak yetiştirilmesi amaçlanmaktadır. Ayrıca her bir okuryazarlık alanı, diğerinden izole edilmiş ve her biri kendine ait bir sözlüğe ve çalışma geleneğine sahip olmuştur. Kellner ve Kress tarafından ise “toplum tarafından anlam verilen iletişimsel simgelerin etkili bir biçimde kullanılabilmesi yeteneği” biçiminde okuryazarlıktan bahsetmiştir (Kurudayıoğlu ve Tüzel, 2010). Görüldüğu üzere okuryazarlık tanımı geçmişten günümüze dek pek çok aşamalardan geçerek genişletilmiştir. En basit hali ile okuryazarlık önceleri, okuma yazma bilme olarak tanımlanmıştır. Bir başka tanımla okuduklarını ölçe tartar, bunlar üzerinde düşünerek sağlam ve sağlıklı bir iletişime girme, kişinin iyi bir okuryazar olduğunun göstergesi sayılabilir (Özdemir, 2007). Bu tanım genişletilmeye devam etmiş okuryazarlık; sadece okuma yazma bilme eylemleri ile sınırlı kalmamış dinleyebilme, görebilme ve konuşabilme becerilerinin de kullanıldığu bir kavram olarak farklılaşmıştır (Akt. Özenç, 2012).

Okuryazarlık Düzeyleri

1- **Birinci düzey: temel okuryazarlık.** “Temel okuryazarlık” ya da “basit okuryazarlık”

kavramları ile karşımıza çıkan okuryazarlık türünü NCREL (1993), kişinin amaçlarına ulaşabilmesi ve kişinin bilgi ve potansiyelini arttırmak için ana dilinde göstermiş olduğu yeterlilik olarak tanımlamaktadır. Bu aşama kelimeleri seslendirebilme ve cümleleri anlama gibi temel okuma yazma becerilerine sahip olma aşaması olan temel okuryazarlık düzeyidir. Okuryazarlığın ilk ve temel aşaması olarak görülür. Bu aşamadan sonra kişi, kendini yetiştirmesine bağlı olarak bir üst düzeydeki işlevsel (fonksiyonel) okuryazarlık sonra da multi fonksiyonel okuryazarlık boyutuna geçebilir (Özenç, 2012).

2- İkinci düzey: işlevsel (fonksiyonel) okuryazarlık. İkinci düzey olan işlevsel okuryazarlık en basit tanımıyla okuma- yazma ve aritmetikle ilgili edinilen bilgi ve becerilerin bireysel ve toplumsal alanlara uygulayabilmedir. İşlevsel okuryazarlıkta genellikle, okuma- yazma ve aritmetikle ilgili temel bilgi ve becerilerin öğrenilmesi ve bunların günlük yaşamda kullanılmasına yöneliktir. İşlevsel okuryazarlık düzeyi teknik becerilerin yanında fonksiyonel becerileri de içine almaktadır (Özenç, 2012).

Kişinin yaşamını sürdürmesi ve çevresine etkili bir biçimde uyum sağlayabilmesi için okuma- yazma eyleminin ömür boyu sürdürülmesidir. Günümüz koşullarında işlevsel okuryazar kişi şöylece tanımlanabilir:

“Okuma yazma, bilgisayar ve bilgi merkezi kullanmasını bilen, bu yeteneklerinden bilgiye erişmek ve onu değerlendirmek, böylece de çevresine uyum sağlamak ve yaşamını sürdürebilmek üzere yararlanan kişidir” (Keçe, 2009).

Bu okuryazarlık türü kişinin sadece okur-yazar olmasıyla ilgili bir kavram değil aynı zamanda her an için gelişen dünyanın yeni bilgilerine uyum sağlamayı öngören bir kavram olduğu gibi geleneksel okuryazarlığa karşı da alternatif bir bakış açısı olan bir kavramdır.

İşlevsel okuryazarlık, sosyal ve kültürel çevre ile de genişletilerek, mekanik olarak yazılı materyalleri seslendirebilmeyi; bunları sözcüklerle ve cümlelerle kullanabilmeyi; harfleri ve

noktalama işaretlerini de metnin yapısına uygun olarak kullanıp bireylerin kendilerini ifade edebilme becerilerini kazanmış olma durumlarını tanımlamaktadır (Altun, 2005).

3- Üçüncü düzey: çok işlevli (multi fonksiyonel) okuryazarlık. Üçüncü düzey ise bireyin kapasitesini sonuna kadar geliştirip kendisinin ve toplumun ilerlemesi için uğraşmasıdır. Güneş (2000) 'e göre çok işlevli okuryazar olan bir kişi, “kendini gerçekleştirme, yaratıcılığını geliştirme, derin değerlere sahip olma, karmaşık sorunları anlama ve kapsamlı bir dünya görüşüne sahip olma” gibi üst düzey özellikler taşır (Akt. Özenç, 2012). Görüldüğü gibi bu düzey işlevsel okuryazarlıktan bir ileri düzeyi olup okuryazarlığın da son aşamasıdır (Özenç, 2012).

Önal'ın derlediği okuryazarlık türleri yanında günümüzde ortaya çıkmış bir çok okuryazarlık türü vardır. Örneğin; finans okuryazarlığı, bilgi okuryazarlığı, aile okuryazarlığı, sosyal okuryazarlık gibi kavramlardır. Ancak bu çalışmada hepsine değil alan yazına kazandırılması düşünülen yerel okuryazarlık kavramı üzerinde durulacaktır. Çünkü düşünüldüğünde birey yaşadığı çevre ve ait olduğu bir toplum içinde varlığını devam ettirebilir. Yaşadığı yerin tarihi ve kültürel değerleri hakkında bilgi sahibi olması oraya dair yerel okuryazarlık seviyesinin artması olarak nitelendirilebilir. Yerel okuryazar olan birey kendisini daha çok ait hissedecek ve yaşadığı yere ait özellikleri, kültürleri daha iyi bilecek ve aktaracaktır. Bu bakımdan okuryazarlık türleri arasında kendisine önemli bir yer bulacaktır.

Sosyal Bilgiler Dersi Kapsamında Ele Alınan Okuryazarlık Türleri

Toplumsal ve teknolojik gelişmelerdeki değişiklikler her alanı etkilediği gibi okuryazarlık kavramını da etkilemiştir ve etkilemeye devam etmektedir. Günümüz insanı artık çok boyutlu dünyada yaşıyor ve bu çok boyutlu dünyada yaşamanın gerektirdiği çok boyutlu becerilerde vardır ve bu becerilerde çok boyutluluk özelliğine sahiptir. Klasik okuryazarlık bu çok boyutlu dünya için yeterli değil bu yüzden bireylerin farklı becerilere de sahip olması gerekmektedir. Buradan sonuçla okuryazarlığın tanımı değişkendir ve bulunduğu çağa ve ortama göre farklılık gösterir. Okuryazarlık; sadece okuyup yazmak değil buna ek olarak

düşünme, konuşma, iletişim kurma ve değerlendirme yollarının birleşimidir. Okuryazarlık daha çok dünyada var olma ve onu anlamaya çalışma yolları ile ilgilidir (Timur, 2011).

Toplumun bir üyesi olarak yaşayacak olan bireylerin temel okuryazarlık becerilerinin yanında 21. Yüzyılın gerektirdiği okuryazarlık becerilerini de bilip sahip olması gerekir. Her geçen gün gelişen bilim, insanoğlunun hayatına yeni kavramlar kazandırır. Okuryazarlık insanoğlunun ilk zamanlarında yalnızca harf okuryazarlığı olarak bilinirken gelişen bilim ve teknoloji ile harf okuryazarlığı olmaktan çıkmış ve bu değişim kendini okuryazarlık teriminde de göstererek farklı türlerde okuryazarlıkların ortaya çıkmasını sağlamıştır.. O halde okuryazarlığın okuma ve yazmanın kendisiyle ilgisi daha azdır ve o daha çok dünyada var olmanın yolları ve metinden ve metin çevresinden anlam çıkarma yollarıyla ilgilidir (Akt. Karatekin, 2011). Son zamanlarda okuryazarlığa yüklenen anlam dinamik hale gelmiştir. 1970'lerden önce okuryazarlıkla ilgili tanımlar sadece okuma yazma ile bağlantılıyken, yetişkinlerin bireysel olarak ya da küçük gruplar halinde işlevsel olarak okuyamadıkları ortaya çıkınca sanayileşmiş toplumlarda buna bağlı olarak okuryazarlıkla ilgili yeni tanımlar belirlenme ihtiyacı doğmuştur (Akt. Özenç, 2012) . Bu dinamik süreçte, okuryazarlık kavramı genişlemeye devam etmektedir. Günümüzde de okuryazarlığın farklı alanlarla ilişkilendirilmesi sonrasında yeni okuryazarlık tanımları yapılmaktadır. Gerçek anlamıyla okuyup yazabilme yeteneğini kastetse de okuryazarlığın doğasında çoğulluk vardır ve kavramın önüne gelen sıfatlarla farklı anlamları içermeye başlamıştır (Karatekin, 2011).

Geleneksel anlamının dışında okuryazarlık değişik şekillerde bilgi okuryazarlığı, medya okuryazarlığı, dijital okuryazarlık, bilgisayar okuryazarlığı, internet okuryazarlığı gibi çok sayıda farklı ortamla birlikte ele alınmış, bu okuryazarlıklar bazen birbirinin yerine bazen de değişik kavramları temsil edecek şekilde kullanılmıştır (Karaman, 2010).

Önemli ve hızlı olarak gelişen 21. Yüzyılın bilimsel ve teknolojik gelişmelerinin getirdiği geleneksel okuryazarlığın yanında yukarıda bahsedilen farklı okuryazarlık türlerinin

bilinmesi yani çoklu okuryazarlık anlayışına sahip olunması günümüzce gerekli hale gelmektedir (Altun, 2010). Okuryazarlıktaki gelişim ve değişim kavramının önemini arttırmıştır. Günümüz ihtiyaçları farklılaşmıştır. Değişen iletişim ile dil, toplum ve kültür, düşünce sistemi de farklılığa uğramıştır. Bu durumda okuryazarlık kavramı farklı bir anlam kazanmıştır (Ertek, 2013). Sosyal Bilimler alanında yaşanan gelişmeler eğitimsel ihtiyaçlar çevresinde Sosyal Bilgiler programına yansıtılarak gelecek kuşaklara aktarılmaktadır. Günümüzde okuma yazmanın dışında da farklı anlamlara gelen okuryazarlık türleri çok çeşitlidir. Ancak Sosyal Bilgiler dersi ile ilgili olanlar bu alanda yer alacaktır. Alan yazında geçen farklı okuryazarlık kavramlarının farklı tanımlarına aşağıda yer verilmiştir;

Bilimsel okuryazarlık.“Bilimsel okuryazarlık bireyin günlük yaşantısında merak sonucu doğabilecek sorulara cevap araması, bulmaya çalışması olarak nitelenebilir. Bunun anlamı bireyin doğal bileşenleri tanımlama, açıklama ve tahmin etme becerisine sahip olmasıdır. Bilimsel okuryazarlık kişiye medyada yer alan bilimle alakalı yazıları anlama ve yapılan yorumların güvenilirliğine dair toplumsal tartışmalarda yer alma becerisini sağlamalıdır. Bilimsel okuryazarlık alınan ulusal ve yerel kararların altında yatan bilimsel konuları bulma ve bilimsel teknolojik bilgi birikimine dayalı görüşler ortaya koyabilme yeterliğini bireye kazandırmalıdır. Bilimsel okuryazar birey, oluşturulması sürecinde kullanılan metotlara ve kaynağına dayanarak bilimsel bilginin niteliğini değerlendirmelidir” (Akt. Şahin,2008). Halkın genel manada bilim hakkında bilgi sahibi olması bilimsel okuryazarlığın bir gereğidir (Akt. Şahin,2008). Bilimsel okuryazarlık genelde tabiatın takdirini, amaçlarını, bilimin genel sınıflamalarını, bilimsel düşüncelerin önemli olan anlayışlarını birleştirir (Akt. Şahin,2008). Ulusal Araştırma Konseyi (NRC) (1996) Bilimsel okuryazarlığı ‘kişisel karar verme süreçlerinde, yerel ve ulusal olaylara katılım süreçlerinde ve ekonomik verimliliği artırma süreçlerinde gerekli olan bilimsel kavramların ve süreçlerin bilgisi’ olarak tanımlamaktadır. Bilimsel okuryazarlık yetisine sahip olan kişi; gündelik bilgi, beceri ve tecrübelerden daha

ziyade bilimsel süreçler sonucunda ortaya çıkan gelişmelere odaklanmaktadır (Keçe,2009). Bilimsel okuryazarlık yetisine sahip olan kişi; gündelik bilgi, beceri ve deneyimlerden daha çok bilimsel süreçler sonucunda ortaya çıkan gelişmelere odaklanmaktadır. Elde edilen üründen çok ürünü elde etmek için verilen süreç önemlidir. Bireyin bilimsel okuryazarlık seviyesi gelişen bilgi teknolojisi ürünlerini günlük hayattaki faaliyetlerinde ne derece iyi kullandığıyla ölçülür (Akt. Keçe,2009).

Coğrafya okuryazarlığı. Karabağ (2001) 'e göre 'Yerlerin isimlerini, lokasyonlarını ve özelliklerini bilmenin, coğrafyanın temelini oluşturan unsurlar olduğunu belirtir' (Akt. Gençtürk, 2009). Jennes (1990) ise 'gerçek coğrafya okuryazar olmanın, insanların yaşadığı yerin neden orada olduğunu, neye benzediğini, diğer yerler ve insanlarla nasıl ilişkili olduğunu anlamakla mümkün olabileceğini belirtmiştir (Akt. Gençtürk, 2009). Bennet (1997) ise 'Kavramın sadece grafik oluşturma, harita okuma, alan gözlemleri yapma gibi becerilerle sınırlı olmadığını, aynı zamanda coğrafi bakışa sahip olmayı da gerektirdiğini vurgulamaktadır' (Akt. Gençtürk, 2009).

Ekonomi okuryazarlığı. Günümüzdeki ekonomik şartlardan öğrencilerin hayatlarında başarılı olabilmeleri için ekonomi eğitiminin okul programlarına alınması gerekli görülmüştür. Böylece öğrenciler büyüdüklerinde küresel ekonomiyi anlayabilirler ve ülkemizin ekonomi sistemine katkıda bulunabilirler. Bu yüzden ekonomi okuryazarı olmak çok önemlidir. Ekonomi okuryazarı olmayan kişi gençken de yetişkin bir birey olduğunda da her hangi ekonomik bir problemle karşılaştığında muhakeme becerisini kullanamaz ve endişelenir. İşte bu yüzden ekonomi ile ilgili kavramlar, beceri ve değerler ekonomik başarı için önemlidir. Ekonomik bir anlayış çerçevesinde kişi tarafsız ve bilimsel bir yol izleyerek ekonomik muhakeme yapıp mantıklı sonuçlara ulaşma becerisini gösterir. Ekonomi okuryazarlığı kişinin ilerleyen yaşamında ve ülkesi açısından bir amaç olarak düşünülürken kişiyi bu seviyeye getirmede ekonomi eğitimi bir süreç olarak görülür (Akhan, 2010). Bu

yargıya dayanarak ekonomi eğitimi kişiyi gerçek hayattaki karşılaşacakları ekonomi becerilerini kazandırır bunu yaparken yetişkin olduklarında ise ekonomik sistemi öğrenmeleri ile ülkelerinin ekonomisine katkıda bulunan başarılı bireyler ve iyi bir vatandaş olmalarını sağlar. Alan yazında geçen ekonomi okuryazarlığı tanımlarına bakalım:

Burkhardt ve diğerleri(2003)'e göre 'ekonomi okuryazarlığı, ekonomi kaynaklı problemleri, alternatifleri, fiyatları ve yararlarını tanımlama, işyerindeki teşvikleri analiz etme, yerel politikadaki değişimlerin sonuçlarını değerlendirme, ekonomik kanıtlar toplama, organize etme ve getirilere karşılık tutarı ölçebilme yeteneğidir' (Akt. Akhan, 2010).

Ekonomik bilgi ve becerileri yaşam boyunca verimli bir biçimde idare edebilme kabiliyetidir(Akt. Akhan, 2010). Akhan (2010)'a göre ekonomi okuryazarlığı öğrencilerin yaşlarına uygun mesuliyet sahibi olmalarında dürüst ve çalışkan vatandaş olarak gelecekte daha iyi kararlar vermede, dünyayı ve ülkesini anlamada kendisine yetecek derecede gereksinimi olan ekonomik bilgi, beceri ve tutumlarla yetiştirilmeleridir olarak tanımlamıştır. Ekonomisiz bir toplum düşünülemez. Ekonomisiz bir toplum düşünülemediği gibi insansız bir ekonomi de düşünülemez. Ekonomi bilimi diğer bilim dallarıyla da ilişkili olduğundan eğitimin düzeylerinin her aşamasında kullanılan bir bilim olmuştur. Ekonomi eğitiminin ilköğretim seviyesinde yerini alışı yenidir ancak yerini alma girişimi eskiden çok defa denenmiştir. Ama yerini sağlamlaştırması ve ilk ortaya çıkışı 19. Yüzyılda İngiltere'de olmuştur. Ülkemizde ise ekonomi konularının öğretimi süreci Cumhuriyetin ilk yıllarına rastlamaktadır. İlköğretim programlarında yerini almasının yurt dışındaki ekonomiye verilen önemin ülkemizde de farkındalığından söz edebiliriz. Ancak hak ettiği değeri yani ekonomi okuryazarı yetiştirme derecesinde en önemli ve belirgin olarak 2005 Sosyal Bilgiler Programında yer verilmiştir. Programda ekonominin "üretim, dağıtım, tüketim" başlığında yer aldığını görebiliriz (Akhan, 2010).

Gelişen teknolojinin de getirdiği olan kişilerin birbirlerine bağımlılığının artması, dünya ekonomisinin de bir üyesi olmaları, vatandaş olarak ekonomi okuryazarlığının bilinmesini ve

öğrenilmesini önemli kılmaktadır. Ekonomi konularının öğretimi de önemli olduğundan Sosyal Bilgiler Programı eşya ve hizmetin üretimi, dağıtım ve tüketimi için insanların nasıl organize olacakları bilgisini içermelidir. Sosyal yapının bir parçası olan ekonominin müfredata dahil edilmesi Sosyal Bilgiler açısından önemlidir. Toplumun sürekliliği ve gelişimi o toplumun üyesi olan vatandaşların etkin olarak sosyal, ekonomik ve siyasal konulardaki katılımlarına bağlıdır. Bir devlet ve ya toplum ekonomiyi ve onun yapı taşlarını anlayıp uyguladığında ve bunu kararlarına empoze ettiğinde gelişebilir ve kalkınabilir. Dersin genel amaçlarına baktığımızda 8. Madde olan “ ekonominin temel kavramlarını anlayarak, kalkınmada ve uluslar arası ekonomik ilişkilerde ulusal ekonominin yerini kavrar” bu açıklamanın bir sonucudur. Buna benzer çoğu madde Sosyal Bilgiler dersi amaçları içerisinde ekonominin doğrudan ya da dolaylı olarak yer aldığını söyleyebiliriz. Yukarıda da bahsettiğimiz “üretim, dağıtım ve tüketim” konu alanında öğrenciler; istekleri ve ihtiyaçları ile bunlar arasındaki farkları ayırt eder. İsteklerinin sınırsız ama kaynakların sınırlı olduğunun farkına varırlar ve isteklerini mevcut kaynaklara göre oluşturmaları gerektiğini öğrenerek bilinçli tüketici olmanın temellerini kazanırlar. Ülke ekonomisinde de kaynakların yetersiz olduğunu kavrar ve mevcut kaynakları korumak gerektiğinin önemine inanırlar. Kendi ekonomik yaşantılarını diğerlerinininki ile karşılaştırır, farklılıkları ve benzerlikleri ortaya koyarlar. Yaşadıkları yerin ekonomik koşullarını inceler ve geliştirmek için çaba gösterirler (MEB,2005).

Vatandaşlar ekonomiyi etkileyen bir çok karar verdiğinden öğretmenler öğrencileri kendi toplumlarındaki ve diğer toplumlardaki yaşam standartları hakkında bilgilendirmelidir. Öğrenciler yakın çevrelerindeki ekonomik kaynaklardan haberdar olmalıdır ve kaynakların önemini kavramalıdır. Sosyal Bilgilerin öğrenme alanı olan üretim, dağıtım ve tüketim hakkında temel bilgiye sahip olmalıdırlar. Yani ekonominin ana basamaklarını öğrencilere bu

derste aşamalarıyla öğretmek, yarının yetişkin bireyleri için son derece önem arz etmektedir (Akhan, 2010).

Sosyal bilgilerin amacıyla oldukça örtüşen ekonomi okuryazarlığı etkili bir vatandaş olmak için önemlidir ve gereklidir. Ekonomi insanlar açısından anlaşılması güç olan bir kavram ve olgu olsa da, çevreyi ve bu çevrede yaşayan insanı anlamaya yardım eden, bireylerin doğru karar almasını sağlayan, her alanda kendine yer bulan ve hayatı daha kolay kılan bir bilimdir. Bu bakımdan insanların zihnindeki ekonomiye karşı olan ön yargıların yok edilmesi daha kolay ekonomi okuryazarı olmaları açısından iyi olacaktır bu da ekonomi eğitimine erken yaşta başlanmasıyla mümkündür. Sosyal Bilgiler dersi bu görevi üstlenmiştir.

Eleştirel okuryazarlık. 2005 yılındaki programda gerçekleşen gelişmeler ile tüm derslerin içine nüfuz etmiş olan eleştirel düşünme oldukça önem kazanmıştır ve geliştirilmesi önerilen bir alan olmuştur. Sosyal Bilgiler dersi de bu alandan nasibini almıştır ve eleştirel düşünmeye ayrı bir yer ayırmıştır. İnsanları diğer varlıklardan ayıran en temel özellik düşünebiliyor olmasıdır. İnsanlar dünyaya bu potansiyelleriyle gelirler ancak bunun geliştirilmesi gerektiği birçok araştırmaya konu olmuştur. Düşünme becerileri öğrenilebilen bir niteliktedirler. İnsanlar gerçek ile ilişkilerinde yani gerçeğin bulunması ve değerlendirilmesi gibi süreçlerde farklı tutumlar gösterirler bu yüzden öğrenilebilen nitelik gösterirler. Bu bağlamda eleştirel okuryazarlık için farklı kaynaklardan gelen verilerin eleştirel düşünme becerileri doğrultusunda değerlendirilmesidir diyebiliriz (Köksal, 2013).

Özensoy'a (2011) göre ise eleştirel okuryazarlık "eleştirel okuma, kişinin okuduklarını anlayıp yargılaması, sorgulaması ve akıl yoluyla bir sonuca varmasıdır" olarak tanımlamıştır. Comber (2001) ise eleştirel okuryazarlığı eğitim sürecindeki amacı yönüyle tanımlamıştır (Köksal, 2013). Tanıma bakacak olursak; "dünyada yaşanan sorunlar ile etkili bir biçimde başa çıkabilmede dili kullanabilme fırsatıdır" olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu tanımda kısa

ve öz bir biçimde kişinin ya da toplumun özel ya da genel her türlü karşılaştığı soruna çözüm bulmada dili nasıl kullandığının çıktısının eleştirel okuryazarlık olduğunu söyleyebiliriz.

Eleştirel okuryazarlık ileri bir okuryazarlık seviyesidir. Sosyal Bilgiler dersi için ise eleştirel okuryazarlık denildiğinde bu düzeyin işitsel, görsel, toplumsal gerçekliğe ilişkin yazılı her çeşit verilerin derinlemesine analiz edip sentezleyebilme olarak anlaşılmalıdır (Akt. Köksal, 2013). Sosyal Bilgiler dersinde eleştirel okuryazarlık metinlerin doğasından kaynaklı gerçekliğin manipülasyonuna karşı bir nesnellik arayışı içerisinde olmayı gerektirir. Bu arayış çok farklı türde veri kaynağıyla çalışmak zorunda olan bireyler için zorunlu ve sürekli bir süreçtir (Köksal, tarihsiz). Eleştirel okuryazarlık için sınıf ortamında öğretmen; öğrencilerin ilgi alanlarını bilmelidir. Sınıfta, okulda ya da yakın çevredeki temsil edilen toplumsal perspektifi fark etmelidir. Öğrencilerin hassas olabilecekleri konuları bilmelidir. Saygılı bir sınıf ortamı ve sınıf kurallarını oluşturabilmelidir. Eleştirel düşünmeye yardımcı olabilecek ve tüm öğrencilerin katılımını sağlayacak yollar bulmalıdır. Eleştirel yaklaşıma fırsat yaratacak, düşünmeye sevk edecek, üzerinde düşünülmeğe değer veri kaynaklarını öğrencilere sunmalıdır. Öğrencilerin gerçek konular üzerindeki görüş ve fikirlerini söylemelerine fırsat tanınmalıdır. Popüler kültür verilerinden yararlanmalıdır (Köksal, tarihsiz). Eleştirel okuryazarlığın bir çıktısı olarak Sosyal Bilgiler dersine ilişkin öğrencilerin, toplumsal gerçek hakkında güvenilir ve tutarlı bilgiye ulaşmalarını gerektirdiği kadar onların görüş, değer ve tutumlarına dönüştürmesi beklenir bu yüzden eleştirel okuryazarlık üst düzey düşünme becerisi gerektirir ve diğer eleştirel düşünme becerileri ile yakın ilişkilidir. Öğrenilebilir ve öğretilebilir niteliktedir.

Duygusal okuryazarlık. Duygusal okuryazarlık becerisine temel oluşturan ana karakteristik özellik ‘insanların hissetmesi’ olgusudur. Çünkü düşünülmektedir ki insan davranışlarının temelini oluşturan duyguların doğru şekilde anlaşılması ve yorumlanması, bireyleri, toplumu, hayatı ve bütün gelişmeleri doğru şekilde anlayıp yorumlamayı kolaylaştıracaktır. Duygusal

ihtiyaçların karşılanabilmesi için ‘nasıl hissettiğimiz’ üzerinde özenle durmak yani duyguları bir nevi etiketleyebilmek gerekliliği doğmaktadır. Öyle ki bireyin tüm hayatı boyunca nasıl davrandığını, nasıl bir insan olmak istediğini ve bazı durumlarda neden böyle davranması gerektiğini açıklamak için duygularını net bir şekilde ifade edebilme yeterliliğine sahip olması gerekir.

- Duygusal okuryazarlık” kavramını 1979 yılında “Alkolizmi tedavi etmek (Healing Alcoholism)” adlı kitabında ilk olarak ortaya atan, sonrasında kuramlaştıran ve bugüne gelindiğinde büyük bir literatürün geliştirilmesine vesile olan bilim adamı Claude Steiner’dir. Duygusal okuryazarlık kavramı ilk kez Steiner tarafından 1979 yılında ortaya atan (Killick, 2006). Steiner, duygusal okuryazarlık becerisini, ‘kişisel gücünüzü, yaşam kalitenizi ve aynı zamanda etrafınızdaki insanların yaşam kalitesini geliştirebilecek şekilde duygularınızı bilmek’ olarak tanımlamaktadır (Steiner, 2003). Steiner’e göre, duygusal okuryazarlık kavramını bir beceriler bütünü olarak görür ve ona göre bu beceriye sahip olabilmek için; bireyin kendi duygularının bilincinde olması, başkalarının duygularını da iyi seviyede anlayabilmesi, bireyin duygularını yönetebilmesi, bireyin duygusal olumsuzlukları düzeltmesi, bu becerilerin hepsini bir arada toplayabilmesi gibi davranışları edinmesi gereklidir.

Alan yazındaki diğer tanımlara bakacak olursak;

Park’a (1999) göre ise duygusal okuryazarlık, kişinin duygularını tanıma, başkalarının duygusal tepkilerini okuma becerileri ve bu iki beceriyi kullanarak çevresiyle olumlu ilişkiler geliştirebilme becerisidir.

Sharp, 2001 yılında yaptığı çalışmada duygusal okuryazarlık kavramını “duyguları tanıma, anlama, işleme ve uygun şekilde ifade etme becerisi” olarak tanımlamıştır.

Faupel'e (2003) göre duygusal okuryazarlık kavramı insanların kendi duygularını tanıma, anlama, işleme ve uygun şekilde ifade etme ve başkalarının ifade etmiş oldukları duyguları tanıma, anlama ve bunlara uygun tepki verme becerisidir.

Weare (2004)' e göre duygusal okuryazarlığı bireyin kendisini ve başkalarını anlaması ve özellikle kendisinin ve başkalarının duygusal durumu hakkında bilgi sahibi olmayı öğrenebilmesi için gerekli olan beceri olarak tanımlamıştır.

Mader'e (2005) göre ise duygusal okuryazarlık, bireyin kendi duygularını doğru şekilde anlaması ve çevresiyle olan etkileşimlerinde, bu anlama göre davranışlarını düzenlemeye yarayan yöntemler geliştirerek bunları uygun şekilde kullanabilmesidir.

Görsel okuryazarlık. Bireylerin birbirleri ile olan iletişimde görsel kullanılarak bu görselleri anlamasını sağlayan beceriler bütünü olarak tanımlanan görsel okuryazarlık (Ausburn-Ausburn, 1978) her geçen gün anlam sahasını genişletmektedir. Teknoloji gelişimini görsel iletişim araçlarında da göstermiştir. Bu gelişmedeki olumlu olumsuz etkilerin tartışılmaları arasında görsel okuryazarlık kavramı ilk defa John L. Debes tarafından tartışmaya açılmış ve 1969'da tanımlanmaya çalışılmıştır. Yerlikaya'nın aktarımıyla Debes'in tanımı; "...Görsel okuryazarlık, insanın görme duyusunu kullanarak geliştirdiği bir dizi görme yeterliliğine verilen isimdir. Bu yeterliliklerin gelişimi, öğrenme için temel teşkil eder. Bu yeterliliklere sahip olan kişinin; görsel hareketleri, nesnelere, sembolleri ve çevresindeki diğer şeyleri ayırt etme ve yorumlama becerilerini geliştirmiştir. Bu yeterliliklerin yaratıcı bir şekilde kullanılması ile insan başkalarıyla daha etkili bir iletişim kurar ve görsel iletişimi daha iyi kullanır" (Akt. Yerlikaya, 2015).

Debes ve Fransecky (1972) görsel okuryazarlık tanımını, "bireyin görme esnasında sahip olduğu ve diğer duyuusal deneyimleri ile geliştirilen görme becerilerinin bir grubu" olarak genişletmeye çalışmıştır.

Sanat ve Sanat eğitimi alanlarında görsel okuryazarlık "genellikle görsel materyallere eleştirel bakmaya, sanatın ve "imağların" eleştirisini yapma ve tartışmak için kelimelere dökme becerisini ifade etmektedir (Akt. Yerlikaya,2015)

Görsel okuryazarlık; ilköğretim Türkçe dersi kitabında, 2012 tarihli yeni programa göre görsel okuryazar bireyin özellikleri şöyledir. Görsellerin konusunu anlar. Görsellerin oluşturulduğu kültürel bağlamı da dikkate alarak onları analiz ve senteze tabi tutarak anlam kurar. Kompozisyon açısından analiz eder. Görselin oluşturulduğu tekniği veya yöntemi analiz eder. Estetik açıdan değerlendirir. Ulaşmaya çalıştığı amaç ve izleyici açısından, görselin değerini belirler. Görselin sunduğu iletişim tarzını (eleştiri, destekleme vb.) anlamaya çalışır. (Akt. Yerlikaya, 2015).

Çevre okuryazarlığı. 1960'lı yılların ortalarında çevre okuryazarlığı farklı bir okuryazarlık türü olarak ortaya çıkmıştır. Çevre okuryazarlığı kişinin, insanların ve doğal sistemlerin nasıl ilişkilendirildiğini ve onların bunu nasıl sürdürülebilir bir şekilde yapılmasını anlamada günlük yaşamda başarılı bir şekilde uygulama kabiliyetidir. Roth (1992)'e göre çevre okuryazarlığı; 'bireyin çevre ve çevre sorunları hakkında bilgi, çevre ve çevre sorunlarına yönelik tutum, beceri, çevre sorunlarının çözümüne yönelik çalışmalar yapmak için motivasyon, yaşam ve çevrenin nitelikli dengesinin sağlanması için aktif çaba göstermesi' olarak ifade edilmiştir. İfade edilen tanımdan çıkarımlar yapılmak istendiğinde çevre okuryazarlığını bilgi, tutum ve davranış temelli bileşenlerin oluşturduğu görülmektedir (Akt. Şerenli, 2010). Moseley (2000), çevre okuryazarı bir bireyin çevre sorunlarını anlayan, onlara ilgi duyan veya çevre sorunlarına yönelik bireysel davranışlarda bulunan birey olarak ifade etmiştir (Akt. Şerenli, 2010). Clair (2003)'e göre, çevre okuryazarlığı; yoğunluk eylem üzerine olmakla beraber bilgi ve eylemin kombinasyonudur.

Disinger ve Roth (1992)'e göre çevre okuryazarlığının bileşenleri; çevresel bilgi, beceri, duyarlılık, tutum, değer, bireysel katılım ve sorumluluktur. Bazı araştırmacılar ise çevre okuryazarlığını; bilgi, tutum ve davranış olmak üzere üç bileşene göre değerlendirmişlerdir (Akt. Şerenli, 2010). Elder (2003), çevre okuryazarlığı kişinin, insanların ve doğal sistemlerin nasıl ilişkilendirildiğini ve onların bunu nasıl sürdürülebilir bir şekilde

yapılmasını anlamada günlük yaşamda başarılı bir şekilde uygulama kabiliyetidir. Bu, tüketim, yaşam stili, kariyer hakkında günlük hayatta verilen kararlarda çevre duyarlılığını göz önüne almak için yeterli dikkat, bilgi, beceri ve tutum gerektirir (Akt. Timur, 2011).

North American Association for Environmental Education (2004)'da çevre okuryazarlığı, çevre ve çevreyle ilgili konular hakkında bilgi elde etme ve çevreyle ilgili konularda kendi kendini öğrenmeye ve harekete geçmeye yönlendirebilme olarak tanımlanabilir (Akt. Timur, 2011). Çevre okuryazarlığı kavramı ilk kez Charles E. Roth tarafından 1968 yılında kullanılmıştır. Roth çevre okuryazarlığını, bireyin sahip olduğu çevresel bilgi ve farkındalık düzeyi olarak tanımlamıştır (Wright 2006). Charles E. Roth, 1992 yılında, ilk yaptığı çevre okuryazarlığı tanımını genişleterek çevre okuryazarlığının gözlenebilir davranışları da içermesi gerektiğini belirterek yeni bir tanım yapmıştır. Bu tanıma bakıldığında çevre okuryazarlığı bireyin çevre ile ilgili bilgilerini davranışlarına yansıtabilme kapasitesi olarak ele alabiliriz (Roth 1992).

Roth (2002)'a göre çevre okuryazarlığı, kişilerin kendi çevreleriyle olan ilişkilerini pozitif bir şekilde güçlendiren ve onların diğer insanlar ve doğayla olan ilişkilerini sürdürülebilir olması için gerekli günlük ve uzun zamanlı eylemleri yapmasını sağlayan anlayışların, becerilerin tutumların ve ruh hâlinin oluşturduğu bir kümedir. Çevre okuryazarlığının özü, dünyamız ve onunla ilişkimiz hakkında sorduğumuz sorulara cevap verme, bu sorulara cevap arama ve bulma, bulduğumuz cevapları kullanma şeklindedir (Akt. Timur, 2011).

1960'lı yılların kazandırdığı çevre okuryazarlığı Roth'un da dediği gibi insanların doğayla ilişkilerinin devamlılığı açısından insanın beceri ve kazanımlarının, psikolojisinin, tutumlarının genel bir toplamıdır diyebiliriz.

Joseph (2009)'a göre çevre okuryazarlığı 'bir vatandaş düzeyinde analiz, sentez, değerlendirme ve sonunda sağlıklı ve bilinçli karar vermeye imkan sağlamak amacıyla bir çevre sorununu bağlamsal ve detaylı anlamak için bir yetenektir' (Akt. Karatekin, 2011).

Çevre okuryazarlığı, bireylerin ve toplumların doğal çevreleriyle olan ilişkilerinin geniş kapsamda anlaşılmasıdır. Çevre okuryazarı bireyler, insan kaynaklı tüm faaliyetlerin doğal çevre ve çevrenin içerdiği tüm düzenler üzerindeki olumsuz etkilerinin farkında olup doğal hayatın geleceği adına doğru kararlar alırlar (Akt. Özgürler, 2014).

Roth'un ilk yapmış olduğu çevre okuryazarlığı tanımına göre çevre okuryazarı bir birey:

- Doğal ve sosyal sistemlerin birbirleriyle olan ilişkisini anlamalıdır.
- İnsan ve doğanın ayrılmaz bir bütün olduğunu kavramalıdır.
- Teknolojik gelişmelerin çevre üzerinde ne gibi etkilerinin olduğunu farkında olmalıdır.
- Çevre hakkında bilgi edinmenin yaşam boyu süren bir süreç olduğunu bilmelidir (Ergin, 2013).

Çevre okuryazarlığı kavramını ilk kez Roth (1968) kullanmıştır. Tanımında ise bireyin çevre sorunları karşısındaki temel bir bilinç, farkındalık ve anlayış olarak söylemiştir. Ve çevre okuryazarlığının 6 bileşeni vardır; çevresel duyarlılık, , tutum ve değerleri duyuşsal alan başlığında; bilgi, beceri bireysel sorumluluk ve aktif katılımı da davranışsal başlığı içinde değerlendirmiştir (Karatekin, 2011).

Çevre okuryazarlığı için yapılan tüm tanımlarda bilgi, çevreye yönelik bilinçli davranışlar için bir ön koşul olarak kabul edilmektedir(Akt. Karatekin, 2011).

Sia (1984) çevre okuryazarlığı üzerine yaptığı bir araştırma sonucunda çevre okuryazarı kişilerin sahip olması gereken özellikler;

- ‘Çevre okuryazarı olan kişiler, çevre ile ilgili davranış planlarının hayata geçirilmesi için gerekli olan bilgi donanımını kazanmış olmalıdır.
- Çevre okuryazarı olan kişiler, çevre ile ilgili davranış planlarının kullanımı hakkında gerekli beceriyi kazanmış olmalıdır.
- Çevre okuryazarı olan kişiler, çevresel konularda duyarlı olmalıdır.

-Çevre okuryazarı olan kişiler, kişisel ve toplumsal eylemlerin çevreye verebileceği zararların ve faydaların bilincinde olmalıdır.

- Çevre okuryazarı olan kişiler, çevre kirliliklerine karşı olumsuz bir tavır koymalıdır.

-Çevre okuryazarı olan kişiler, çevreye verilen zararlar sebebiyle teknolojiadaki ilerlemenin destekçisi olmamalıdır' (Akt. Özgürler,2014).

Çevre okuryazarlığı; çevresel sistemleri anlama, yorumlayabilme kapasitesi ve çevresel sistemlerin devamlılığı, yeniden kurulması ya da iyileştirilmesi için yapılması gereken uygun davranışları gerektirmektedir. Yapılan tanımlara göre çevre okuryazarı öğrencilerin bilgi, entelektüel beceriler, tutumlar, deneyimler ve sorumlu çevresel kararlar üzerinde hareket eden bir motivasyona sahip olmaları gerektiğini görebiliyoruz (Karatekin, 2011). Yapılan çevre okuryazarlığı tanımlarında çevreye karşı bilinçli davranabilmenin şartının bilgi olduğunu söyleyebiliriz (Akt. Karatekin, 2011).

Sosyal bilgilerde çevre okuryazarlığı oldukça yakın ilişkilidir. Bunu disiplinler arası yapılarından anlamak mümkündür. Sosyal bilgiler dersinin genel amaçlarından daha önce bahsetmiştik işte bu amaçlar ile çevre okuryazarlığının ilgilendiği konular yakın bir ilişkiye sahiptir. Buna bir örnek verecek olursak çevre okuryazarlığının odağını oluşturan “ doğal ve sosyal sistemler arasındaki ilişki” ve “insanın doğayla bütünleşmesi” ile sosyal bilgilerin genel amaçları içindeki “yaşadığı çevrenin ve dünyanın coğrafi özelliklerini tanıyarak, insanlar ile doğal çevre arasındaki ilişkiyi açıklar.” İfadelerinin ilişkili olduğu görülüyor (Karatekin, 2011).

Gelişen teknoloji ile kullanılan teknolojik ürünler de gelişmektedir ve bu süreçte öğrencilerin bu ürünleri nasıl kullanmaları gerektiği, çevresine ve kendisine zarar vermeden kullanımının nasıl mümkün olduğuna dair dersin genel amaçlarında 11. Genel amacına uygun olan çevre okuryazarlığının diğer bir odak konusu “teknoloji ve seçimde bulunma” ile de ilişkili olduğu görülmektedir (Karatekin, 2011).

Çevre okuryazarı bir birey çevreye karşı duyarlı bir bireydir. Ve bu duyarlılığı kazandırmada ilk iş aileden sonra ilköğretime düştüğünden dolayı bu görevi Sosyal bilgiler dersi üstlenmiştir. Dersin 17.genel amacına bakıldığında “İnsanlığın bir parçası olduğu bilincini taşıyarak, ülkesini ve dünyayı ilgilendiren konulara duyarlılık gösterir.”İfadesi çevre okuryazarı bireyde olması gereken duyarlılığı kazandırmaya yönelik bir amaçtır (Karatekin, 2011).

Çevre bilgisi çevre okuryazarlığının en temel bileşenidir. Hatta diğer bileşenlerin oluşabilmesi için çevre bilgisi ön şarttır. Ama çevrenin korunması için sadece bilgi yetersiz kalmaktadır. Bilişsel süreçlerin yanında duyuşsal ve psikomotor süreçlerde önemlidir (Akt. Karatekin, 2011).

Sosyal Bilgiler dersinin çevre eğitimi açısından verimli ve etkili olabilmesi için çevre okuryazarlığının tüm bileşenlerinin bir arada düşünülüp verilmesi duyarlı bir birey yetiştirmede daha etkili olacaktır (Karatekin, 2011).

Fen okuryazarlığı. MEB (2005) , genel bir tanım olarak; ‘bireylerin araştırma-sorgulama, eleştirel düşünme, problem çözme ve karar verme becerileri geliştirmeleri, yaşam boyu öğrenen bireyler olmaları, çevreleri ve dünya hakkında merak duygusunu sürdürmeleri için gerekli olan fenle ilgili beceri, tutum, değer, anlayış ve bilgilerin bir bileşimidir’ (Özdemir, 2011).

Fen okuryazarlığını Kaptan (1999) şu şekilde ifade etmiştir:

- “Doğal dünyaya aşina olma ve onun hem çeşitliliğini hem de birliğini tanıma,
- Fen Bilimlerinin anahtar kavramlarını ve ilkelerini anlama,
- Fen Bilimlerini, matematiği ve teknolojiyi birbirine bağlayan bazı önemli bağlantıların farkında olma,
- Fen Bilimlerinin, matematiğin ve teknolojinin insan çabalarının ürünü olduğunu kavrama; bunun o alanlar için getirdiği gücü ve sınırlılıkları tanıma,
- Bilimsel düşünme kapasitesine sahip olmadır.’’ (Akt. Özdemir, 2011).

Milli Eğitim Bakanlığı tarafından yayınlanan PISA (2006) (Uluslar Arası Öğrenci Değerlendirme Programı) Ulusal Ön Raporu’nda; fen ve teknoloji okuryazarlığını bireyin

sahip olduğu özellikler açısından tanımladığı görülmüştür. Bu tanımlamaya göre birey; sahip olunan fen bilimleri sorularını tanımlamakta, yeni bilgi edinmede, bilimsel olguları açıklamada ve kullanmada, fen bilimleri ile ilgili konularda kanıta dayalı sonuçlar çıkarır (Akt. Özdemir, 2011).

Anagün (2008)'e göre Fen okuryazarı olan birey; fen bilimlerinin doğasını anlayıp fen ile ilgili kavram, yasa ve ilkeleri günlük yaşamına uyarlayabilen, fen-teknoloji-toplum arasındaki ilişkileri kavrayan, problem çözme ve karar almada bilimsel süreçleri dikkate alan, fen alanı ile ilgili çalışma yapmak isteyen, doğal dünyayı ve evreni keşfetmeye istekli, bilimdeki değişiklikler doğrultusunda sahip olunan bilgilerin değişebileceğini kabul eden, fen bilgisinin insan yaşamı için yararlarını ve zararlarını ayırt edebilen birey özellikleri taşımaktadır (Akt. Özdemir, 2011).

Tarih (tarihsel) okuryazarlığı. Tarih Köstüklü (2001) 'e göre; sebep sonuç ilişkisi içinde zaman, yer ve failleri göstererek geçmişteki olayları inceleyen bilim dalıdır. Tarih Sosyal bilimlerin bir disiplini ve diğer disiplinlerden geçmiş ibaresinin kullanılmasından dolayı farklılık gösterir. Her bir bilim disiplininin, olayın, coğrafyanın, toplumların bir tarihi vardır. Bu bakımdan birey yaşadığı yerin ve toplumun tarihini bilmelidir. Bu bakımından tarihsel gelişim ve değişimin takip edilerek öğrenilmesi ve bilinmesi tarih eğitiminin bir gereğidir. Tarihi gelişmelerin bilinmesi günümüz gelişmelerini değerlendirmemize yardımcı olur ve kültürel öğelerimizi benimseyerek aidiyetlik duygusu kazanmamıza katkı sağlar.

Sosyal Bilgilerin etkili ve üretken vatandaş yetiştirme hususunda eleştirel düşünebilen vatandaşlık duygusuna sahip ahlaki ve kültürel değerleri aşlamak ve Türk toplumunun gereksinimleri açısından tarihin önemi büyüktür. Bir milletin hayatında tarihin önemi büyüktür. Tarih insanlara süreklilik ve devamlılık duygusunu ve düşüncesini sağlar. Tarih sadece geçmişi incelemekle değil geleceğe de ışık tutması yönüyle önemini bir kez daha vurgular.

Carr (2008)' e göre insanlar geçmiş olgulara kendileri bir değer biçerler ve o olgu diğerlerinden daha önemli olur, daha etraflıca tartışılmaya, incelenmeye çalışılır (Akt. Keçe, 2009). Bu noktada tarih okuryazarlığı karşımıza çıkar. Tarih okuryazarlığı için yapılan çalışmalarda daha özel tarihsel olaylara odaklanılmaktadır. Bir kişi tarihsel olayı yaklaşırken bilinç düzeyi yüksek, okuduğunu anlama ve yararlanma düşüncesiyle elde ettiği bilgi ve becerileri günlük hayatına yansıtabilirse tarih okuryazarından söz edilebilir (Keçe, 2009).

Tarih eğitimi açısından tarih okuryazarlığı amaçsız bilgi karmaşası değildir, Politik, ekonomik, sosyal ve kişisel durumlar hakkında bilgi sahibi olmamızı sağlayarak günümüzü daha iyi anlayabilmektir (Keçe, 2009). Etkili bir tarih eğitimi etkili bir tarih okuryazarını peşinde getireceğinden öğrencilere tarihsel empati ve tarihsel düşünme becerilerinin kazandırılması tarihi olayların tüm yönleriyle ele alınıp değerlendirilmesinde önem arz etmektedir. Okulda öğrendiği tarihi bilgileri günlük yaşamında geçirip uygulayabiliyor olması da tarih okuryazarı olan bir bireyin niteliklerindedir denilebilir (Akt. Keçe, 2009). Tarih okuryazarlığında bireyin hangi olayı, bilgiyi öğrenmek istediği önemlidir. Çünkü kişinin tarih okuryazarı olması ile tarihi bilgisi arasında ilişki vardır. Tarih okuryazarlığının temelinde gereksiz bilgilerden sıyrılmış bir tarih eğitiminin yanında tarihsel bir konunun tüm detaylarıyla ele alınması ve üzerinde durulması gerektiği anlayışı yer alır.

Tarih okuryazarında bulunması gereken diğer alt beceriler şu şekildedir; tarihsel olayları hatırlama becerisi, tarihsel olayları hikayeleştirme becerisi, araştırma becerisi, tarihsel dili anlama becerisi, tarihsel empati becerisi, bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanma becerisi, geçmiş ve günümüz olaylarını ilişkilendirebilme becerisi, tarihsel olaylar arasındaki çelişkileri ayırt edebilme becerisi, tarihsel olayları konu edinen sanat yapıtlarını okuma, dinleme ve izleme becerisi, geçmişe yönelik ahlaki değerlendirme yapabilme becerisi, neden-sonuç ilişkisini kurabilme ve kronoloji becerisi gibi becerilere sahip olmak tarih okuryazarlığının niteliklerindedir (Keçe, 2009). Sosyal bilgiler kapsamında tarih okuryazarı

yetiştirme kişiye bazı becerileri kazandırmaktan geçmektedir; bu beceriler eleştirel düşünebilme, doğru bilgiye ulaşabilmek için araştırma yapabilme ve çalışma, bilgiyi analitik olarak kullanmayı öğrenme ve gerektiği yerde vatandaş olarak harekete geçebilme becerileridir diyebiliriz.

Tarihsel okuryazarlık becerisi okullarda tarih öğretilirken halkın beklentisi ve öğrencilerin ne bilmeleri gerektiği açısından bir denge üzerinde temellenmelidir (Keçe, 2009). Etkili bir tarih eğitimi için öğrencinin bazı temel donanımlara sahip olması gerekmektedir. Tarih eğitimi verilirken öğrenciye de konu hakkında değerlendirme, görüş ve fikirlerini beyan etmesine fırsat verilmelidir. Sosyal bilgilerin amaçlarından “Türk kültürünü ve tarihini oluşturan temel öge ve süreçleri kavrayarak, milli bilincin oluşmasını sağlayan kültürel mirasın korunması ve geliştirilmesi gerektiğini kabul eder” (MEB,2005) maddesi etkili tarih eğitimini gerektiren bir süreç olarak görülmelidir. Tarih yalnızca savaşlardan, anlaşmalardan, barışlardan oluşmaz. Tarihi olaylar ele alınırken toplum yaşamındaki sosyo-kültürel ve ekonomik koşulların da göz önünde bulundurulması gereklidir. Bu yaklaşım hem sosyal bilgilerin hem de tarih okuryazarlığının doğasına uygun bir yaklaşımdır (Keçe, 2009).Tarih geçmişteki bilgiyi yalnızca sonuçları açısından öğrenmek değildir. Aynı zamanda onu sebepleri açısından da değerlendirmektir (Gagnon, 1989).

Bilgi okuryazarlığı. Bilgi çağında bilginin hangi formatlarda üretildiğini ve kullanıldığını anlayabilmek için günümüzde insanlar çoklu okuryazar olmak zorundadır. İlgili alan yazına bakıldığında bu okuryazarlıklardan birisi de Bilgi okuryazarlığıdır. Gelişen teknoloji ile kaynaklardaki bilgiler kadar; bu bilgi kaynaklarına yönelme, seçim yapma, eleştirel bakış açısı, yeniden ulaşabilme ve değerlendirme yeteneklerine sahip olmak da önemlidir.

21. Yüzyılda bireylerin sahip oldukları, karşılaştıkları ya da edinmeye çalıştıkları bilgi yükünün karmaşasında kişiye yardımcı bir rol üstlenen “ bilgi okuryazarlığı” bu görevi bakımından önem arz etmektedir (Kurudayıoğlu ve Tüzel, 2010).

İlgili alan yazında bilgi okuryazarlığına dair tanımlar şu şekildedir; Altun (2005)'e göre, bilgiyi etkili kullanabilmek amacıyla, gerek yazılı gerekse de görsel medya ürünlerini tanıyabilme, istenilen bilgiyi bulabilme, değerlendirebilme ve seçebilme becerisi olarak tanımlanabilir.

Bilgi okuryazarı olmak demek, geleneksel manada kütüphane araç ve hizmetlerinden yararlanabilen bireyleri; internet ortamındaki bilgi kümelerini ve bilgi arama araçlarını etkili bir biçimde kullanabilme becerileri kazanmış bireyleri anlamamız gerekmektedir.

Amerikan Kütüphaneciler Birliğinin 1989 yılında öne sürdüğü ve yine Amerikan Üniversiteler ve Araştırma Kütüphanelerinin de (2000) yılında kullandığı tanım; bilgi okuryazarı olan birey, ihtiyaçları olduğunda bilgiyi tanıyabilmeleri, ona nasıl erişebileceklerini bilebilmeleri, o bilgiyi değerlendirebilmeleri ve gerekli olanlarını etkin biçimde kullanabilen kimselerdir (Akt. Altun, 2005).

Bilgisayar ve internet okuryazarlığı (e-okuryazarlık). E- okuryazarlığın dijital olan ya da dijital hale dönüştürülmüş metinler (Elektronik metinler) üzerine kurulu bir bakış açısı vardır (Yiğit, 2011).

İnternet okuryazarlığı, internet üzerindeki bilgi kümeleri içinden istenen bilgiye ulaşabilme, içeriğin nasıl değerlendirilmesi aşamasında ne yapması gerektiğini bilme ve ulaşılan bilginin sunumunun nasıl olması gerektiğini bilme olarak tanımlanabilir (Altun, 2005).

Nguyen (2000) İnternet okuryazarlığı kavramının 'bilgi okuryazarlığı kavramının bir alt dalı olarak düşünülebileceğini ileri sürmüştür. İnternet okuryazarlığını 3 bölüme ayırmış ve bu bölümleri şu şekilde açıklamıştır: İlk bölümde bireyler İnternet'in tarihini, protokollerini ve İnternet'te nasıl gezileceğini bilir; ikinci bölümde birey arama becerilerini ve farklı veri tabanlarında aramalar gerçekleştirmek için arama stratejileri geliştirir; üçüncü bölümde ise İnternet üzerinden edindiği bilgilere kritik olarak yaklaşır ve bu bilgileri değerlendirir' (Akt. Kıyıcı, 2008).

Dijital (elektronik) okuryazarlık. Bu okuryazarlık türü genel manada elektronik ortamdaki iletileri anlamlandırma ve bu ortam için ileti oluşturma süreci olarak tanımlanmış ve bireylerin birbirleri ya da devlet ile ilişkilerini düzenler hale gelmiştir. Bu kavramı 1997 yılında Paul Gilster ortaya atmış ve kamuoyuna duyurmuştur ve şöyle tanımlamıştır; dijital okuryazarlık bilgiyi anlamada daha önemlisi bilgisayarın sunabildiği farklı formatlardaki bilgi ile kaynaştırabilme becerisidir (Altun, 2005).

Elektronik okuryazarlık geleneksel okuryazarlığın tamamlayıcısı olarak görülmelidir çünkü toplumsal manada geliştirilen uygulamaların anlam kazanması, yatırımların karşılığını bulabilmesi için elektronik okuryazarlığın da geleneksel okuryazarlık gibi toplumun tabanına yayılması gerekmektedir (Tuman 1994).

Teknoloji okuryazarlığı. Geçmişten bu zamana kadar insanlar hemen hemen tüm eylemlerinde teknolojiye faydalanmıştır. Çünkü teknolojinin insan yaşamının her aşamasında kendine yer bulmuştur. Buradan yorumla teknolojiyi insanların doğayı kişisel amaç ve çıkarları yönünde şekillendirmeleri sürecidir diyebiliriz. Belirli bir amaca yönelik olup kullanılan araçlar ve bu amaca hizmet eden insan etkinliklerinin bütünü için teknolojinin alanına giriyor denilebilir. Teknoloji denildiğinde insanların aklına somut ürünler gelmektedir; mikrodalga fırın, tarım ilaçları, uçaklar vs. gibi ancak teknoloji sadece bunlardan ibaret değildir. Teknoloji somut ürünlerin yanında bu ürünlerin tasarlanması, üretilmesi, işleyişi, onarımı, dağıtımı da teknolojinin içine girmektedir. Bilim ve teknoloji arasındaki farka bakarsak bilim doğanın işleyişi ve buna göre kurallar koymakla ilgilenirken, bilimin konusu olan şeyler insan olsa da olmasa da devamlılık arz eder. Bilim doğanın nasıl işlediği ile teknolojinin ise doğayı dönüştürebilmenin ve doğaya hakim olabilmenin bilgisi olduğunu ifade edebiliriz (Akt. Yiğit, 2011). Bilimin teknolojiye faydası yadsınamaz ancak tüm teknolojik ürünlerin bilimsel bilgi temelinde üretilmiş olduğu anlamına gelmez (Yiğit, 2011). Teknoloji insan hayatını şekillendirir. Ekonomi, toplumsal yaşam, iletişim, ulaşım, yiyecek,

giyecek, barınma ve hastalıkların iyileştirilmesi gibi yaşam için gerekli olan her şeyde teknoloji varlığını hissettirir (Akt. Yiğit, 2011). Bu durumdan teknolojinin ve teknoloji okuryazarlığının sosyal bilimler içerisindeki öneminin ortaya konulması gerektiğini çıkarabiliriz.

Hızlı bir değişim ile dünyada, bilgi ve iletişim teknolojileri doğrultusunda okuryazarlık yeniden tanımlandı ve okuryazarlık teknolojide de farklı bir anlam kazandı. 21. Yüzyılda kişilerden temel okuryazarlıktan daha fazlası beklenmeye başlanmış ve bilgisayar ve teknoloji okuryazarlığının da buna eklenmesi gerektiği dile getirilmiştir (Akt. Yiğit, 2011). Teknoloji okuryazarlığı e-okuryazarlık, bilgisayar ve internet okuryazarlığı, dijital okuryazarlık gibi okuryazarlıkların tümünü kapsamaktadır. Doğal ortam dışında kalan her şeye yönelik bilgi, beceri, tutumların bütününe teknoloji okuryazarlığı denilir. 1998 yılında ABD başkanının 2000 yılına yönelik planları arasında her sınıfa ve kütüphaneye İnternet'e erişim olanağı sağlama ve öğrencilerin teknoloji okuryazarı bireyler olmalarına yardımcı olma gibi öğelerin yer aldığını belirtmesi büyük ilgi uyandırmış ve bu bağlamda eğitimcilerinde teknoloji okuryazarlığı alanına yönlendirilmesi gerektiği söylenmiştir. Farklı okuryazarlıklarda da olduğu gibi teknoloji okuryazarlığına da kişilerin içinde buldukları çağın geleceğin bilinçli vatandaşları olmaları sorumluluk sahibi ve katılımcı olmaları için ihtiyaç olduğu söylenmiştir(Akt. Yiğit, 2011). Teknolojinin bu denli ön planda olmasının nedeni insan yaşamını zenginleştiren unsurların yanında insan yaşamını tehlikeye sokan küresel ısınma, aşırı nüfus artışı, kıtlık, karbon salınımının artışı, ormanların yok olması, gibi küresel sorunlarında kaynağı olmasındandır. Bu yüzden teknolojiyi iyi yönde kullanmalı ve iyi bir bilgi sahibi olarak vatandaşlık görevini yerine getirebilecek bilinçli vatandaşların yetiştirilmesi önem kazanmıştır. Teknoloji okuryazarlığının bireylerin teknoloji ile kendileri ve toplum arasındaki ilişkileri anlamalarında gerekli olan entelektüel süreç, yeterlilik ve düzenin tümü olarak da tanımlanması mümkündür (Akt. Yiğit, 2011). Tanımdan da

anlaşılacağı üzere teknolojik sistemlerin toplumsal sistemlerden, politik, kültürel, ve ekonomik sistemlerden ayrı olmadığı üzerinde durulmuştur. Teknolojinin toplumdan ayrılamazlığı teknoloji okuryazarlığının farklı bir yönünü bize gösterir. Bireylerin meslekleri ve ilgi alanları ne olursa olsun fark etmezsiniz teknoloji konusunda yeterli donanıma sahip olmaları artık bir ihtiyaç olmuştur. Teknoloji anlama bilgiye ulaşmanın yanı sıra edinilen bilgiyi farklı açılardan sentezi de önemlidir (ITEA, 1996).

Amerikan Ulusal Araştırma Konseyinin yaptığı bir araştırma sonucundaki rapora göre teknoloji okuryazarlığının üç temel ögesini bilgi, beceri, eleştirel düşünme ve karar verme olarak ifade edilmiştir (Akt. Yiğit, 2011). Teknoloji okuryazarlığına daha kapsamlı bakıldığında içerisinde bulunan zamanın içinde yer alan sistemleri kesintisiz ve başarılı bir şekilde teknolojiyi kullanma becerisidir. Teknoloji sorunları çözmekle kalmadığı gibi beraberinde çeşitli sorunlarda getirebilmektedir. Teknolojinin artısı ve eksisi dikkate alınarak analiz yapıp pozitif bir karar alma sürecine gidilmelidir. Teknoloji okuryazarı birey, teknoloji ile ilgili konulara farklı bakış açılarından bakan, konular arası ilişkiyi kurabilen, problem çözüme yetisine sahip kişidir. ITEA (1996)'A göre teknoloji okuryazarı bireyin özellikleri; teknolojinin belli bir amacını yerine getirmek için bir araya gelmiş ve birbiriyle bağlantılı öğeleri içeren sistemleri kavramalıdır. Teknolojik sistemleri anlarken bunların işletiminde fen bilgisine, matematiğe, sosyal bilgilere, dil bilgisi ve diğer alanlara ait kavramlardan yararlanabilmelidir. Teknoloji okuryazarı birey uygun çözüm yollarını belirleyebilmelidir, olası yaşanacaklar için ön görüye sahip olmalıdır. Güncel konulardaki teknolojik kavramları anlamalı ve teknolojinin temel gelişimini kabul etmelidir. Teknolojinin güvenilir kullanımı açısından beceri sahibi olmalıdır. Teknolojinin insan etkinliklerinin bir sonucu olduğunu anlamalıdır. Teknoloji okuryazarı kişi teknolojik süreç ve yenilikleri eleştirel bakış açısıyla sorgulayabilmelidir.

Medya okuryazarlığı. Medya okuryazarlığına baktığımızda medya ve okuryazarlık kelimelerini açıklamak gereklidir. Medya “ortam” anlamına gelir. Bu ortama sanal ortam, kitap, gazete, dergi, tablolar, televizyon, cep telefonu girebilir. “Okuryazarlık” terimini de bu kavram içinde tanımlarsak Altun (2005)’e göre yaşadığımız dünya, yazı sembolleri yanında binlerce sembolik anlatımı içermektedir, bu sembolleri anlamlandırma okuma şeklidir. Medya “okuryazarlığı”, öncelikle medyayı “okumak” ve “yazmak” ile ilgilidir. Medya eğitimi eleştirel anlamayı ve aktif katılımı geliştirmeyi hedefler. Genç insanların medya tüketicisi olarak medyayı yorumlamalarını ve hüküm vermelerini sağlar ve aynı zamanda kendi hesaplarına medya yapımcıları olmasına imkan tanır. Medya eğitimi gençlerin eleştirel ve yaratıcı yeteneklerini geliştirmekle ilgilidir (Akt. Ertek, 2013).

Medya araçlarından gelen iletileri her yönüyle anlamlandırmak ve medya ürünleri oluşturabilmek medya okuryazarı olmaktan geçer.

Çevremizdeki insanların günlük yaşamı içinde yer alan medya ile ilgili düşük seviye medya okuryazarı olduğudur ancak medya okuryazarlığı için bu yeterli değildir yani yüksek medya okuryazarlığı becerisi kazandırmaktır (Akt. Altun, 2005).

Çok yönlü olan medya okuryazarlığı göreceli olmasından kaynaklı kişiye göre değişir. İzleyici odaklıdır. Bilince ve bilinenlere göre farklılık gösterir. Herkes tam manada medya okuryazarı değildir ama belli bir oranda medya okuryazarıdır denilebilir (Akt. Ertek, 2013).

Medya okuryazarlığı sadece ürün tanıyarak o ürünü takip edip izlemekle olmaz. Bunların yanında medyanın verdiği mesajları yorumlayıp, tartışarak her medya aracı ile mesaj iletimini ve paylaşımını bilme becerisidir (Altun, 2005).

Medya ile gerçek hayat arasındaki sınırın farkına varılmasını sağlayan medya okuryazarlığı farklı bağlamlarda ve çeşitli şekillerdeki medya iletilerine erişebilme, erişilen iletileri doğru anlayıp algılayabilecek meziyete sahip olma ve özgün iletiler üretebilme yeteneğini içerir (Komisyon, 2007).

Lewis ve Jhally (1998)' e göre, seçici bir yaklaşımla medya okuryazarlığı iletilerin oluşturulmasında ve aktarımında kültürel, ekonomik, politik ve teknolojik sınırlılıkların farkında olma olarak görülmektedir. Bu tanım biraz açılırsa medya okuryazarlığını mesajların oluşturulması ve karşı tarafa aktarılmasında kültürel ve kurumsal bağlamı da göz önünde bulundurarak, verilen mesajlarla verilmesi amaçlanan veya amaçlanmayan mesajlar arasındaki köprüyü kurabilme ve bu süreçte kullanılan her türlü sembolü çözümleyebilme becerisi olduğu söylenebilir. Bu açıdan medya okuryazarlığı, iletişim kaynaklarından ve iletişim teknolojilerinden de faydalanarak yapılan, şifreleme ve şifre çözme becerileri bütünüdür denilebilir (Altun, 2005).

İnceoğlu (2007) medya okuryazarlığını; yazılı ve yazılı olmayan, büyük çeşitlilik gösteren yapılardaki (internet, televizyon vb.) mesajlara ulaşma, bunları çözme, değerlendirme ve iletme yeteneği olarak tanımlanmaktadır (Akt. Ertek, 2013).

Medya okuryazarlığı kavramını, Sur (2012) medya ürünlerini değerlendirebilmenin yanı sıra medyaya tepki verebilme yeteneği olarak tanımlarken, Kutoğlu (2006) ise; 'medya ile karşı karşıya kaldığımız zaman medya mesajlarını daha iyi anlayabilmek için kullandığımız bir perspektiftir' der. Kitle iletişim araçları yoluyla bize gelen her bilgiyi doğru olarak kabul etmemek medya okuryazarlığının en basit tanımıdır (Akt. Ertek, 2013).

Medya okuryazarlığı okuma ve yazmayı, konuşma ve dinlemeyi, yeni teknolojilere ulaşmayı, eleştirel bakmayı ve kameralardan bilgisayarlara kadar geniş bir çeşitlilikteki yeni teknolojileri kullanarak kendi mesajını üretme yeteneğini içerir (Altun, 2010).

Tarihsel gelişime bakıldığında gazete, radyo, televizyon gibi iletişim araçlarının güncel olayların öğretiminde ve güncel meselelerin öğretimi gibi eğitsel konuların da dersin kapsamına girdiğini söyleyebiliriz. Geçmişte bir eğitim aracı olarak radyo, televizyon, gazete ile ilgili araştırma çalışmaları yapılmış. Ve bu şekilde medya öğretim konusu olarak müfredata girmiş medya çalışmaları gibi derslere yer verilmiştir sonraki yıllarda medyanın

eğitimde kullanımı genişlemiş ve “eğitim teknolojileri” adı altında bir alan oluşmuştur (Altun, 2010).

Sosyal Bilgiler eğitiminde medya okuryazarlığına ihtiyaç olduğu gibi etkili bir medya okuryazarlığı eğitimi için de Sosyal Bilgiler dersine ihtiyaç vardır. Sorumlu vatandaşlık bilinçli kararlar verebilmek demektir. Medya okuryazarlığı da karşılaştığı sorunların anlaşılması için gerekli olan eleştirel düşünme becerilerini geliştirir ve bilinçli kararlar verebilme konusunda önemli bir adım atılır. Sosyal Bilgilerin en kapsamlı amacı olan etkili vatandaş yetiştirmeye önemli bir etkisi olur.

Geçmişten günümüze medyanın yaşamımızdaki etkisi her geçen gün giderek artmaktadır. Bu etki olumlu ya da olumsuz olabilir. Medya Okuryazarlığı olumlu etkilerin en üst düzeyde olumsuz etkililerin en az düzeyde olduğu bir yaşam için insan hayatında önemi yadsınamayacak yere sahiptir. Önemi her geçen gün artan bu olgu üzerinde öğrenciler de öğretmenlerde duyarsız olmamalıdır. Bu duyarlılık okuldaki kitaplar sayesinde değil yaşadığı dönemin ihtiyaçlarını okuyabilme, anlayabilme ve genç kuşağı bilinçlendirme sorumluluğuna sahip bir öğretmen öğrencilerinin medya okuryazarlığı becerilerinin gelişimine katkıda bulunmalıdır (Altun, 2010).

Hukuk okuryazarlığı. Hukuk kelimesi, hak teriminin çoğuludur. Anlamı ise Gözübüyük (2009) ve Bilge’ye (2008) göre toplumun genel yararını veya bireylerin ve toplumun ortak iyiliğini sağlamak amacıyla yetkili makam tarafından konulmuş, devlet yaptırımıyla donatılmış ve kamu gücü ile destekleyen sosyal kurallar bütünüdür olarak tanımlanmıştır (Akt. Oğuz, 2013).

Hukuk ile okuryazarlık arasında ilişki güçlüdür. Yazılı hukuk kurallarının uygulandığı toplumlarda bu ilişkiyi görmek kaçınılmazdır. Sade bir okuryazarlığın dışında hukuk dilindeki kavram ve terimleri bilerek anlayarak okumak hukuk okuryazarlığının bir sonucudur. Yani okuma ve yazmanın ötesinde hukuk dilinde okuryazar olma derecesidir diyebiliriz. Bu

bağlamda Hukuk okuryazarlığı, hukuk bağlamında kullanılan kelimeleri tanıma ve anlam, adalet sistemine olan erişim haklarına ulaşma, yabancı hukuk terimlerini tanıma yeteneği olarak ifade edilebilir (Akt. Oğuz, 2013).

İlk başlarda hukuk okuryazarlığı hukuk teriminin bir bölümünü ifade etmeye yaramıştır. Baroya katılımdaki mevzuatları, yargıları, düşünceleri, dilekçeleri ve yasal kanıtları yazmada kullanılmıştır. Hukuk öğrencileri için ise düşünmeyi avukatlar gibi iletişim kurmayı öğreten yasal yazma programlarının önceliğidir (Akt. Oğuz, 2013). Bunun yanı sıra okul idarecileri için de eğitim kanunu ile ilgili bilgi düzeylerini ve okulların yönetim üzerindeki etkisinin nasıl olduğu ile ilgili bilgi düzeylerini de ifade eder (Akt. Oğuz, 2013). Hukuk okuryazarlığı, elde olan yasal kaynaklar, yasal süreç ve kanunun esası hakkında değiştirici değerlendirme yapma yeteneğidir (Akt. Oğuz, 2013). Hukuk okuryazarlığı, yasal bağlamda kullanılan sözcükleri anlama, onlardan sonuç çıkarma ve sonra uygulamada bu sonuçları kullanma becerisidir (Akt. Oğuz, 2013).

Hukuk okuryazarlığının amaç ve hedeflerinde hukuk alanında bilginin artması ve yayılması, hukukun etkin kullanımı için bireylerin yetkilendirilmesi, hukukun yapıcı eleştirisi için desteklenmesi gibi söyleyebiliriz. Hukuk okuryazarlığının eğitim hedefinde genellikle okuma ve yazmaya teşvik etmek ve bunu geniş programlarla ilişkilendirmek önemlidir (Akt. Oğuz, 2013). Sosyal Bilgiler dersinin temel amacı iyi bir vatandaş yetişmenin yanında öğrencinin günlük yaşamında karşılaşılabileceği problemlere çözüm odaklı yaklaşım çözüm üretebilecek yeterliliğe ulaşmasını sağlamaktır. Sosyal Bilgiler dersi verilmiş bir öğrenci çevresinde karşılaştığı toplumsal bir olayı farklı bakış açılarıyla değerlendirebilir. İlköğretim öğrencilerin eğitildikleri ilk eğitim aşamasıdır. Hukuk bilgisini veren ayrı bir ders bu aşamada yoktur ancak Sosyal Bilgiler dersi belli düzeyde hukuk bilgisine yer vererek öğretilmektedir. Öğrenciler temel hak ve özgürlüklerini, devlet yapısını, vatandaşlık bilgisini, insan hakları ve anayasa hakkında temel bilgileri Sosyal Bilgiler kapsamında almaktadır. Ancak değişen

toplum ve yapısı ile hukuk ve hukuk kuralları da değişkenlik göstermektedir, bunların etkili bir şekilde uygulanabilmesi için gerekli bilgi ve anlayışın olması, beceri, tutum ve değerlerin geliştirilmesi için fırsatların öğrencilere ve öğretmenlere verilmesi gerekmektedir (Akt. Oğuz, 2013). Sosyal Bilgiler dersi programında hukuk konuları incelendiğinde Türk Eğitim Sistemi, Türk milletin bütünü fertlerini 21. Yüzyılın çağdaş, Atatürk ilkeleri ve inkılaplarını benimsemiş, Türk tarihini ve kültürünü kavramış, temel demokratik değerlerle donanmış ve insan haklarına saygılı, yaşadığı çevreye duyarlı, bilgiyi deneyimlerine göre yorumlayıp sosyal ve kültürel bağlam içinde oluşturan, kullanan ve düzenleyen (eleştirel düşünen, yaratıcı, doğru karar veren), sosyal katılım becerileri gelişmiş, sosyal bilimcilerin bilimsel bilgiyi üretirken kullandıkları yöntemleri kazanmış, sosyal yaşamda etkin, üretken, haklarını ve sorumluluklarını bilen, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak yetiştirmeyi amaçlamaktadır (MEB,2005). Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Hukuk bilgisine yer verilen öğrenme alanları “ Bilim, Teknoloji ve Toplum” bu alanda telif hakları ile patentin bilimsel gelişmelerdeki etkisine değinilmiştir. Diğer öğrenme alanı ise “Güç, Yönetim ve Toplum” öğrenme alanında ise öğrencilerin topluma tam katılımının nasıl olacağı ve görev, sorumluluklarının farkına varmalarını sağlayacak konulara değinilmiştir. 4. Sınıf Sosyal Bilgiler programında öğrenci 4. Sınıf sonunda bilinçli bir tüketici olarak haklarını korumayı öğrenebilecek insanların belli amaç etrafında oluşturdukları sosyal örgüt, resmi kurum ve grupları fark edeceklerdir. Yaşadığı yerdeki yerel yönetim birimlerini tanıyacaktır. Toplum hayatında kişilerin ve toplumların birbirleri ile olan ilişkilerini düzenleyen ve bu gücü devletten alan hukuk kuralları önemli bir yere sahiptir. Hukuk okuryazarı olan birey bu kuralların ne kadarını bilmekte, bilinenlerin ise ne kadarının yaşama uygulanabildiğinin farkında olan kişidir. Hukuk okuryazarlığı hukuk terimlerinin anlamını bilip okuyabilmenin yanında yaşamda bu terimlerle karşılaşıldığında doğru zamanda ve yerinde kullanabilme becerisine sahip olunmasıdır. Hukuk devletinin sürerliliği hukuk kurallarının da sürerliliğinde etkilidir. Bu durumda kurallarının yaşama aktarılması varlığından önemlidir.

Matematik okuryazarlığı. NCTM komisyonu matematik okuryazarlığını birçok farklı durumlar ve koşullar içinde işlevsel olarak kullanılan matematik bilgisi olarak tanımlamaktadır (Akt. Uysal, 2009). PISA (Programme For International Student Assessment)'nin tanımına göre ise 'matematik okuryazarlığı; matematikle uğraşma, matematiği anlama ve tanımlama yeteneği, ayrıca bireyin o anki ve gelecekteki özel yaşamında, iş hayatında ve akran ve arkadaşlarıyla arasında gelişen, sosyal yaşamında yapıcı, ilgili ve yansıtıcı bir vatandaş olarak genel hayatında matematiğin ne gibi bir işlevi olduğu üzerine sağlam temellere dayalı yargılara varmaktır' (Akt. Uysal, 2009).

Politik okuryazarlık. Politik okuryazarlık kısaca politik bilgiye sahip olma durumudur. (Krosnick, 1990). Daha geniş bir tanım ise etkili bir vatandaş olarak bireylerin rollerini yerine getirebilmek için politik süreç ve politik konuları bilmesi ve bireyler tarafından kavratılmasıdır. (Denver ve Hands, 1990; Wormald,1988; Akt. Gençtürk & Karatekin (ed.) 2013 ss.208). Sosyal bilgiler dersinde öğrenciler geçmişini, çevresini ve sosyal olayları öğrenmektedirler. Bunların yanında öğrenciler "Bir hükümet nasıl kurulur? Nasıl organize edilir? Çocuk ve vatandaşlık hakları nelerdir? Bir vatandaş olarak üzerlerine düşen görevler nelerdir? sorularının cevabını aramaktadırlar. Bu soruların cevaplarını ise politik okuryazarlık ile bulmaktadırlar. Bu yüzden sosyal bilgiler dersi politik okuryazarlık becerisi kazandırma bakımında birbirleri ile iç içedir.

Harita okuryazarlığı. Yeryüzünü doğal ve yapay unsurları ile ölçülmüş bir şekilde düzleme aktarılması ile yapılan çizimlere harita denir (Akt. Sönmez, 2010). Haritalar yaşamımızı kolaylaştıran ve her aşamada karşımıza çıkan çizimlerdir. Günümüzdeki teknolojinin gelişimi ile Dünya haritasının elektronik ortama aktarımıyla insanlar bilmedikleri yerlerde bilmedikleri mekan ve kişilere bu çizimler sayesinde konum özelliği ile kolaylıkla ulaşabilmektedirler. Böylelikle harita okuryazarlığının teknoloji ve internet okuryazarlığını da içine aldığı söylesek yanlış olmaz.

Ülkemize farklı yerlerden turist olarak da gelen kişiler haritalardan çokça yararlanmaktadırlar. Aynı şekilde bizlerde başka bir ülkeye gittiğimizde yararlanacağımız çizimler haritalardır. Bir yere “nasıl gidebiliriz?”, “haritada neredeyiz?”, “nereye gitmek isteriz?” gibi soruların cevabı için haritalar hayatımızı kolaylaştıracaktır. Böylelikle insanlar çevrelerini daha iyi tanıyabilecekler ve ilgileri, daha da çok artacak ve anlamlandırma kolaylaşacaktır. Günümüz eğitim sistemi öğretmeni rehber, öğrenciyi aktif kılan bir yapıyı almıştır. Yenilenen Sosyal Bilgiler programı ile beceri, kavram ve değerler ilköğretim kademesinin temelini taşımaktadır. Böylelikle birey devam eden öğretim kademelerinde temel bilgi ve becerileri kazanmış olacaktır (Akt. Sönmez, 2010). Haritalarda bulunan sembol ve işaretleri okuyabilmek ve anlamlandırabilmek de harita okuryazarlığının gereğidir. Sönmez (2010)’ e göre harita okuryazarlığı, kişilerin haritaya baktıklarında zihinlerinden geçen anlamlandırmaların ifadesidir. Ayrıca harita okuryazarlığı bireye düşünce, eylem, grafik ve sembollerini anlama ve yorumlama imkanı verir.

Harita okuryazarlığında mekanı algılama oldukça önemlidir. Kişi mekanı ne kadar iyi algırsa bunu çizime aktarması o kadar kolaylaşır ve doğru şekilde olur. Bunu yapabilen o mekanı çok farklı şekillerle ve sembollerle ifade eder ve başka çizimlerle karşılaştırabilir. Sosyal Bilgiler içinde mekanı algılama becerisini kazandırmak önemlidir. Sosyal Bilgiler dersinde edindiği bilgilerle kişinin, yaşadığı yer olan coğrafyasını, tarihini bilen ve bunlara sahip çıkan bireyler haline gelmesi amaç edinilmiştir. Bu bilinç Sosyal Bilgilerin temel ilkeleri arasında yer almaktadır. İlköğretim Sosyal Bilgiler programında 4. Ve 5. Sınıflarda “basit şekiller ve kroki çizme, sembol kullanma ve sembollerini açıklayan bir bölüm (lejant) oluşturma becerileri üzerinde durulmuştur” (MEB, 2005). Bu yüzden bazı becerilerin kazandırılması ilkokul dönemine denk geldiğinden öğretmenlere düşen bu görev de öğretmenler de Sosyal bilgiler dersinden yararlanacaklardır. Hızla değişen dünyada kişiler bu

becerilere sahip olmalıdırlar, harita okuryazarlığı bakımından etkili bir öğrenme için de tüm becerilerin bir arada düşünülüp verilmesi daha uygun olacaktır (Sönmez, 2010).

Birçok okuryazarlık türünün farklı şekilde nasıl tanımlandıklarını gördük. Alan yazına yeni bir terim olarak kazandırılacak olan okuryazarlık türü de “Yerel Okuryazarlık” olacaktır.

Yerel okuryazarlık. Yaşadığı yörenin kültürel, tarihi ve manevi özelliklerini temel düzeyde öğrenmiş olma özelliğidir.

Güven (2018) ‘e göre “yerel okuryazarlık, yaşadığı yerleşim biriminde evrensel ya da milli boyutta, manevi anlamı, (tarihi, kültürel, turistik, ekonomik vb.) önemi bulunan, eser, ören yeri, mekan ve edebi eser/kişilikleri tanıma, temel özelliklerinin farkında olma ve gerektiğinde edindiği bilgileri başka bireylere doğru ve düzeyine uygun şekilde hazırlayacağı bir sunumla aktarabilme becerisini kapsamında bulunduran bir nitelik kazanma süreci olarak tanımlanabilir “ şeklinde ifade etmiştir. Tanıma bakıldığında yerel okuryazarlığın diğer okuryazarlık türlerinden farklı olan yanı yakın çevreyi tanıma sürecinde;

- 1) Tarihi ve kültürel değeri bulunma
- 2)Evrensel, milli, manevi, yönleri bulunma
- 3) Farkında bulunulacak düzeyde yakınlık içerisinde bulunma
- 4) Ekonomik faaliyetlere katma değer sağlayıcı olma
- 5)Anılan özellikleri tanıtmaya becerisini kazanma boyutlarına odaklanılması olarak ele alınmıştır.

Yerel okuryazarlığın boyutlar. 1) *Bilişsel boyutta özellikler a) Tarihi bilgi.* ‘Milletlerin varoluşu ve Devlet anlayışının oluşmasında önemli bir alan olarak çeşitli işlevleri yerine getiren Tarih bilimi, bir milletin fertleri arasında temel bağ oluşturan, geçmişte meydana gelen çeşitli olay ve durumlar karşısında önceki nesillerin nasıl davrandığı, neler yaptığı gibi hususlarda bilgilendirmenin yanı sıra kader birliği sağlama da oldukça etkilidir. Tarih bilimi kapsamında barındırdığı çok sayıda arşive dayalı bilgi ve kanıt ile geçmişten günümüze ışık

tutan bir kılavuzdur. Atatürk'ün de özlü sözlerinden “Geçmişini bilmeyen milletler başka milletlerin şikâri (avı) olurlar” bu duruma açık bir örnek oluşturmaktadır. Küçük yaşlardan başlayarak en yakın çevresi olan aile tarihi ile başlayan süreç, yaşadığı köy, belde, ilçe, il, bölge ve ülke sıralamasıyla yerelden evrensele, yakın zamandan uzak zamana anlayışı ile tüm yurttaşlara kazandırılmalıdır. Kazandırılacak bilgilerin ezber salt kavram ya da tarihi gösteren rakamlardan oluşması arzulanan bir durum olmamalıdır. Böyle bir durumda öğrencilerin bu bilim dalına karşı olumsuz tutumlar kazanması ile karşı karşıya kalınabilir. Nitekim çeşitli araştırmalarda da ortaya konan öğrencilerde oluşan olumsuz tutumların çeşitli başarı alanları üzerinde negatif etkiler oluşturduğu gerçeği hali hazırda bilinen bir gerçektir. Yerel Okuryazarlık becerisi kapsamında kullanılan tarihi bilgi yakın çevre ve yaşanan alan ile ilgili sırasal nitelikte kullanılacağı için öğrencilerde kronolojik sıralama becerisi de gelişebilecektir’ (Güven, 2019).

b) Kültürü tanıma. ‘Kültür ve tanınması Yerel Okuryazarlık becerisinde bir diğer alt boyut olarak yer almaktadır. Yerel Okuryazarlık becerisi bireylerin doğup büyüdüğü çevrenin kültürü ile şekillendiği gerçeğinden hareketle bir alt boyut olarak ele alınmaktadır. Kültür genel anlamda bir milletin varoluşu, geleceğe aktarılması zorunlu mirasıdır. Bu mirasın doğru tanınması ve geliştirilmesi ile toplumlar güçlü yarınlara ulaşabilirler. Kültürün yakın çevrede aile ve yerleşim yeri olan birimde oluşma şekli ve kültürün unsurlarının küçük yaşlardan bireylerin itibaren etkin bir biçimde tanınması yerel yerleşim biriminde süregelen özel geleneklerin, değeri bulunan edebi eser ve yaşanan toplumda ahlaki ve yaşam biçimi ile örnek kişiliklerin bilinmesi yine Yerel Okuryazarlık becerisinin tarihi bilgiye göre daha üst bir alt boyut olarak yer almaktadır. Bu alt boyut sayesinde öğrencilerin yaşadığı yakın çevreden başlayarak kültürün değerini anlama, kültürel eserleri tanıma ve bir niteliğin kültürel yapıdaki yerini anlamaları mümkün olacaktır’(Güven, 2019).

c) *Turistik ve ekonomik niteliğini bilme.* ‘Yerel Okuryazarlık becerisinin sağlaması muhtemel katma değer yönüyle ortaya konmuş bir diğer alt boyut yerel niteliklerin turistik ve ekonomik yönlerini bilme olarak belirlenmiştir. Bireylerin yaşadıkları yerel yerleşim biriminde bulunan mekan ve eserlerin turistik değerini, yine yerel alana özgü üretilen markalaşmış ürünlerin ekonomiye sağladığı katkıyı bilmeleri önemli görülmektedir. Ekonomi devletlerin güçlü bir yapıda olmasını sağlayan önemli bir faktördür ve onun gelişmesinde üretkenlik, alternatif gelir kaynakları oluşturma ve hepsinden önemlisi sahibi olunan yerel kaynakların sunduğu fırsatları tanıma etkili olmaktadır. Bu sebeple küçük yaştan itibaren yaşanan yerleşim alanlarında ekonomiye katkı sağlayan kaynakları, yerel ürünleri ve turistik değeri bulunan alanların iyi bir şekilde tanınması ve temel özelliklerinin bilinmesi sağlanmalıdır. Bu sayede yerelden başlayan gelişme sağlam temeller üzerine oturarak diğer yerel yerleşim alanlarına örnek olabilecektir’(Güven, 2019).

2) *Duyuşsal boyutta özellikler.*‘Yerel okuryazarlık becerisinin bir diğer boyutu duyuşsal nitelikleri kapsamında bulundurmaktadır. Bu beceriyi edinen bireylerde gerçekleşmesi beklenen temel duyuşsal özellikler; Sorumlu Yurttaş Olarak Yerel Nitelikleri Sahiplenme, Kültürel Değeri Sahiplenme ile Turizm Değeri Fark etme ve Sahiplenme olarak sıralanmıştır. Bu niteliklerin kritik yönü duygulara ve insanı etkileyen duyuşsal özelliklere yönelik olması sebebiyle ölçme değerlendirme sürecinde yaşanan güçlükler olduğu söylenebilir. Bu boyutta değerlendirme davranışlar, gözlemler ve bireylerin gözlenen gönüllü katılım sağlama durumları ile gerçekleştirilmeye çalışılacaktır. Duyuşsal nitelikler kazanılan becerinin kullanımı konusunda teşvik edici yanıyla önemli katkılar sağlayacak bir alt boyuttur. Bu sebeple duyuşsal niteliklerin etkili şekilde kazandırılması için etkin çaba sarf edilmelidir’ (Güven, 2019).

a) *Sorumlu yurttaş olarak yerel nitelikleri sahiplenme.* ‘Sorumlu yurttaş ya da iyi vatandaş olarak adlandırılan bir birey üyesi olduğu devletin kuruluşunda bulunan değerler konusunda

bilgili, hak ve sorumluluklarının farkında olan, gerektiğinde vatani ve devleti için fedakarlıktan çekinmeyen, demokrasiye inanmış, vatandaş olma bilincine ulaşmış, çevresinde olan bitenleri takip eden ve gerektiğinde inisiyatif alabilen yapıda bulunması beklenen kişidir denilebilir. Yüzyıllardır devam eden Türk devlet anlayışında “iyi vatandaş” nitelikleri toplumun yapısına ve yaşanan gelişmelere paralel olarak değişim gösterdiği söylenebilir. İlk Türk devletlerinde iyi vatandaş olma temel olarak güçlü ve becerikli asker, adaletli idareci, bağımsız yaşama tutkusu olan ve aynı zamanda mesleki zanaate sahip olabilme olarak görülmekte iken sonraları alfabe ve yazının kullanımı ile eğitime verilen önem artmasıyla iyi vatandaş profili “iyi eğitilmiş” insan olarak görülmeye başlanmıştır’ (Yeşilbursa, 2015) ;(Akt. Güven, 2019).

‘İyi ya da sorumlu yurttaşın sahip olması gereken vatandaşın özellikleri konusunda gerçekleştirilen araştırmalarda ortak şekilde vurgulanan hususların; yakın çevresi ülkesi ve dünyadaki güncel olayları takip etmesi, otoriteye itaat etmesi, ülkesini sevmesi, vatansever olması, ülkesine karşı görev ve sorumluluklarını bilmesi ve uygulaması, ahlaki davranışlar sergileyerek örnek olması, aile ve akrabalarına saygı duyması, toplumsal olaylara katılım göstermesi, farklılıkları kabul etmesi, çevresel duyarlılığa sahip olması şeklinde sıralanabileceği görülmektedir. Özellikle iyi ya da sorumlu yurttaş olabilme yolunda bireylerin yakın çevrelerinde ve yaşadıkları yerleşim alanında iyi örnekler görmesi önemlidir. Toplumun yeni üyesi olan genç bireyler örnek alarak öğrenme ve davranış kazanma sürecinde bu örneklerden önemli ölçüde yararlanacaktır. Yetişkin neslin sorumluluklarını yerine getirme, yakın çevresinde yer alan kültürel, tarihi unsurlar konusunda bilgili olma, sahip olunan ortak kaynakların farkında olma ve koruma gibi örnek davranışları gösteren bir yapıda bulunması önemli bir avantaj olarak düşünülebilir. Bu avantaj aynı zamanda toplumda yerel okuryazarlık becerisine sahip bireylerin de sayıca çoğalmasına imkan tanıyacaktır. Bu sürecin formal destekleyicisi olan öğretim kurumlarında da bu görevi üstlenebilecek yegane ders

Sosyal Bilgiler olarak görülebilir. Bu ders amaçladığı iyi vatandaş yetiştirme ve bireylere vatandaşlık eğitimi verme nitelikleri kapsamında öğrencilere yerel okuryazarlık becerisini de kazandırma görevini üstlenmiş olacaktır. İlkokullarda öğrenci gelişim ve düzeyine uygun şekilde düzenlenmiş olan Sosyal Bilgiler dersi ile öğrencilere toplumsal yaşamla ilgili temel bilgi ve becerilerin, tutumların, değerlerin kazandırılmasının yanı sıra onlara geçmişini, yaşadığı yakın çevreyi ve kültürünü de tanıtmaktadır. İşte yerel okuryazarlık becerisinin bu ders kapsamında kazanılması ile birlikte yakın çevre ve yerel yerleşim biriminde bulunan tarihi, kültürel, ekonomik ve toplumsal yapı için önemli görülen varlıklara, eserlere yönelik olumlu tutumlar gelişerek tüm sorumlu yurttaşların yapması gereken örnek davranışları daha etkili şekilde kazanabilecek, sevgi ve saygı duyma özelliklerinde arzulanan gelişme sağlanabilecektir. Bu bağlamda ders sırasında bu niteliklere yer verilen etkinlikler ile öğrencilerde bu alt boyut nitelikleri sağlanmış olabilecektir' (Güven, 2019).

b) Kültürel değeri sahiplenme. 'Yerel Okuryazarlık becerisinin bir başka duyuşsal nitelikli alt boyutu yerel yerleşim biriminde bulunan kültürel değeri fark ederek onu sahiplenmedir. Bir eserin kültür ürünü olduğunu fark eden bireyler gerekli saygı ve sahiplenme özelliğini de beraberinde edinmeye başlayabilecektir. Kültürün toplum yaşamı için önemini bilen bireyler bu özelliğin gelecek kuşaklara aktarılabilmesi için kültürün temel unsurlarının muhafaza edilmesi gerektiğinin de farkında olan bireylerdir. Dünya'da önemli görülen kültürel mirasa yönelik çalışmaların merkezinde bulunan UNESCO Dünya kültür mirası ürünü bir eseri koruma altına alma kriterlerini ilk kez 1959' da Mısır'da sular altında kalma tehdidi ile karşı karşıya kalan Abu Simbel tapınağı için yapılan başvuru sonrasında belirleyerek bu kültürel miras ürününü koruma altına almıştır. Kültürel değeri bulunan eserlerin korunması konusundaki bu ilk çabalar belirlenen kriterler ile sonraları gelişerek devam etse de sahibi olunan kültür mirası ürünlerinin farkında olmayan toplumlarda bu eserlerin yok edildiği ya da başka amaçlarla talan edildiği gerçeği ortadadır. Bu durumun temelinde yatan en önemli

nedenin bireylerin kültür değeri taşıyan eser ya da nitelikler konusunda bilgisiz oluşu ve tanımayı olduğu söylenebilir. Bu duruma ilişkin en somut örnek Troya hazinelerinin çalınışı sürecinde yaşanmış ve bu eserlerin üzüntü verici bir şekilde sahip olduğu topraklardan çok uzaklarda sergilenişine tanık olunmuştur. Özellikle Yerel Okuryazarlık becerisinin bireylere kazandırılması beklenen bir nitelik olarak kültürel değerin sahiplenilmesi konusunda etki oluşturması beklenmektedir. Yerel okuryazarlık becerisi kazandırma etkinlikleri uygulanırken gerçekleştirilecek etkin tanıma becerisi ile duyuşsal açıdan da farkındalık sağlanmalı ve bu durumun sonucu olarak geçmişten günümüze ulaşmayı başarmış kültürel eser, ürün ve değerlerin sahiplenilmesi gerçekleşebilecektir. Bireylerin yerel okuryazarlık becerisi etkinlikleri sonucunda tanıdıkları kültür eserleri konusunda sahiplenme duygusunu kazanmaları ve eserleri koruma güdüsü ile hareket edecekleri de öngörülmektedir'(Güven, 2019).

c) Turizm değerini fark etme ve sahiplenme. 'Duyuşsal açıdan Yerel Okuryazarlık becerisi ile kazanılması beklenen bir diğer nitelik yaşadığı yerel birimde bulunan mekan ya da eserlerin Turizm faaliyetleri açısından durumunu fark ederek bu eser ve alanları koruyacak biçimde sahiplenme davranışları göstermektir. Bu bağlamda yerel okuryazar bireyler yaşadıkları alanda bulunan turizm alanlarının farkında olarak onları bilinçsiz kişi ya da kişilerin verebileceği zarara karşı koruma refleksini herhangi bir zorlama olmaksızın göstermeye başlayacaklardır. Yine bu eserlerin tanıtılması kapsamında da sarf edilen çabalara gönüllü destekler sağlamaları bu alt boyutta beklenti olarak ifade edilmektedir'(Güven, 2019).

3) Beceri boyutunda özellikler. a) Yerel nitelikleri tanıma becerisi. 'Bu alt boyutta üst düzey davranışlara erişme beklendiğinden Yerel Okuryazarlık becerisi açısından önemli görülen bir nitelik olarak görülebilecek ilk beceri olarak "Yerel Nitelikleri Tanıma" karşımıza çıkmaktadır. Yetişme süreci içerisinde aile çevresi ile başlayan tanıma faaliyetleri ardından yaşanan mahalle, semt ilçe ve il şeklinde yakından uzağa anlayışı içerisinde

sürdürülmektedir. Tanıma faaliyetlerine ailenin ardından örgün eğitim kurumları ile sürdürülür. Bu kurumlarda gerçekleştirilecek yerel yerleşim alanını tanıma faaliyetleri ilgi çekici şekilde, merak uyandırmayı ve öğrenmeye teşvik etmeyi sağlayıcı biçimde gerçekleştirilmelidir. Bununla amaçlanan kendilerine örnek olarak tanıtılan yerel okuryazarlık niteliklerini tanıma sürecinde kalıcılık ve diğer yerel nitelikleri kendilerinin araştırması olarak adlandırılan daha üst beceriye ortam hazırlamaktır'(Güven, 2019).

b)Yerel nitelikleri tanıma becerisi. ‘Yerel Okuryazarlık becerisinin bir diğer alt boyutu tanıdığı ve öğrendiği yerel okuryazarlık kapsamındaki niteliklerinin başka kişilere ya da ziyaretçilere tanıtmaya ya da sunumunu gerçekleştirme becerisidir. Sunum yerel okuryazarlık becerisinin bir alt boyutu olarak önemli aşamalardan biridir. Bu boyut ile yerel okuryazarlık kapsamındaki nitelik yeteri şekilde tanınmış ve özümsemiş duyuşsal açıdan da sahiplenilmeye başlandığı anlaşılmaktadır. Bu özellikleri taşıyan öğrencilerden sahip oldukları yerel okuryazarlık niteliğini yine kendi düzeylerine uygun şekilde hazırlayacakları afiş, poster, video vb. dokümanlar yardımıyla ya da drama, örnek olay, sözlü tarih oluşturma gibi tekniklerden destek alarak uygun ortamlarda paylaşımları beklenmektedir’ (Güven, 2019).

c) Yerel nitelikleri doğru şekilde tanımak ve tanıtmak için araştırma becerisi. ‘Yaşanılan alanda bulunan tarihi, kültürel, ekonomik, sosyolojik ve diğer açılardan önemi bulunan mekan, eser ya da ürünleri gerçek yönleri ile doğru bir şekilde tanımak ve yine doğru bir biçimde başka kişilere tanıtabilmek için “Yerel Okuryazarlık” becerisine sahip bireylerin etkili bir araştırma süreci gerçekleştirmeyi de öğrenmiş olmaları gerekir. Araştırma becerisinin yerel okuryazarlık açısından önemi özellikle yakın çevrede yer alan eserlerle ilgili doğru bilgileri elde edebilmek adına taşıdığı önem şüphesizdir. Çünkü yerel yerleşim alanında uzun yıllardır var olan bu nitelikleri bireylere doğru şekilde aktarabilecek kişi ya da kişilere birincil kaynak olarak ulaşmak mümkün olabilmektedir. Yine bu eser, mekan ya da ürünlerle

ilgili geçmişten günümüze ulaşmış kayıtların varsa arşivlerin incelenmesi yoluyla düzeye uygun bir araştırma becerisi kazanılması da söz konusu olacaktır. Bu süreçte dikkat edilmesi gereken önemli iki husus öğretmenin etkin rehberliği ile elde edilen bilgilerin geçerli ve güvenilir olmasıdır. Öğretmenler sundukları rehberlik hizmeti ile öğrencilere kaynaklara nasıl ulaşabilecekleri konusunda destek sağlamanın yanı sıra elde ettikleri bilgilerin güvenilirliği konusunda kanıt kullanmanın, çelişkilerden arındırmanın nasıl gerçekleştiği konusunda örnekler sunması beklenmektedir. Bu boyutta araştırma becerisinin zamanla başka yörelere, bölge ve ülkelere ait yerel okuryazarlık örneklerini inceleme ve karşılaştırmalar yapmaya doğru gelişmesi beklenir' (Güven, 2019).

Yerel Okuryazar Olan Bireylerin Özellikleri;

Güven (2019)' e göre "Yerel Okuryazarlık becerisi ile bireylerde oluşması beklenen bilişsel, davranışsal, duyuşsal ve kazanmış olan bireylerin tıpkı diğer okuryazarlık becerilerinde ifade edilen bir takım nitelikler gibi özelliklere sahip olmaları beklenir."

Güven (2019)' e göre Yerel Okuryazarlık becerisini temel düzeyde kazanmış öğrencilerin bilişsel, duyuşsal ve beceriye dayalı olarak sahip olması beklenen nitelikler;

1. Yaşadıkları yerel alan için önemli görülen tarihi olayları bilirler.
2. Yaşadıkları yerel alanın tarihi geçmişini kronolojik olarak sıraya koyabilirler
3. Yaşadıkları yerel alanda bulunan yaşanan zaman dilimine ulaşmış kültür ürünü eserleri tanırlar.
4. Yaşanılan yerel alanda toplumsal yaşayış açısından önemi ve ortak değeri bulunan özel gün ve geleneksel etkinlikleri bilir.
5. Yaşanılan yerel alanda inanç özelliği yönüyle değeri bulunan mekan ve alanları tanırlar.
6. Yaşadıkları ve üyesi oldukları yerleşim yerinde doğmuş, yetişmiş ya da bu alanda ürettiği eserleri ile bilinen önemli kişilikleri ve onların eserlerini tanırlar.

7. Yaşadıkları yerel alanda bulunan turistik alanları ve sağladığı ekonomik katkıları bilirler.

şeklinde sıralanmaktadır. Temel düzey daha çok bilişsel boyutta tarihi yönden bilgi sahibi olma, eser, ürün ya da niteliği tanıma ile farkındalık işlemlerini kapsamına almaktadır. Temel üstü ya da gelişme basamağına gelindiğinde yerel okuryazar bireylerin sahip olması beklenen nitelikler ise;

1. Yaşadığı yerel alanda bulunan tarihi, kültürel, turistik eserlerin sosyal yönden önemini fark ederler.
2. Yaşadığı yerel alanda bulunan tarihi, kültürel, turistik eser, ürün ya da alanların kendi yaşamına ve yerel alana olan katkılarını fark ederler.
3. Yaşanılan yerel alanda bulunan eserlerin ortak miras eseri olarak sahiplenilmesi gerektiği konusunda demokratik tepkiler ortaya koyarlar.
4. Yaşanılan yerel alanda bulunan eserlerin, alanların ve ürünlerin korunması konusunda gerçekleştirilen çalışmalara gönüllü katılım sağlarlar.
5. Yaşanılan alanda bulunan yerel okuryazarlık kapsamındaki eser, ürün ve niteliklerin gelecek kuşaklara doğru ve güvenli şekilde aktarılabilmesi konusunda gönüllü çabalar sarf ederler.

şeklinde sıralanmıştır. Sıralanan beş nitelik incelendiğinde Yerel Okuryazarlık becerisini temel üstü ya da gelişme düzeyinde kazanmış öğrencilerin daha çok duyuşsal nitelikli özellikler kazanmalarının beklendiği anlaşılmaktadır. Yerel okuryazarlık becerisinde “yetkinlik” basamağına ulaşmış öğrencilerden beklenen niteliklerde şöyle sıralanabilir;

1. Yaşadığı yerel alanda bulunan tarihi, kültürel, turistik eserler hakkında geçerli bilgi kaynaklarına ulaşmak için araştırmalar yaparlar.
2. Yaşadığı yerel alanda bulunan yerel okuryazarlık kapsamındaki niteliklerin önemini sağladığı katma değerleri belirlemeye yönelik incelemeler yaparlar.

3. Yaşanılan yerel alanda bulunan yerel okuryazarlık kapsamına giren nitelikleri etkin şekilde tanıtma yollarını araştırırlar.
4. Yerel alanda bulunan yerel okuryazarlık kapsamında yer alan nitelikleri tanıtma konusunda ortaya konmuş etkili örnekleri incelerler.
5. Yerel alanda bulunan yerel okuryazarlık kapsamında yer alan nitelikleri tanıtma konusunda yaratıcı slogan, afiş, poster tasarlarlar.
6. Yerel alanda bulunan yerel okuryazarlık kapsamında yer alan nitelikleri tanıtma konusunda özgün reklam tasarlarlar.
7. Yaşadığı alanda Yerel Okuryazarlık kapsamına giren niteliklere yönelik benzer başka bölge ve ülkelerde ne tür çalışmalar yapıldığı konusunda araştırmalar yaparlar.

Güven (2019)' e göre; Yerel Okuryazarlık becerisi kapsamında üst düzey olarak ifade edilen “Yetkinlik” basamağında yer alan yedi madde incelendiğinde öğrencilerin araştırma, inceleme, özgün ve orijinal ürünler ortaya koyma biçiminde nitelikler kazanmalarının beklendiği anlaşılmaktadır.

Okuryazarlık kavramının Sosyal bilgiler eğitim ve öğretimi ile de yakından ilişkisi ile ilgili açıklamalar yer almaktadır.

Birçok okuryazarlık türünü içinde barındıran Sosyal Bilgiler dersi, bütün farklılıklarıyla dünyaya bağlı olayları tanıtan, bunların çıkış sebeplerini açıklayan, vatandaşlık hak ve ödevlerinin, sorumluluklarının neler olduğunu belirten kısaca insan ve onun sosyal ve fiziki çevresiyle geçmişte, günümüzde ve gelecekteki etkileşimini ortaya koyan bilgilerdir (Dönmez, 2003). Değişmeyen tek şeyin değişim olduğu gerçeği ile Sosyal Bilgilerin de devinim halinde olduğu, sürekli değişim içinde bulunduğu, çeşitli ve karmaşık problemlerle karşı karşıya bulunan insanların ve toplumların yaşamında, çözüm yollarını araştırma ve ihtiyaçlara cevap verme yönlerinden Sosyal Bilimler önemli bir işleve sahiptir (Paykoç, 1991). Bu bakımdan, Sosyal Bilimler kendisine temel amaç olarak bilginin geliştirilmesini

benimsemiştir. Benimsediği temel amaç çerçevesinde, toplumsal yaşam, insan ilişkileri, sosyal kurumlar, insan davranışlarını etkileyen değişmelerin neden sonuçlarının saptanması, araştırılması, anlaşılması ve yorumlanması gibi konular üzerine odaklanmıştır.

Sosyal Bilgiler; temel kültür öğelerini, birçok alandaki çalışmalardan sağlanan bulgulardan disiplinler arası bir yaklaşımla seçilip yoğrularak oluşturulmuş bilgileri içinde bütünleştiren bir uygulama alanıdır (Szer, 1998). İnsan ve toplum bilimi olan bu bilim dalının yukarıdaki açıklamalar doğrultusunda tekli okuryazarlıktan çoklu okuryazarlığa geçişte oluşan insan ihtiyaçlarına göre Şekil aldığını ve bunu da eğitimde Sosyal Bilgiler dalı içerisinde ele alınacağını görmüş bulunuyoruz. Programının genel amaçları arasında yer alan (MEB, 2018); “4.Türk kültürünü ve tarihini oluşturan temel öğe ve süreçleri kavrayarak, millî bilincin oluşmasını sağlayan kültürel mirasın korunması ve geliştirilmesi gerektiğini kabul eder”, “5.Yaşadığı çevrenin ve dünyanın coğrafi özelliklerini tanıyarak, insanlar ile doğal evre arasındaki etkileşimi açıklar”, “16.Millî, manevi değerleri ile evrensel değerleri benimseyerek erdemli insan olmanın önemini ve yollarını bilmeleri,” özelliklerini süreçte öğrencilere kazandırmada ortaya konan “Yerel Okuryazarlık” becerisi önemli katkılar sağlayacaktır. Özellikle 4. genel amaç kapsamında ifade edilen niteliklerin kazandırılmasında son derece katkı sağlayacağı düşünülen “Yerel Okuryazarlık” becerisi öğrenme alanları kapsamında gerçekleştirilecek etkinliklere de zenginlik katması beklenmektedir. Okuryazarlığın geldiği bu noktadan sonra ne tür okuryazarlıklar ortaya çıkmış ve alan yazında hangi tür okuryazarlık üzerine çalışmalar ve tanımların da yapılmış olduğunu inceledik ve alan yazına yeni bir okuryazarlık türünü dahil ettik.

Yerel Okuryazarlık Becerisinin Tarihi Bilgi Alt Kategorisini Belirlemeye Yönelik Çanakkale İli Nitelikleri

anakkale Boğaz’ı kıyıları, coğrafi ve fiziki nitelikleri bakımından İstanbul Boğazına benzemekle birlikte, yerleşimi, demografik özellikleri, geçim kaynakları ve turizm ve ulaşım

bakımından büyük farklılıklar gösterir. Kıyıda yer alan en önemli yerleşmeler, Çanakkale, Gelibolu, Lapseki ve Eceabat'tır. Köylerin bir kısmı kıyıda kurulmuş, büyük çoğunluğu kuruluş yeri olarak yamaçları seçmişlerdir. 'Çanakkale Savaşları sırasında, nüfus ve ekonomisi zarar gören yerleşmelerin gelişmesi yavaş olmasına rağmen Çanakkale Boğazı geçmişten günümüze coğrafi konumu nedeniyle stratejik bir öneme sahip olmuştur' (Doğaner, 1994). Burada hakimiyetini sürdürenler, savunmalarına önem vererek bölgeyi ellerinde tutmak istemişlerdir. Çanakkale şehitlerin kanıyla sulanmış bir coğrafyadır. Hava, deniz ve toprağıyla Türk kahramanlığının sembolü olmuştur. 18 Mart 1915 - 9 Ocak 1916 tarihleri yaşanan Çanakkale Savaşı, Türk askerinin inanç, azim, cesaret ve vatan sevgisinin ölümsüz bir destanıdır. Çanakkale Türk'ün gerektiğinde vatani uğruna severek ölüme koşmasının ve Türk kahramanlığının anıtlaşmış örneğidir (Aytepe, 2000). Çanakkale yenilmezliği ve boğazının geçilemezliği ile ismini tüm dünyaya duyurmuştur. Tarihi ve kültürünün yanında doğa ve denizin bulunduğu bir konumdadır. Biga yarımadası ile Gelibolu yarımadasını ayıran Çanakkale Boğazı Karadeniz ile Akdeniz'i birbirine bağlar. Bu bakımdan stratejik konum açısından önemli su yollarından biridir ve bu niteliğinden dolayı dış güçlerin gözü hep Çanakkale'de olmuştur. Akdeniz bitki topluluklarını içinde barındıran ve bölgenin zengin kültürel kaynakları bakımından zengin olması Milli Park, kaleler ve şehitlikler ile oldukça ilgi odağıdır. Bu bakımdan savunmaya önem veren tarih öncesi uygarlıklardan beri Boğaz'da savunma yapılarını görmek mümkündür. 'Anadolu yakasındaki girişine kurulan Troia (Truva) yerleşiminin etrafını kuşatan surların, boğazdaki ilk savunma yapısı olduğu söylenebilir' (Çalışkan, 2012). İlerleyen dönemlerde önemini koruyan boğazda, Bizans Dönemi'ne gelindiğinde geçişleri kontrol altında tutmak amacıyla çok sayıda inşa faaliyetinin yapıldığı görülür.

Çanakkale 1300-1346 yıllarında Karesi Beyliği'nin idaresi altına girmiştir. Bu beyliğinde Osmanlıya katılmasıyla Çanakkale Boğazı'nın Anadolu Yakasında Osmanlı

hakimiyeti başlamış olur. Osmanlı'nın hakimiyetindeki Boğaz artık Bizans'ın Akdeniz'e inen tek yolu Türklerin eline geçmiştir. Gemileri fırtına ve düşmandan korumak için girişine üç sıralı zincir konulmuştur. Gelibolu Tersanesi de Osmanlı'nın ilk düzenli tersanesi olma özelliğini taşır (Çalışkan, 2012).

Kilitbahir ve çimenlik kaleleri. İstanbul'un fethinden sonra Fatih Sultan Mehmet, Akdeniz'den gelecek tehlikeleri önlemek ve Çanakkale Boğazı'nı denetim altında tutmak için boğazın en dar yerinde karşılıklı iki kale inşa ettirmiştir. 1462-1463 yılları arasında Fatih Sultan Mehmet, Yakup paşayı bu kalelerin yapımı için görevlendirmiştir (Çalışkan, 2012).

Anadolu yakasındaki kaleye Kal'a-i Sultaniye (Çimenlik Kalesi), Avrupa yakasındakine Kilidü'l Bahr (Kilitbahir Kalesi) denilmiştir. Kilidü'l Bahr Kalesi ismini, Marmara'dan gelen gemilerin, geçiş paralarını bu kaleye ödemesi vasıtası ile almıştır. Kısa sürede yapılan her iki kaleye de güçlü toplar yerleştirilmiştir. Bu toplar sayesinde İstanbul Boğazı'nda olduğu gibi emirlere uymayan gemiler top atışları aracılığı ile durdurulmuştur. Kilitbahir Kalesi'nin iskelesi ilk yapıldığında, gemilerin burada demir atmaları düşünülmüş fakat kıyılarındaki derinlik ve akıntı durumunun uygun olmaması gibi nedenlerden dolayı kullanımına son verilmiştir. Böylelikle Marmara tarafından gelen gemiler, iki tarafında da geniş limanlara sahip olan Çimenlik Kalesi'ne demir atmışlar, geçiş için ödemeyi buradan yapmışlardır (Çalışkan, 2012).

Kal'a-i Sultaniye (Çimenlik Kalesi), Boğazın Anadolu kıyısında bulunan Sarıçay diğer ismiyle Kocaçay'ın ağzındaki düzlüğe yapılmıştır ve bugünlere gelene kadar pek çok onarım geçirmiştir. Kale planı karedir. Belirli aralıklarla dairesel ve çokgen plana sahip kulelerle desteklenmiştir. Ana kule ve dış surdan oluşmaktadır. Kalenin içinde iki cami, bir cephanelik ve koğuşlar yer almaktadır. 1541 yılında Kanuni döneminde onarım görmüş ve kule yenilenmiştir, bu kuleden kaleye giriş sağlanmaktadır. Kalenin dış surlarının denize bakan tarafının 19. Yüzyılda 2. Abdülhamit yıktırması ve buraya günümüzdeki tabya yapılmıştır.

Şimdilerde kale, Çanakkale Boğaz Komutanlığı denetimi altında olup, askeri müze olarak kullanılmaktadır (Çalışkan, 2012). ‘Kilitbahir Kalesi, Çimenlik Kalesi’nin tam karşısında bir tepenin eteğine inşa edilmiştir. Günümüze kadar orijinalliğini koruyan kaleye çeşitli eklemeler yapılmıştır. Yapı dış sur, kale bedeni ve ana kule olmak üzere üç bölümden oluşmaktadır. Osmanlı kaleleri arasında farklı bir mimariye sahiptir ve bu farklılığı üç yapraklı yonca görünümündeki mimarisinden alır. Konumu itibari ile boğazı ateşe tutabilecek şekilde yerleştirilmiştir. Kaleye Kanuni Dönemi’nde 1541 yılında kaleye ilaveten ikinci bir avlu ve kule yaptırılmıştır’ (Çalışkan, 2012).

‘Kilitbahir köyünde bulunan Kilitbahir kalesi boğazın en dar kısmına kurulmuş bir yerleşim alanındadır. Kilitbahir köyünün en önemli yapıları arasında bulunan bu kale 1462 senesinde Fatih Sultan Mehmet 93 günde yaptırmıştır. Köyde bu kale dışında farklı yapılarda bulunmaktadır; Hamam, Fatih camisi, Cahide Sultan Camisi, Taviş Hasan Paşa Camisidir. Kale İstanbul kuşatmasında Papalık Donanması’nın Bizans İmparatorluğuna yardımı için yaptırılmıştır. Kale, iç ve dış sur duvarları ile avlusu içinde 7 katlı üçgen bir kuleden oluşmaktadır. Kanuni Sultan Süleyman tarafından kalenin ilk onarımı 1541 yılında yaptırılmış ikinci onarımda 1870 yılında Sultan Abdülaziz tarafından yaptırılmıştır. Günümüzde kuzey tarafının deniz duvarları yoktur. Güney tarafı da top mazgalı olarak kullanılmıştır. Kale kaba yontulmuş taşlarla yapılmıştır, açık kısımları kiremit kemerlidir, beyaz mermerden ise kapı ve pencereleri yapılmıştır. Çanakkale savaşlarında önemli bir role sahiptir. 14 Kasım 1980 senesinde Kültür bakanlığı tarafından “korunması gereken kültürel varlık” olarak tescil edilmiştir’ (Çalışkan, 2012).

Seyit onbaşı (koca Seyit). Kilitbahir- Behramlı yolu kenarında Mecidiye Tabyası ve Seyit onbaşı Heykeli bulunmaktadır. Gerçek adı Seyit Ali Çabuk Balıkesir’in Havran ilçesinin Manastır köyünde doğmuştur. Yörük olan Seyit keçi güdüp bazen de odun kömürü yapıp satmaktadır. 1909 senesinde askere giden Seyit 1912 yılında Balkan Savaşı’na katılır daha

sonra da 1914'te Birinci Dünya Savaşı başlamasıyla Çanakkale cephesinde topçu eri olarak bulunur.Savaşta Mecidiye Tabyasında görev almıştır. Deniz Savaşlarında sırasında zarar gören tabyadaki bombardımanda 16 şehit verilmiştir. Bombardıman sonunda sağ kalan Niğdeli Ali Çavuş'un yardımı ile 275 kilogramlık (farklı kaynaklarda farklı rakamlar da yer almaktadır) top mermisini sırtlayarak vinç aksamı bozuk olan topun namlusuna yerleştirir. Ateşlenen mermi İngiliz Zırhlısı olan Ocean'a isabet eder ve dümeni bozulan gemi Nusret Mayın gemisinin döşediği mayınlara denk gelerek batar. Bu olayda asker moral kazanmış ve Türklerin gücü tüm dünyaya gösterilmiştir. Bombardımanın ertesi günü Müstahkem Mevkii Komutanı Cevat Paşa gelir ve Seyit Onbaşı ile konuşup tanışmak ister. Seyit'e yaptığı çok büyük bir olay olduğunu ve bu anın ölümsüzleştirilmesi gerektiğini söyler. Seyit Onbaşı bu defa mermiyi yerinden kıpırdatamaz ve bunun yerine merminin ahşaptan maketi yapılarak Seyit Onbaşının fotoğrafı çekilir. Fotoğrafın çekildiği yer Namazgah Tabyası'dır. Savaştan sonra Seyit Onbaşı memleketi Havran'a dönerek hamallık yapar ve geçimini sağlar. 1934 yılında Mustafa Kemal o bölgeye ziyarete gider ve Seyit Onbaşı ile tanışır. Fakat tanışma sırasında Seyit Onbaşının durumunun pek iyi olmadığını görür ve çevredekilere dönerek Seyit gibi kahramanlara iyi bakmaları gerektiğini, Türkiye Cumhuriyetini bu kahramanlar sayesinde kurduklarını söyler ve Seyit Onbaşuya bizzat kendisi maaş bağlar. Seyit Onbaşı 1939 yılında ağır gripten memleketinde ölür (Kara, 2005).

Koca Seyit'in bir anısı; ' Seyit 9 yıllık askerlik yaptıktan sonra köyüne döndüğünde yaşadıklarını anlatır. Çanakkale Savaş'ından sonra da 3 yıl daha askerliğe devam eden Seyit 1909'da gittiği askerden, 1918'de dönmüştür. Çanakkale'den Havran'a 145 km yolu 13 günde yürüyerek giden ve köydeki herkes tarafından öldüğü düşünülen Seyit köye geldiğinde evine girememiştir sebebi ise 9 yıl boyunca askerde olmasından dolayı karısının evlenebilme ihtimalini düşünmesidir. Akşamdan gelmesine rağmen evini sabaha kadar gözetlemiştir. Sabah koyunları çıkarmak için gelen fakat kendisini tanımayan akrabası ile karşılaşmış ve

akrabasına kendisini tanıttıktan sonra ona eşinin evli olup olmadığını sormuştur. Evli olmadığını öğrenince kapıyı çalarak eşine seslenmiştir. Ancak kapıyı 8 yaşında olan kızı açmıştır. Seyit'ten korkan kız annesini çağırmıştır ve annesi kızına o adamın babası olduğunu söylemiştir. O kız sonradan yaşlandığında torunlarına babasının kucağına bir süre baba deyip oturamadığından bahsetmiştir.'

Şehitler abidesi. Çanakkale ile bütünleşen şehitler şehri olmasının sembolünü taşıyan Şehitler Abidesi Çanakkale Savaşları'nda şehit verilen iki yüz elli bin askerin anısına yaptırılmıştır. Abide, Ömer Kaptan Tepesi'nde Eski Hisarlık Sırtları'nda yapılmıştır. Anıtın tasarımı 1944 yılının Mart ayında yapılan bir yarışma ile belirlenmiştir. Anıtın yapımına 1954 yılının Nisan ayında başlanarak 21 Ağustos 1960 yılında bitirilmiştir. Anıtın ayaklarının boğazın giriş bölümüne bakan kısmında Mehmet Akif Ersoy'un eseri olan "Safahat" adlı kitaptaki "Çanakkale Şehitlerine" adlı şiirden seçilmiş iki beyit yer almaktadır (Kara, 2005).

Yahya çavuş. Yahya Çavuş ve onun emrindeki bölük anısı için yapılmış olan şehitlik ve anıt Ertuğrul koyundaki Ertuğrul Tabyası'nın karşısında yer almaktadır. Küçük bir bölük olmasına rağmen İngilizlere karşı savunmada oldukça önemli bir yere sahiptir. İngilizlerin resmi tarihçilerinin de bahsettiği bu bölük İngiliz planının çökmesinde önemli rol oynamışlardır. 26. Alay'ın 3. Taburu'na bağlı 63 Türk askeri, karşılarında kendilerinden kat kat üstün olan düşman askerlerine saatlerce karşı koymuş, bu bölgenin düşman eline geçmesine izin vermemiştir. Şehitlik ilk olarak 1962 yılında yapılarak yine aynı yıl içerisinde Kültür Bakanlığı düzenlemiştir. Şehitliğin ön bölümünde Yahya Çavuş ve askerlerini simgeleyen bronz heykel yer almaktadır. Heykelin önündeki siperler gerçek siperdir fakat tekrardan düzenlenmiştir (Kara, 2005).

57. alay şehitliği. Savaşta kendisinden çok söz ettiren diğer askerler ise 57. Alay askerleridir. Yarbay Mustafa Kemal'in komutasındaki 19. Tümen'e bağlı olan 57. Alay Çanakkale Savaşları'nın seyrini değiştirerek, bu uğurda milleti ve vatan toprakları için canlarını severek

veren ve büyük kısmının şehit olduğu bir alaydır. Sembolik bir şehitlik olan 57. Alay şehitliği Hüseyin Avni Bey'in mezarı karşısında bulunan Çatal Dere Vadisi içerisinde yer almaktadır. Kabatepe-Conkbayırı yolu üzerindeki şehitlik Kılıç Bayırı'nın güney ucu, Bomba Sırtı'nın kuzey ucunda bulunmaktadır. Mustafa Kemal'in emri ile bu bölgeye gelen alay ve savaşın sonuna dek bu bölgenin savunmasında bulunarak birçok kahramanlık göstermişlerdir. Savaşın sonunda ise neredeyse tüm alay şehit düşmüştür (Kara, 2005). 108 yaşında 10 Eylül 1994'te vefat eden Türkiye'nin en yaşlı gazisi Hüseyin Kaçmaz'ın torununun eline tutarken olan tunçtan bir heykel yer almaktadır. Şehitliğin doğu duvarında 57. Alay'ın ve tümen komutanı olan Mustafa Kemal'in 25 Nisan 1915'teki taarruzunu gösteren bir rölyef bulunmaktadır (Kara, 2005).

Çanakkale savaşı. Zafer Toprak, "Savaşların En Yoğununu: Çanakkale Harbi – 1915," çalışmasında Çanakkale savaşı ile ilgili bazı spotlara yer vermiştir.

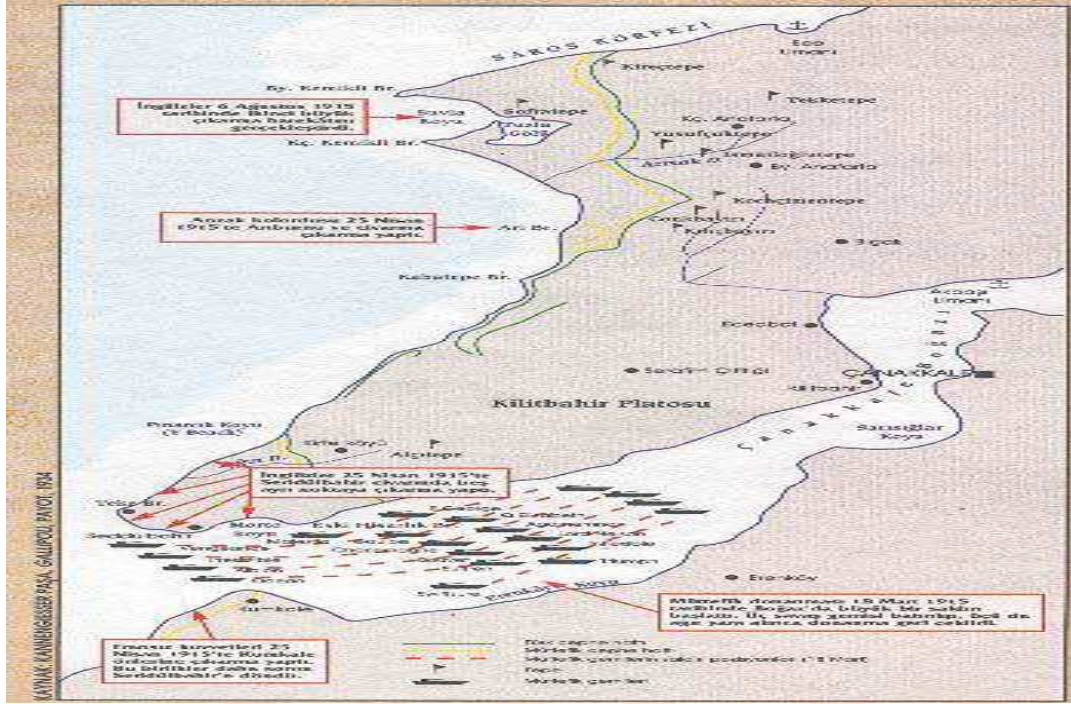
Spotlar:

- 20. yüzyıl iki dünya savaşına sahne oldu. Ancak nedenleri ve sonuçları değerlendirildiğinde her iki savaş da bir anlamda bütünü parçalarıydı. İlkinin neden olduğu çöküntü ve çözümsüzlükler kısa sürede önce Avrupa'yı, ardından dünyayı yeni bir ateş çemberine sürüklemişti.
- İlklerle dolu olan Çanakkale Savaşı Dünya savaş tarihi açısından oldukça önemliydi. Bu savaş belki de tarihin o zaman kadar kaydetmediği teknolojileri ve savaş şekillerini gündeme getirmişti. Uçak gemilerinin, denizaltılarının, siper savaşlarından süngü hücumlarına, 20. yüzyılın tüm "modernite" leri bu savaşta tecrübe edilmiştir.
- Çanakkale Harbi tarihe Osmanlı beşeri sermayesinin hızla tüketildiği bir savaş alanı olarak geçti. Bu tükeniş on yıllarca etkisini göstermiş, Cumhuriyet Türkiye'si yeni bir ulus devlet inşa sürecinde bu yitirilen sermayenin yokluğunu her an yaşamıştı.

Buradan da anlaşıldığı gibi tarih sahnesinde Çanakkale Savaşları büyük bir etki bırakmıştır.

Bu etkiyi yerli ve yabancı kaynaklarda görmek mümkündür.

Resim 1. 18 Mart 1915 Çanakkale Deniz Savaşında Çanakkale Haritası (Semiz, Tarihsiz).

Troia savaşı ve Troia (Truva) antik kenti. Tarihte iki büyük savaşa ev sahipliği yapan Çanakkale Bölgesi, Çanakkale savaşından önce de Troia Savaş'ına tanıklık etmiştir. Bu iki savaşın nedenleri ve sonuçları oldukça birbirine benzemektedir. Körpe (2015)' e göre; Batı Anadolu üzerinden Doğu- Batı mücadelesindeki önemli cephelerin birisinin başkenti olan Troia Çanakkale'nin il sınırlarında bulunan Wiluşa Krallığı yer almaktadır. Ege kıyılarını alan Akhalar güneye ve kuzeye doğru yayılmışlardır. Denizcilikteki özellikle yelkenli gemilerin etkin kullanılmaya başlanması bu yayılmada önemli bir role sahiptir. Akhalıların dikkatini boğaza hakim durumda Kuzeybatı Anadolu'nun ucundaki Troia çekmiştir. Son zamanlardaki yapılan kazılar sonucunda yerleşim yerinin Geç Tunç Çağlarında Batı Anadolu'daki önemli ve büyük kentlerden olduğu görülmüştür. Oldukça güçlü bir iç kale etrafında kurulmuş olan kent, aynı çağdaki yakın doğu merkezleri ile yarışacak konumdadır. Yapılan kazılarda

Anadolu'nun dışında dünyanın dört bir yanından gelen eşyalar bulunmuştur. Bu buluntular Troia'nın bölgedeki zengin bir ticaret metropolü olduğunu kanıtlar niteliktedir. On yıldır devam eden savaşın son ayları Homeros'un İlyada destanına konu olmuştur. Bu destanın önemlidir savaş yapıldıktan 400 yıl yazılmış olsa da bu savaşı betimleyen tek kaynak olma özelliğine sahiptir.

Körpe (2015) Truva Savaşı ve Truva atı hakkında çalışmasında şu şekilde bahsetmiştir; 'Troia Savaşı ile Çanakkale Savaşları arasında paralellik kurulan en önemli hadiselerden biri de Troia Atı'dır. Troia Atı, uzun kuşatma sonucunda ele geçirilemeyen Troia kentini almak için Akhaların yaptığı bir hiledir. Buna göre kenti savaşıyla ele geçiremeyen Akhalar, Tanrıça Athena'nın verdiği akılla Odysseus'un inşa ettiği bir tahta at sayesinde Troia'yı fethetmişlerdir. İçine askerlerin saklandığı tahtadan yapılmış bir atı Troia surlarının önüne bırakan Akhalar gemilere binerek denize açılmış ve Bozcaada'nın arkasına saklanmışlardır. Akhaların savaşı bırakıp ülkelerine döndüğünü düşünen Troialılar da bu hileye kanıp atı şehrin içine almışlardır. Fakat gece olduğunda atın içine gizlenen askerler çıkıp şehrin kapılarını açarak, geri dönen Akha ordusunun şehre girmesine yardım etmiş ve böylece Troia şehri düşmüştür. Çanakkale ve Troia Savaşları farklı zamanda ve farklı taraflar arasında meydana gelmiş olsa da kendi zamanlarının ötesine geçen etkileri halen hissedilebilmektedir. İnsanlık tarihinde yaşanmış olan binlerce savaş içinde hatırasını halen korumaktadırlar.' Troia'da yapılan kazılar Troia Savaşının öncesinde de sonrasında da kentte yaşamın varlığını göstermiştir. Troia antik kenti Dünya Kültür Mirası listesine alınmış arkeolojik bir bölge konumundadır.

Saat kulesi. Gidilen çoğu ilde anıt ve saat kulelerine rastlamak mümkündür. Çanakkale şehrimiz de böyle bir yapıya sahiptir. Çanakkale saat kulesi merkezde iskeleye yakın bir konumda yer almaktadır. Saat Kulesi II. Abdülhamit döneminde 1897-1898 yılları arasında İtalyan tüccar ve konsolos Vitalis Gaptirole'nin maddi yardımları ile Cemil Paşa tarafından yaptırılmıştır. (Anzach Hotels, 2019). Saat kulesi İtalyan Konsolosluğu da yapan Vitalis'in çabaları sonucu şehre su getirilmesi amacıyla yaptırılmıştır. Bu olay Çanakkale 18 Mart Üniversitesi öğretim görevlileri tarafından kitabenin günümüz Türkçesine çevrilmesiyle anlaşılmıştır. Vitalis Çanakkale'deki evinde uzunca bir süre İtalyan konsolosu ve tüccar

olarak meslek hayatına devam etmiştir. Sonrasında yaşamış olduğu sağlık sorunu sebebi ile gittiği İtalya’da yaşamını kaybetmeden önce verdiği vasiyet üzerine Çanakkale’ye bir saat kulesi yaptırılıp şehre de su götürülmesini istemiştir. Çanakkale’nin simgesi haline gelen kule ve altına da bir çeşme yapılmıştır. Yapı günümüze gelene kadar birçok onarıma girmiş, yenilenmiş ve ayakta tutulmuştur (<https://www.sehitlikturcanakkale.com/canakkale-saat-kulesi/>, 17.07.2019).

Saat kulesi beş kattan oluşmaktadır. Bunlar dört kat ve bir de kubbe katıdır. Kule kare prizma şeklindedir. Dördüncü katında ve her yüzünde saat vardır. Diğer katlarda saat yoktur ancak güzel görünümlü muntazam şekilde pencereler vardır. Eski gerçek fotoğraflarıyla kıyaslandığında şehrin yükseltilmesi ve depremden sonraki yapılan yenilemelerden sonra bir katın eklendiği görülmüştür. Ayvalık taşından yapılan kule küp şeklinde yükselmektedir ve en üstünde kubbe katı yer almaktadır. Kuleye kapısından giriş yapılabilmektedir.

Ayrıca kulenin yan tarafındaki kapının yanında ise bir kitabe yazmaktadır. Bu kitabenin orijinali ve çevrilmiş hali ise şu şekildedir:

Orijinal Hali ;

Bir şeyhin zülali himmeti,
 Eyledi reyyan mülk ve milleti,
 Berak ALLAH Hazreti Abdülmamid
 Oldu her ferdin medarı himmeti,
 Ya İlahi sen bağışla milletine
 İş maletti cihana nimeti
 Münteşir envar şadı serteser
 Herkesin artmakta mesudiyeti
 Ona karmişe hayır endişesinin
 Ola bir yıl ömrünün her saati
 Bunda saat varsa rasat var hazıra var
 Çeşme yar Ayna var kıl dikkati
 Bir de alat-ı savaikadan masum
 Eylemek üzere konuldu alatı
 Bunu süs etti Cemil Paşa gibi
 Bende-i gayrettir ki çok hizmeti
 Hazreti Mevlana müyesser eylesin
 Nice imara o ali hasleti

Hamaran ol zevkiya şükran eyleye
Estikanın işte budur zimmeti
Altı ten tenzilin eyleyüp tarihini
Söyle yakın geldi eşref saati

(Ketebehu Recep Yesari) (Kalenin Sesi, 2019)

Çevrilmiş Hali ;

“Bir şehinşah mülk-ü milleti (memleketi) çalışmayla soğuk suya doydurdu. Hazreti Allah razı olsun. (O) herkesin rahatlığının sebebi oldu. Ey Allah 'ım millete sen bağışla nimetleri. Bütün cihan kaplandı, baştan başa şanınun ışıkları yayıldı, herkesin sevinci arttı. Hayırlı iyilik düşünen, cömertliği alışkanlık haline getirenin ömrünün her saati bir yıl olsun. Bakanlar için saat gözetleme (kulesi) var, çeşme var, ayna var. Ayrıca yıldırımdan korunmak üzere bir alet konuldu. Özellikle gayretli kul olan Cemil Paşa çok hizmet etti. Ömrü oldukça o yüce hasleti, o yüce huyu Allah müyesser eylesin. O zevk ile bu yazıyı yazana şükran eyle. Dostların sahip çıkması budur. Eşref saati gelince altına bu tarihi düştü. Sene 1313 (1897) (Ketebehu Recep Yesari) (Kalenin Sesi, 2019).

Resim 2.Çanakkale’de Saat Kulesinin yanında bulunan kitabenin orijinal fotoğrafı.

Resim 3. Çanakkale’de Saat Kulesinin altında yer alan çeşmenin orijinal fotoğrafı .

Bölüm III: Yöntem

Bu kısımda; araştırmanın modeline, çalışma grubuna, verilerin toplanmasına ve çözümlenmesine yer verilmiştir.

Araştırmanın Modeli

İnsan fitratı gereği yaşadığı dünyada olup biteni anlamaya çalışır. Adem ve Havva'dan beri var olan merak duygusu bu süreçte işlemeye başlar. İnsanoğlu Dünyayı anlamaya sırrını çözmeye, tanımaya geçmişten beri ihtiyaç duymuştur. Bu ihtiyaç doğrultusunda bilimi tanımlayanlar iki görüş etrafında toplanmışlardır. Birincisi kuramsal bilgiye ağırlık verenlerdir. Bu görüş evreni “anlayabilme” ihtiyacının “kontrol” ihtiyacından önemli olduğunu savunur ve “bilimi” şöyle tanımlar; “ insanoğlunun evreni anlama, doğal olayları ve bunlar arasındaki ilişkileri kavrama yolunda denediği akademik çabalar ve geliştirilen bilgilerdir. İkinci görüş ise uygulamalı bilime ağırlık vermişlerdir ve bilimi şu şekilde tanımlamışlardır; “insan yaşantısına kolaylık sağlayan teknik buluşlardır.” Nesnelliği, sistematikliği ve objektifliği ile tanımlanan bilim çeşitli şekillerde sınıflandırılmıştır. Bu sınıflandırmanın içerisinde Sosyal Bilimlerin içinde kendine yer bulan Sosyal Bilgiler de vardır. Bilim aradığı sorulara cevap bulurken de bilimsel araştırma yöntemlerinden yararlanır. Bilimsel araştırma yöntemleri bu işi yaparken nasıl bir yol ve yöntem izlenmesi gerektiğini söyler. Bir durumu, çeşitli yönlerle belirli bir kurallar dahilinde ortaya koyma çabasına araştırma denir. Bu durumu gerçekleştiren kişilere de araştırmacı denir. Araştırmalar da kendi içinde sınıflandırılmışlardır; nicel araştırma ve nitel araştırma olmak üzere. Bu sınıflandırmanın temelinde araştırmacıların seçtikleri konular, izledikleri yol ve yöntemler yatmaktadır.

Araştırmada hedeflenen boyutlara ulaşılması, uygulama ve analizlerin bilimsel hedefler doğrultusunda gerçekleştirilmesi için izlenecek olan yöntemin araştırmanın amacına uygunluğu büyük ölçüde önem taşımaktadır (Karasar, 2017). Yıldırım ve Şimşek (2000) nitel

araştırmayı, “gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül biçimde ortaya konulmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma” olarak tanımlamaktadırlar.

Araştırmacılar; kişisel fikirleri, davranışları, duygu ve düşünceleri anlamada nitel araştırma yöntemlerinin etkili olduğunu vurgulamaktadır (Bell, 1993; Johnson, 1995).Eğitim alanında yapılan nitel araştırmaların, olay ya da durumlar arasındaki nedensellik ilişkilerini belirleme konusunda alan yazına önemli katkılar sağlamıştır. Araştırmada nitel araştırma desenlerinden biri olan, yöntemine uygun olarak yapılandırılmış görüşme formu kullanılmış ve model olarak durum çalışması yapılmıştır. Durum çalışması ikiye ayrılır; betimleyici ve açıklayıcı olmak üzere. Bu çalışmada betimleyici durum çalışması yapılmıştır. Durum çalışması nicel araştırmalara da katkı sağlamakla birlikte daha çok sosyal bilimler araştırmalarında kullanılır. Durum çalışması, tek bir kişinin, bir ortamın, tek bir tür dokümanın ve olayın ayrıntılı olarak incelenmesidir (Kazak, 2001).

Çalışma Grubu

Araştırmanın Çalışma Evrenini Çanakkale ili merkezindeki ilkokullarda görev yapan bütün (4. Sınıf) sınıf öğretmenleri oluşturmaktadır. Araştırmanın çalışma grubunu Çanakkale ili merkezinde ilkokul (4. Sınıf) sınıf öğretmenlerinden araştırmaya katılmada gönüllü davranan kolay basit tesadüfi örnekleme yöntemi ile Çanakkale İl Milli Eğitim Müdürlüğü’nden belirlenen (18 Mart, Akçapınar, Anafartalar, Arıburnu İlkokulu, Atatürk, Barbaros Hayrettin Paşa, Çanakkale Ticaret Borsası, Erenköy İlkokulu, Güzelyalı İlkokulu, Hüseyin Akif Terzioğlu, İstiklal, Karacaören İlkokulu, Kepez Atatürk İlkokulu, Kumkale İlkokulu, Mustafa Kemal İlkokulu, Özlem Kayalı İlkokulu ve Vali Fahrettin Akkutlu İlkokulları) okullardaki 36 sınıf öğretmeni oluşturmaktadır. Kullanılan örnekleme yöntemi tüm öğretmenlere ulaşma imkânı sağlanmasına rağmen araştırmaya katılımında gönüllülük esas alındığından bu konuda istekli olan öğretmenlerle görüşme sağlanmıştır.

Katılımcıların Kişisel Özellikleri

Bu bölümde öğretmenlerin cinsiyeti, Kıdemleri, eğitim durumları ile Çanakkale’de ikamet süreleri, Çanakkale İli Kültürel ve Tarihi konusunda kendilerini ne kadar yeterli hissettikleri, bu konuda herhangi kurs, seminer vb. faaliyete katılıp katılmadıkları eğer katıldılarsa ne kadar yeterli olduğuna dair bilgiler bulunmaktadır.

Katılımcıların Cinsiyeti

Tablo 1

Katılımcıların Cinsiyet Değişkeni Açısından Dağılımı

Cinsiyet	f	%
Kadın	20	55,55
Erkek	16	44,45
Toplam	36	100

Tablo 1’deki veriler incelendiğinde araştırmaya katılan 36 sınıf öğretmenin 20’si (%55,55) kadın, 16’sı ise (%44,99) erkektir.

Katılımcıların Kıdemleri

Tablo 2

Katılımcıların Mesleki Deneyim Değişkeni Açısından Dağılımı

Kıdem	f	%
11-15 yıl	3	8,33
16-20 yıl	1	2,77
21 ve üzeri yıl	31	86,11
Toplam	36	100

Tablo 2'deki veriler incelendiğinde çalışmaya katılan 36 sınıf öğretmeninin mesleki deneyim değişkeni açısından dağılımı görülmektedir. Mesleki deneyimi 21 ve üzeri mesleki deneyime sahip katılımcı sayısı ise 21 (% 88,90) 11-15 yıl arasında bulunan katılımcı sayısı 3, (% 8.33), 16-20 yıl mesleki deneyime sahip katılımcı sayısı 1 (%2,77) olurken 1-10 yıl aralığında mesleki deneyime sahip öğretmen bulunmamaktadır.

Katılımcıların Eğitim Durumları

Tablo 3

Katılımcıların Eğitim Durumu Değişkeni Açısından Dağılımı

Eğitim Durumu	f	%
Lisans	22	61,11
Yüksekokul	10	27,77
Yüksek lisans	4	11,11
Toplam	36	100

Tablo 3'deki veriler incelendiğinde çalışmaya katılan 36 sınıf öğretmeninin eğitim durumu görülmektedir. Eğitim durumu lisans olanlar 22 öğretmen (%61,11) , yüksekokul olan 10 öğretmen (%27,77) ile yüksek lisans olanların 4 öğretmen (%11,11) ile belirlenmiştir.

Katılımcıların İkamet Süresi

Tablo 4

Öğretmenlerin Çanakkale'deki İkamet Süresi Değişkeni Açısından Dağılımı

İkamet Süresi	f	%
1-5 yıl	4	11,11
6-10 yıl	5	13,88

11-15 yıl	5	13,88
16-20 yıl	5	13,88
21 ve üzeri yıl	17	47,22
Toplam	36	100

Tablo 4'deki veriler incelendiğinde çalışmaya katılan 36 sınıf öğretmenin Çanakkale'deki ikamet süreleri yer almaktadır. İkamet süresi 21 ve üzeri yıl olan öğretmen 17 (% 47,22) olup, ikamet süresi 1-5 yıl olan öğretmen 4 (%11,11) tür. Diğer ikamet süreleri tabloda görüldüğü gibi eşit olup %13,88 olduğu bilinmektedir.

Tablo 5

Çanakkale İli Kültürel ve Tarihi Değerler Konusunda Kendilerini Yeterli Bulma Durumu

Cevaplar	f	%
Yeterli	20	55,55
Biraz yeterli	14	38,88
Çok yeterli	1	2,77
Yetersiz	1	2,77
Toplam	36	100

Tablo 5'deki verilere bakıldığında bu soruya cevap veren öğretmenlerin cevaplarının frekans ve yüzdeler dağılımları görülmektedir. Yeterli cevabını veren 20 öğretmen (%55,55) ,biraz yeterli cevabını veren 14 öğretmen (%38,88),çok yeterli ve yetersiz cevabını veren 1 öğretmen (2,77) olan bir dağılım göstermiştir. Bu soru hakkında fikir sahibi olmayan sınıf öğretmenin olmadığı tabloda görülmektedir.

Tablo 6

Çanakkale İli Kültürel ve Tarihi Değerleri Konusunda Herhangi Kurs ve Seminer vb. Faaliyetine Katılma Durumu

Cevaplar	f	%
Evet	33	91,66
Hayır	3	8,33
Toplam	36	100

Tablo 6’da bu soruya cevap veren öğretmenlerin dağılımı gösterilmiştir. Hayır diyen 3 öğretmen (%8,33), evet diyen 33 öğretmen (%91,66) olmuştur.

Tablo 7

Tablo 6’da Sorulan Soruya “Evet” Deyenlerin Tarihi Değerler Konusunda Kendini Yeterli Bulma Durumu

Cevaplar	f	%
Yetersiz	-	-
Biraz yeterli	2	66,33
Yeterli	1	33,33
Çok yeterli	-	-
Fikrim yok	-	-
Toplam	3	100

Tablo 7 ‘de ‘Tarihi değerler konusunda kendinizi ne kadar yeterli buluyorsunuz?’ sorusuna yeterli yanıtını veren öğretmen 1 (%33,33), biraz yeterli cevabını veren öğretmen 2 (%66,66) olup yetersiz, çok yeterli ve fikrim yok yanıtını veren öğretmen yoktur.

Veri Toplama Aracı

Veri “ bir sonuca varabilmek için gerekli olan bilgi” (TDK,1969) Karasar (1999)’a göre ise veriler henüz işlenmemiş kanıtlardır. Bir araştırmacı araştırmasını yaparken çok çeşitli veri kaynaklarına başvuru yapar. Ancak en çok başvurduğu kaynakları Karasar (1999) şu şekilde ifade etmiştir; insanlar, belgeler, canlı ve cansız öteki varlık ve kalıntılardır. Bu araştırmada da kaynak olarak sınıf öğretmenlerine ve belgelere başvurulmuştur.

Sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersi kapsamında yerel okuryazarlıklarının incelenmesinde sınıf öğretmenlerine müsait zamanlarında görüşme formları dağıtılarak veriler toplanmıştır. Bu çalışmada kullanılan görüşme formu, alan yazından yararlanarak geliştirilmiş, daha sonra hazırlanan görüşme soruları alanında uzman öğretim üyelerinin ve sınıf eğitimi yüksek lisans öğrencisi aynı zamanda sınıf öğretmeni olan kişilerin görüşüne sunulmuş ve gelen dönütlere göre görüşme formuna son şekli verilmiştir. Görüşme formu iki bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde katılımcıların kişisel bilgilerini yazacakları bölüm yer almaktadır. Bu sorular öğretmenlerin cinsiyeti, Kıdemleri, eğitim durumları, Çanakkale’de ikamet süreleri, Çanakkale İli Kültürel ve Tarihi konusunda kendilerini ne kadar yeterli hissettikleri, bu konuda herhangi kurs, seminer vb. faaliyete katılıp katılmadıkları eğer katıldılarsa ne kadar yeterli olduğu sorulmuştur. İkinci bölümde ise toplam 9 adet soru yer almaktadır. Bu sorular öğretmenlerin Çanakkale ili ile ilgili bilgilerini ölçer nitelikte yerel okuryazarlık durumlarını belirlemeye yönelik olarak hazırlanmıştır. ‘Yerel Okuryazarlık’ kapsamında sınıf öğretmenlerinin yaşadığı yerdeki tarihi ve kültürel bilgi kategorisindeki durumlarını belirlemek amaçlanmıştır. Uzman görüşü alınarak oluşturulan yapılandırılmış görüşme formu Milli Eğitimden alınan yazılı izin ile ekte sunulmuştur.

Verilerin Toplanması

Araştırmanın verilerinin toplanması için öncelikle görüşme yapılacak sınıf öğretmenlerinden randevu talep edilmiştir. Bu talebe olumlu dönüş yapan sınıf öğretmenlerine

görüşme formu uygulanmıştır ve görüşmeler tamamen gönüllülük esasına dayalı olarak yapılmıştır.

Araştırmada verilerin toplanması için öncelikle Çanakkale İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nden belirlenen (18 Mart, Akçapınar, Anafartalar, Arıburnu İlkokulu, Atatürk, Barbaros Hayrettin Paşa, Çanakkale Ticaret Borsası, Erenköy İlkokulu, Güzelyalı İlkokulu, Hüseyin Akif Terzioğlu, İstiklal, Karacaören İlkokulu, Kepez Atatürk İlkokulu, Kumkale İlkokulu, Mustafa Kemal İlkokulu, Özlem Kayalı İlkokulu ve Vali Fahrettin Akkutlu İlkokulu) okullara görüşme formunun uygulanması için gerekli izinler alınmıştır. İzinler alındıktan sonra belirlenen her okulda bulunan 4. Sınıfların sınıf öğretmenleri ile tanışılıp görüşme sağlanmıştır. Sınıf öğretmenlerinin sınıflarında olmadıkları vakit beklenmiş ve müsait olmaları halinde araştırmacı tarafından gözlem formları uygulanmıştır. Formlar uygulanırken araştırmacı formun uygulandığı ortamda bulunarak formda bulunan sorularla ilgili gerekli açıklamalarda bulunmuştur. Anlaşılmayan bir hususta gerekli açıklamalar yapılmıştır.

Verilerin Çözümü ve Yorumlanması

Çeşitli veri toplama araçlarıyla elde edilen verilerin düzenlenmesi kolay anlaşılmasını, başka araştırmalarla karşılaştırılmasını ve daha kolay analiz edilip yorumlanmasına olanak sağlayacaktır. Araştırma problemine ilişkin bulgulara ulaşmak amacıyla öğretmenlerden veri toplamak için geliştirilen “Sınıf Öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Dersi Kapsamında Yerel Okuryazarlıklarının İncelenmesi (Çanakkale İli Örneği) Yapılandırılmış Görüşme Formu” kullanılmıştır. Bu amaç doğrultusunda araştırma verileri belirlenen okullarda Çanakkale İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nden izin alınarak ve belirlenen her okulda bulunan 4. Sınıfların sınıf öğretmenleri ile tanışılıp görüşme formunun uygulanması neticesinde toplanmıştır.

Veri toplama aracı olan yapılandırılmış görüşme formu konu ile ilgili alan yazın taraması yapılarak araştırmanın amacı ve alt amaçları göz önünde bulundurularak geliştirilmiştir. Görüşme sorularının analizinde betimsel analiz tekniği kullanılmıştır. Analizde Görüşme tekniği ile öğretmenlerden elde edilen nitel veriler üzerinde tematik analiz yapmak amacıyla belirlenen her görüşme sorusu kategori olarak belirlenmiştir. Kategoriyeye ayrılan veriler birkaç kez okunarak farklı öğretmenlerin aynı soruya verdiği yanıtlar içindeki birbirine benzer ve farklı olan veri öbeklerini isimlendirmek için kavram ve ifadeler kullanılmıştır. Birbiriyle ilgili kavramları altında toplayan temalar belirlenmiştir. Kategorilere ayırma aşamasından sonra ortaya çıkan kavram ve temaların frekans ve yüzde değerleri elde edilmiştir ve tablolaştırılmıştır. Ayrıca bazı öğretmenlerin cevapları bulgular içerisinde doğrudan aktarmalar şeklinde sunulmuştur. Doğrudan aktarmalarla betimsel analiz tekniği kullanılmıştır. Betimsel analiz tekniğinde araştırmaya katılanların görüşlerine yer vermek önemlidir. İçerik analizinde veriler daha derin bir işleme tabi tutulurken, betimsel analizde veriler daha yüzeyseldir (Yıldırım ve Şimşek, 2006). Nitel araştırmalarda ilişkilendirme önemlidir. Araştırmanın diğer alt amacına göre öğretmenlerin görüşlerini belirtirken çıkan ifadeler sonucunda kelimeler arasındaki ilişkilere bakılmıştır. Katılımcılardan formlar toplandıktan sonra detaylı bir şekilde incelenerek verilerin analizi MAXQDA 2018 paket programı kullanılarak yapılmıştır. Yazılı bir şekilde toplanan görüşme formlarındaki veriler paket programa taşınarak verilerin dijital ortama aktarımı sağlanmıştır. Programda 'Kelime Bulutu' seçeneği seçilmiş ve gerekli işlemler yapılmıştır. Anlamsız kelime grupları dışarıda bırakılarak anlamlı kelime grupları oluşturulmuştur ve araştırmayı etkileyen en yüksek frekans değerine sahip ilk elli kelime seçilerek kelime bulutu oluşturulmuştur. Kelime bulutuna ait görsel bulgular başlığı adı altında verilmiştir. Analiz sonucunda ortaya çıkan ilk elli kelimenin frekans ve yüzde değerleri tablosuna ise ekte yer verilmiştir.

Araştırmanın Geçerliliği ve Güvenirliği

Bir araştırmada geçerlik ve güvenirlilik, araştırma sonuçlarının inandırıcılığını sağlamak için kullanılan en önemli iki ölçüttür (Yıldırım ve Şimşek, 2006).

Bir araştırma sonunda belli bir yargıya varılacaksa, yapılan araştırmanın doğru şekilde uygulanması ve elde edilen bulguların geçerli olması gerekir. Yani araştırmanın geçerliliği yapılan uygulama sonucunda elde edilen bulguların geçerliliği ile ilgilidir. Araştırmada kullanılan veri toplama araçlarının araştırmanın amacına ve problemine ne kadar hizmet ettiği o araçların geçerlilik derecene bağlıdır. Bu araştırmada elde edilen veriler, sadece araştırma kapsamına alınan ilkokullarda geçerli olup, öğretmenlerin yapılandırılmış görüşme formuna verdikleri cevaplar ile sınırlandırılmıştır. Görüşme formu araştırmacı tarafından hazırlanarak uzman görüşü almak amacıyla Öğretim üyesi Doç. Dr Sibel Güven, Öğr.Üyesi Dr. Hulusi Geçgel ve Doç. Dr. Bülent Güven'in incelemesine sunulmuştur. Bu bağlamda araştırmada iç geçerlik, uzman incelemesi, katılımcı teyidi, bulguların doğrudan alıntılarla verilmesi, veri toplama aracının ve bulguların ilgili alan yazınla tutarlılığı ile sağlanmaya çalışılmıştır (Yurdakul, 2008).

Nitel veri analizinin son aşaması bulguların doğrulanmasıdır. Bu aşamaya güvenirlilik belirleme denir. Bu aşamada veriler tekrar incelenmiş ve veriler temalara göre gruplandırma yapıp kontrol edilmiştir. Miles ve Huberman'ın (1994) önerdiği güvenirlilik formülü ile güvenirlilik hesaplanmıştır. Hesaplama sonucunda araştırmanın güvenirliliği %84 olarak hesaplanmıştır. Güvenirlilik değerinin %70 ve üzeri çıkması bir araştırmanın güvenilir olduğunu gösterir (Miles ve Huberman, 1994). Sonuca göre araştırma güvenilir olarak kabul edilmiştir.

Bölüm IV: Bulgular

Bu bölümde araştırma verilerine dayalı olarak elde edilen bulgulara ve yorumlara yer verilmiştir. Araştırmanın verileri, 4. Sınıf öğretmenlerinin cevap verdiği görüşme formunun bölümleri ve soruları tablolar halinde ortaya konulmuş ve örnek olarak bazı öğretmenlerin cevapları doğrudan aktararak yazılmıştır. Görüşme formundaki bilgiler “Bölüm I (Kişisel Veriler)” ve “Bölüm II” şeklinde ikiye ayrılmıştır. Bölüm I’de öğretmenlerin cinsiyeti, mesleki deneyim durumları, eğitim durumları, Çanakkale’deki ikamet süreleri gibi kişisel bilgilerin yanında Çanakkale ili kültürel ve tarihi değerleri ile ilgili görüşlerini belirlemeye yönelik sorulara yer verilmiştir. Bölüm II’de ise öğretmenlerin Çanakkale İline ilişkin “Yerel Okuryazarlık” durumlarının incelenmesine yönelik sorular yer almıştır.

Bu bölümde öncelikle öğretmenlerin görüşme formundaki sorulara verdiği cevaplar tablolaştırılarak yorumlanmıştır. Görüşme formunda yer alan sorular yerel okuryazarlığın üç temel boyutuna uygun olarak hazırlanmıştır.

Tablo 8

Çanakkale Savaşı İçin Önemli Görülen Savaşın Simgesi Olduğu Düşünülen Olay ve Etkilenilen Kişiler Hakkında Görüşler

Cevaplar	f	%
Seyit Onbaşı	20	29,85
Mustafa Kemal	19	28,35
Nusret Mayın Gemisi	7	10,44
Yahya Çavuş	6	8,95
57. alay	5	7,46
Conkbayırı	3	4,47
Anafartalar	2	2,98

Azim, cesaret, birlik ve beraberlik	2	2.98
Çanakkale Türküsü	1	1,49
Bigalı Mehmet Çavuş	1	1,49
Yemek Listesi	1	1,49
Toplam	67	100

Tablo 8 incelendiğinde ‘ Çanakkale Savaşı için önemli gördüğünüz sizce savaşın simgesi olduğunu düşündüğünüz olay nedir, etkilendiğiniz kişiler varsa kimlerdir?’ sorusuna verilen cevapların frekans ve yüzdeler dağılımları gösterilmiştir. Bu soruya 20 öğretmen (%29,85) ‘seyit onbaşı’ cevabını vermiştir. 19 öğretmen (% 28,35) ise ‘Mustafa Kemal Atatürk’ cevabını vermiştir. Çanakkale Türküsü, Bigalı Mehmet Çavuş ve yemek listesi cevapları tabloda görüldüğü gibi 1’er öğretmen (%1,49) tarafından cevaplanmıştır.

Bazı öğretmenlerin soruya verdikleri cevaplar şu şekildedir;

“Seyit Onbaşı'nın top mermisini tek başına kaldırması. M.Kemal Atatürk'ün, merminin kalbinin üzerindeki kösteğine denk gelmesi. Sayıca düşman askerlerinden çok az olmamıza rağmen düşmanı yenmemiz. Atatürk ve silah arkadaşları sayesinde”(Ö17,K)

“Seyit Onbaşı ve onun Çanakkale Boğazı'nda İngiltere Kraliyet Gemisi olan Ocean gemisini top mermisini sırtlanarak topa yüklenip bombalaması savaşın yönünü değiştirmiştir”(Ö 15, K)

“Seyit on başının attığı merminin ağırlığı ve isabet ettirmesi. Mustafa Kemal Atatürk'ün liderliği ve komutanlığının ön plana çıkması. 57. Alayın savaştaki azmi” (Ö 26, K)

“Ezineli Yahya Çavuş'un kopan bacağını kemeri ile bağlayıp, savaşa devam etmesidir.Seyit Onbaşı'nın inancıdır. Savaşın simgesi de savaşla özdeşleşen M.kemal Atatürk'tür.” (Ö 29, K)

“Anafartalar ve Conkbayırı’ndaki yaşananlar. Kısaca Çanakkale Cephesinde yaşananların hepsi 1. Dünya Savaşı’nın önemli olaylarıdır. Mustafa Kemal en etkilendiğim kişidir.”(Ö 16, K)

“Çanakkale adının Dünya’ya duyurulmasıdır. Türklerin ne kadar güçlü olduğunu, birlik ve beraberlik içinde her türlü şartların üstesinden gelerek araçlarına ulaşmasıdır. Çünkü; Türkler bağımsızlığını seven bir millettir."Mustafa Kemal Atatürk'tür." (Ö 8, K

“Yahya Çavuş ve arkadaşları, Mustafa Kemal'in "Size savaşmayı değil ölmeyi emrediyorum. " sözleri, Koca Seyit.”(Ö 11, E)

“Çanakkale savaşı bence başta Atatürk olmak üzere bir kahramanlık hikayesidir. Savaşın simgesi Seyit Onbaşı’dır. Etkileyici olaylardan biri de yemek listesidir. Çok büyük zorluklarla büyük mücadele vermişlerdir. “(Ö 30, K)

Tablo 9

Çanakkale Savaşı Hakkında Belgesel ve Filmlerle İlgili Görüşler

Cevaplar	f	%
İzledim, yetersiz	32	88,90
İzledim, yeterli	3	8,33
İzledim, normal	1	2,77
Toplam	36	100

Tablo 9 ‘da Öğretmenlerin ‘Çanakkale hakkında belgesel ve film izlediniz mi? Bunların yeterli olduğunu düşünüyor musunuz? ‘sorusuna verdikleri cevaplar gösterilmiştir. Cevaplardan “İzledim, yetersizdi” cevabını veren 32 öğretmen (%88,90) , “izledim, yeterliydi” cevabını veren 3 öğretmen (%8,33) olmuştur.

Bazı öğretmenlerin soruya verdikleri cevaplar şu şekildedir;

“Bir sürü izledim. Ancak ne yazık ki gerçek bir prodüksiyon yapılamadı. Böyle dünya tarihini değiştiren bir savaşın çok muhteşem bir filmi olmalıydı.”(Ö 4, E)

“Evet izledim. Bunların yeterli olduğunu düşünmüyorum. Burada yaşanan savaş günlerinin her birinin ayrı ayrı filmler oluşturulabileceğini düşünüyorum. Bir de okullarda zorunlu olarak izletilmesi gerektiğini düşünüyorum.”(Ö 17, K)

“Evet, yeterli değildir. Çanakkale daha güzel ve anlamlı anlatılmalı, adının büyüklüğü yansıtılmalıdır.”(Ö 22, K)

“Gelibolu, Son Mektup, Çanakkale geçilmez, Çanakkale 1915 filmlerini izledim. Yeterli bulmuyorum.” (Ö 19, E)

“İzledim. Yeterli olduğunu düşünmüyorum. Çanakkale Savaşı'nı anlatan daha kapsamlı bir film çekilmeli. Bu film okullarda izletilmeli. Ayrıca Truva da Çanakkale için büyük ve önemli bir tarihi olay(eser). Kaz dağlarının özellikleri işlenmeli ve tanıtılmalı.” (Ö 16, K)

“İzledim ama yeterli bulmadım. Çizgi film şeklindeydi. Kahramanlarımız abartılmış. Savaşın anlam ve önemi işlenmemiştir.” (Ö 21, K)

Tablo10

Sınıf Öğretmenlerinin “yeniden doğuş, umut, var olma” Kelimelerini Çanakkale ile Özdeşleştirmelerine Dayalı Görüşler

Cevaplar	f	%
Çanakkale Savaşı	17	41,46
Milletin ve ordunun direnişi	11	26,82

Maneviyatın yükselişi	5	12,19
Çanakkale destanı	5	12,19
Milli birlik ve beraberlik	2	4,87
Fikrim yok	1	2,43
Toplam	41	100

Tablo 10’da Sınıf öğretmenlerinin ‘Yeniden doğuş, umut, var olma kelimeleri söylendiğinde Çanakkale ile nasıl özdeşleştirirsiniz ?’ sorusuna verdikleri cevaplar gösterilmiştir. Bu soruya cevap olarak öğretmenlerin bu kelimeleri ne ile özdeşleştirdiğine baktığımızda 17 öğretmenin (%41,46) ‘Çanakkale Savaşı’ cevabını verdiği, 11 öğretmenin (%26,82) ‘milletin ve ordunun dirilişi’ cevabını verdiği, bu konu hakkında ‘fikri olmayan’ 1 öğretmenin (%2,43) olduğu tabloda görülmektedir.

Bazı öğretmenlerin soruya verdikleri cevaplar şu şekildedir

“Çanakkale milletin maneviyatın başkentidir. Yeniden doğuş ve umut kelimelerinin tam karşılığıdır. Ümidini yitirmiş bir milletin gücünün farkına varmasıdır.” (Ö 2, E)

“Çanakkale savaşı ile Türk milleti yeniden doğmuştur. Başka milletlere umut olmuştur. Türk milleti yeniden var olmuştur.” (Ö 5, K)

“Umudu tükenmiş bir milletin ve ordunun yeniden dirilişi, milli birlik ve beraberlik çabaları.” (Ö 7, K)

“Çanakkale; yok olmaya yüz tutmuş, yok edilmek için uğraşılan bir milletin her an yeniden doğabileceğini gösteren bir yer.” (Ö 13, E)

“Çanakkale’ye yeniden doğuş yaşatan 18 Mart Savaşı’dır. Umut savaşı kazanma, var olma savaşı vatani için çabalamak olarak söyleyebilirim.” (Ö 15, K)

“Çanakkale savaşları ülkenin var olma mücadelesidir. Sonucunda geleceğe umutla bakmaya neden olmuş. Yeniden doğuş mücadelesine ışık tutmuştur. “(Ö 31, E)

“Çanakkale Savaşı aslında Mustafa Kemal'in asker olarak doğuşu olarak nitelendirilebilir. Türk milletinin var oluş savaşı olarak görülebilir.” (Ö 16,K)

“Her sözcüğün Çanakkale ile birebir örtüştüğünü düşünüyorum. Türk Milleti'nin umudu olmuştur, Türk Milleti Çanakkale ile yeniden doğmuştur ve bunu dünyaya kanıtlamıştır.”(Ö 17, K)

“Doğuş var olmaktır. Umut geleceğe güvenle bakmaktır. Çanakkale Savaşları ile yeniden doğulmuş, var olunmuş ve umutlar yeşermiştir.” (Ö 29, K)

Tablo 11

Sınıf Öğretmenlerinin Saat Kulesinin Nasıl ve Kim Tarafından Yapıldığı, Ne Zamandan Beri Kentte Var Olduğu Hakkındaki Görüşleri

Cevaplar	f	%
Vitalis Captiorele tarafından Cemil Paşa tarafından yaptırılmıştır.	17	32,69
1800- 1900'lü yıllarda yapılmıştır.	16	30,76
Abdülhamit döneminde İtalyan tüccar tarafından yaptırılmıştır.	7	13,46
Bilgim yok	7	13,46
Bilgim var ancak ayrıntılı bilmiyorum.	5	9,61
Toplam	52	100

Tablo 11’de Sınıf öğretmenlerinin ‘Saat kulesinin nasıl ve kim tarafından yapıldığı ne zamandan beri kentte var olduğu konularında bilginiz var mı?’ sorusuna verdikleri cevaplar gösterilmiştir.17 öğretmen (% 32,69) Saat kulesi hakkında ‘Vitalis Captiorele zamanında Cemil Paşa tarafından yapılmıştır.’ cevabını vermişlerdir. 16 öğretmen(%30,76) saat kulesinin ‘1800-1900’lü ‘ yıllarda yapıldığını bazı tarihleri söylerken tam yılını bilmedikleri için bu yıllar arasında olarak tahmin yürütmüşlerdir. 5 öğretmenin (%9,61) verdiği cevap ise konu hakkında bilgisinin olduğu ancak ayrıntılı bir bilgiye sahip olmadığı cevabı olmuştur.

Katılımcıların soruya verdikleri cevaplardan örnekler şu şekildedir;

“1800’lü yılların sonunda yaptırılmıştır. İtalyan konsolosu tarafından yaptırılmıştır. Kentin simgesidir.”(Ö 3, K)

“1900’lü yıllardan beri vardır. İtalyan tüccarın finansmanıya Cemil Paşa tarafından yaptırılmıştır.”(Ö 7, K)

“Kent merkezinde 1897 yılında İtalyan konsololuğu da yapan Vitalis isimli Tüccar tarafından parası ödenerek inşa edilen saat kulesi, Ayvalık taşından yapılmış olup, dört cephesinde de birer saat bulunmaktadır. En üstte çanın asıldığı çokgen gövdeli kubbeli köşk vardır. Altında çeşmesi bulunmaktadır.” (Ö 27,E)

“Saat kulesi çok eski yıllardan beri varlığını sürdürüyor. Hatta ilk yapıldığı günden günümüze kadar bazı değişikliklerde yapıldı. Ama kaç yılında ve kim tarafından yapıldığını hatırlamıyorum.” (Ö 24, K)

“Saat Kulesi Ayvalık taşından yapılmış. Vitalis isimli tüccar tarafından yaptırılmış.1897 yılında yapılmış diye biliyorum.” (Ö 32, K)

“Konu ile ilgili bilgileri okudum konu hakkında bilgim vardı iki ve ya üç defa tadilat geçirdiğini biliyorum ama diğer bilgileri hatırlamıyorum.” (Ö 18, E)

“1897 yılında İtalyan bir tüccar (Vitalis) tarafından inşa ettirilmiştir. Ayvalık taşından yapılmıştır. Aşağıdan yukarıya doğru incelen bir görüntüye sahiptir.”(Ö 29, K)

“1896'da Cemil Paşa tarafından yaptırılmıştır. Öğrenciliğimizde her saat başında sesini duyardık. Hoşumuza giderdi. Bu yapıların korunmasını tavsiye ederim.” (Ö 26, K)

Tablo 12

57. Alay Denildiğinde Akıllara Ne/Neler Geldiğine Dair Görüşler

Cevaplar	f	%
Tüm alayın şehit olması	10	35,71
Mustafa Kemal Atatürk	8	28,57
Azim ve inanç, kahramanlık/mücadele	2	7,14
Bir destan	2	7,14
Sonsuzluk	2	7,14
Anzaklar	2	7,14
Fikrim yok	2	7,14
Toplam	28	100

Tablo 12 'de Sınıf öğretmenlerinin '57. Alay denildiğinde aklınıza ne/neler geliyor?' sorusuna verdikleri cevaplar gösterilmiştir. 10 öğretmenin(%35,71) verdiği cevaplarda tüm alayın şehit olmasının akıllara geldiğini söylemişlerdir. 8 öğretmenin (%28,57) ise bu soruya cevabı Mustafa Kemal'in geldiğini belirtmişlerdir.

Bazı öğretmenlerin soruya verdikleri cevaplar şu şekildedir;

“Mustafa Kemal ve az sayıdaki askerinin azim, inanç ve mücadelesi.”(Ö 6, E)

“57.Alay denilince M.Kemal Atatürk aklıma geliyor. Çanakkale zaferinin son neferleri olarak düşünüyorum.” (Ö 17, K)

“Tümen komutanı Yrb. Mustafa Kemal emir almadan düşman çıkarmasını haber alır almaz 57. Alay yanına alarak kişisel inisiyatifiyle stratejik önemi olan Conkbayırı'na hareket etmesidir.”(Ö 27, E)

“Anafartalar kahramanı Mustafa Kemal Atatürk geliyor.” (Ö 8, K)

“Sucusuna (saka) kadar tüm olayın bir bayram sabahı, kendi cenaze namazlarını kılarak şehit olduklarını biliyorum. Hala da tüylerim diken diken olur duygulanırım.” (Ö 11, E)

“Az bir askerle öleceğini bile bile savaşmaları ve Atatürk'ün emriyle bunu başarmaları aklıma geliyor.”(Ö 26, K)

“Çanakkale Savaşı'nda düşmanı durdurmak için harekete geçen efsaneleşmiş Türk alayıdır.” (Ö 30, K)

“Kahramanca öleceklerini bile bile savaşmışlardır. Tüm alay şehit düşmüştür.” (Ö 3, K)

Tablo13

Kilitbahir ve Çimenlik Kalelerine Dair Görüşler

Cevaplar	f	%
Çimenlik kalesi Fatih Sultan Mehmet döneminde yapılmıştır.	23	41,81
Boğazı kontrol altında tutmak amacı ile yapılmıştır.	14	25,45
Boğazın en dar noktasına inşa edilmişlerdir.	5	9,09

Çimenlik Kalesi Kale-i Sultaniye adıyla anılır.	4	7,27
Kilitbahir denizin kilidi anlamına gelir.	4	7,27
Fikrim yok	3	5,45
Kilitbahir 1462'de Yakup Bey tarafından yapılmıştır.	1	1,81
Savunma amaçlı yapılmışlardır.	1	1,81
Toplam	55	100

Tablo 13'de Sınıf öğretmenlerinin 'Çanakkale Boğazı'nda karşılıklı inşa edilmiş Kilitbahir kalesi ile Çimenlik kalesi hakkında neler biliyorsunuz?' sorusuna verdikleri cevaplar gösterilmiştir. Bu soruya 23 öğretmen (%41,81) 'Çimenlik kalesi Fatih Sultan Mehmet döneminde yaptırılmıştır' cevabı olmuştur. 14 öğretmen (%25,45) ise 'Boğazı kontrol altında tutmak amacıyla yapılmıştır.' cevabı olmuştur.

Bazı öğretmenlerin soruya verdikleri cevaplar şu şekildedir;

"Fatih Sultan Mehmet tarafından İstanbul'un fethinden sonra yapıldığını Kale-i Sultaniye adıyla anıldığını boğaza hakim olmak için yapıldığını biliyorum." (Ö 2 ,E)

"Fatih Sultan Mehmet tarafından inşa edilmiş olup, Boğazların kontrolü amaçlı yapılmıştır." (Ö 8, K)

"1452'de Fatih Sultan Mehmet tarafından yaptırılmış. Boğazın iki yakasında denetimi (boğazların) sağlamak için yaptırılmıştır." (Ö 26, K)

"Boğazın en dar iki noktasında olduklarını Çimenlik Kalesi 1462 yılında Fatih Sultan Mehmet tarafından yaptırılmış. Kilitbahir Kalesi de yine Fatih Sultan Mehmet'in emriyle yaptırılmıştır." (Ö 32, K)

“Eceabat ilçesi Kilitbahir köyündedir. Kale-i Sultaniye ile birlikte karşılıklı olarak İstanbul'un fethinden sonra İstanbul'un savunulması amacıyla Fatih Sultan Mehmet'in emriyle Yakup Bey tarafından 1462'de yaptırılmıştır.” (Ö 27,E)

“Boğazın en dar bölgesinde güvenlik amaçlı yapıldığını, düşman geçişine izin verilmediğini biliyorum.” (Ö 36, E)

“Kilitbahir ve Çimenlik Kalesi boğazı korumak amacıyla karşılıklı Fatih Sultan Mehmet tarafından yaptırılmıştır.” (Ö 15,K)

“Kilitbahir'in Fatih tarafından yaptırıldığını(1466 gibi de olabilir.) biliyorum. Çimenlik de öyle. Çimenlik Kalesi'nde güzel tanıtımlar yazılıyor, bizzat gördük, öğrencilerimizi götürdük. İngilizlerin attığı patlamamış mermiyi de gördük.” (Ö 11 , E)

Tablo14

Truva Şehri, Truva Atı Efsanesi İle İlgili Görüşler

Cevaplar	f	%
Tahta at ile savaşta hile yapılmıştır.	14	26,92
9 defa yıkılıp tekrar kurulmuştur.	11	21,15
Antik bir şehirdir.	6	11,53
M.Ö 2500-3000'li yıllarda kurulmuştur.	4	7,69
Dünya mirası listesindedir.	4	7,69
Birçok medeniyetin izini taşır.	4	7,69
Eserleri yurtdışına kaçırılan bir şehirdir.	3	5,76
Çoban ve Helen arasında aşk ve savaş	3	5,76

Fikrim yok	2	3,84
Çanakkale bölgesinde Tefikiye köyündedir.	1	1,92
Toplam	52	100

Tablo 14’de Sınıf öğretmenlerinin ’Truva şehri, Truva atı efsanesini biliyor musunuz? Truva antik kenti hakkında neler biliyorsunuz’ sorusuna verdikleri cevaplar gösterilmiştir. Bu soruya 14 öğretmen (%26,92) ile ‘Tahta at ile savaşta hile yapılmıştır.’ cevabı olmuştur. 11 öğretmen (%21,15) ‘9 defa yıkılıp tekrar kurulmuştur’ cevabını vermiştir.

Bazı öğretmenlerin soruya verdikleri cevaplar şu şekildedir;

“Truva M.Ö 7. yy kurulduğunu, savaşlarda yıkıldığını tekrar şehrin kurulduğunu ve yunan antik kenti olduğunu biliyorum.” (Ö 2, E)

“Truva atı efsanesini biliyoruz, yapılan ilk hileli savaşlardandır. M.Ö 3000 yıllarında kurulmuştur. Bir çok kere yıkılıp yeniden yapılmıştır.” (Ö 5 , K)

“Truva atı efsanesini biliyorum. Truva şehrinin de birçok doğal afet ve savaşla karşı karşıya kalmış 9 defa yıkılıp yeniden kurulmuş olduğunu biliyorum.” (Ö 23, K)

“Truva şehri M.Ö 4000 yılında kurulan 9 defa yıkılıp onarılan, aynı zamanda Tahta at ile savaş hilesinin yapıldığı bir uygarlık. 1830 yılında Şilimon tarafından kazıları yapıp eserleri yurt dışına kaçırılmış bir ören yeri.” (Ö 6 ,E)

“Evet biliyorum. Truva Savaşı sırasında Akhalılar Truva şehrini ele geçirmek için bu atı yaparak içine yerleşirler ve şehri ele geçirirler.” (Ö 14 , K)

“Truva şehrini almak için tahta bir at yapılıyor. Bu sayede Truva şehri alınmıştır. Savaş sırasında yaygın çıkmış. Kent hasar görmüştür. Troya kentinde birçok kültüre ait kalıntılar bulunmuştur.” (Ö 16 , K)

“Truva şehrinin kralı Priamos'un oğlu Paris Menelaus'un genç ve güzel karısı Helen'e aşık olur. Truva'ya kaçar. Menelaus Truva'ya savaş ilan eder. Tahtadan bir at yaptırır. İçine askerler dolur. Diğer askerlerde görünmez olarak saklanır. Truvalılar Akha askerlerini göremeyince kaçtılar sanır. Eğlenmeye başlarlar. Sarhoş olduklarında atın içinden Akha askerleri çıkararak Truva'ya girer. Akıllıca oyun sonucu Truva'ya karşı zafer kazanırlar. Helen'i de yanlarına alarak yurtlarına geri dönerler.” (Ö 27 , E)

Tablo15

Çanakkale İli ve İlçelerinde Var Olan Kültürel Miras Ögeleri ile İlgili Görüşler

Cevaplar	f	%
Assos antik kenti	21	14,58
Gelibolu tarihi ve milli parkı	11	7,63
Bozcaada	10	6,94
Bayramiç- İda dağları- Ayazma	8	5,55
Gürpınar Apollon Sminthein,	7	4,86
Biga Parion Antik Kenti	7	4,86
Fikrim yok	6	4,16
Aynalı çarşı	5	3,47
Şehitler abidesi	5	3,47
Ezine- Alexandra Troya	5	3,47
Seramik müzesi	4	2,77
Bayramiç- Mehmet Akif Ersoy Evi	4	2,77

Namazgah Tabyası	4	2,77
Gökçeada Milli Parkı	4	2,77
Zeus Altarı	3	2,08
Arkeoloji Müzesi	3	2,08
Biga'daki miraslar	3	2,08
Hamidiye tabyası	3	2,08
Çimenlik kalesi	3	2,08
Babakale ve kalesi	3	2,08
Hadımoğlu konağı	3	2,08
Truva	2	1,38
Kebrene Antik kenti	2	1,38
Kilitbahir	2	1,38
Deniz Müzesi	2	1,38
Saat Kulesi	2	1,38
Anzak Koyu	2	1,38
Ermeni Kilisesi	2	1,38
Küçükkuyu	2	1,38
Dardanos	2	1,38
Seddülbahir	1	0,69
Maydos	1	0,69
Nusret mayın gemisi	1	0,69

Kemendere su kemeri	1	0,69
Toplam	144	100

Tablo 15 ‘ te Sınıf öğretmenlerinin ‘Çanakkale ili ve ilçelerinde var olan kültürel miras öğelerinden bildiğiniz başka neler var yazar mısınız?’ sorusuna verdikleri cevaplar gösterilmiştir. Bunlardan 21 öğretmen (%14,58) ile ‘Assos Antik Kenti ‘ cevabını vermiştir. Bu cevabı 11 öğretmenin (%7,63) verdiği ‘Gelibolu Tarihi ve Milli Parkı’ cevabı ve 10 öğretmenin (%6,94) verdiği ‘Bozcaada’ cevabı izlemektedir. Diğer cevapların frekansları yüzdelikleri tabloda görüldüğü gibidir. Bazı öğretmenlerin soruya verdikleri cevaplar şu şekildedir;

“Assos antik kenti, Apollon Sminthein (gürpınar)tapınağı, Parion antik kenti, Alexandria Troas (eski İstanbul)Dardanos, Maydos, Tuzla köyündeki cami , Adalardaki kiliseler.” (Ö 3,K)

“Assos-Behramkale, el sanatları, yöresel yemekleri, Türkmen ve Yörük topluluklarının gelenek göreneklerini, seramik, toprak işçiliği, Kaz dağları.” (Ö 7, K)

“Aleksandra Troas antik kenti, Parion antik kenti, Kebrene antik kenti, Skepsisli Mania antik kenti, Skamandruos, Priapas kenti, Antik Sütunlar, Behramkale, Babakale, Kemerdere su kemeri.” (Ö 9,E)

“Çanakkale şehitler abidesi, Gelibolu yarımadası, Atatürk evi, Anzak koyu, Aynalı çarşı,Bozcaada kalesi, Adatepe zeytinyağ müzesi,Saat kulesi,Arkeoloji müzesi,Namazgah tabyası,Truva heykeli,Çanakkale deniz müzesi, Temple Athena, Çimenlik kalesi.” (Ö 21, K)

“Aynalı çarşı, Seramik Müzesi, Deniz müzesi, Çimenlik kalesi, Kilitbahir Kalesi, Saat Kulesi, Tabyalar.” (Ö 21, K)

“Ayvacık: Assos, Gelibolu yarımadası: Şehitlik tarihi milli parkı ,Bozcaada, Kaz dağları, Gökçeada, Biga ve Karabiga: Parion .” (Ö 22, K)

“Assos- Ayvacık, Zeus Altarı-Küçükkuşu, Apollo Smitheion- Gülpınar, Bozcaada kalesi.” (Ö 31, E)

“Assos (Behramkale) , Parion (Biga) Antik kenti , Şehitler Abidesi, Anzak Koyu , Gelibolu Yarımadası Tarihi Milli Parkı, Aynalı Çarşı, Gelibolu'daki Mevlevihane” (Ö 26,K)

“Bayramiç Hadımoğlu Konağı, Bayramiç'te Mehmet Akif Ersoy'un yaşadığı ev. Çanakkale kaleleri, Gelibolu Kalesi, Gelibolu Mevlana (Mevlevi hanesi), Namık Kemal Mezarı, Gelibolu Yarımadası Milli Parkı, Bayramiç kaz dağı güzellik yarışmasının yapıldığı yer. Behramkale Köyünde Assos, Biga'da Parion,Çanakkale Arkeoloji Müzesi.” (Ö 16 , K)

Tablo 16

Öğretmenlerin İlâveten Eklemek İstedikleri Görüş ve Önerileri

Cevaplar	f	%
Yok	24	68,57
Tanıtım yapılmalı	2	5,71
Düşük ücretli ya da ücretsiz olmalı	2	5,71
Çocuklara tanıtım ve geziler olmalı	2	5,71
Kaynak basımı olmalı	1	2,85
Müzeler iyileştirilmeli	1	2,85
Yolların yapımı olmalı	1	2,85
Savaş birlik ve beraberlik anlatılmalı	1	2,85
Alan kılavuzları olmalı	1	2,85

Tablo 16 ‘da Sınıf öğretmenlerinin ‘İlaveten belirlemek istediğiniz görüş ve önerileriniz var mı?’ sorusuna verdikleri cevaplar gösterilmektedir. Sorulan 8 soruya ilave olarak belirtilen görüşler ve öneriler bu tabloda görülmektedir. 24 öğretmenin (%68,57) bu sorulara ilave olarak bir görüş ve önerilerinin olmadığını belirtmiştir. Eşit frekansa sahip (n=2) üç farklı cevap tabloda da görüldüğü gibi çocuklara tanıtım ve seziler olmalı, düşük ücret ya da ücretsiz olmalı cevaplarıdır. Diğer cevaplar ise tabloda görüldüğü gibidir.

Bazı öğretmenlerin soruya verdikleri cevaplar şu şekildedir;

“Çanakkale antik kentleri düzenlemeleriyle ilgili doğru kaynak kitap bastırılmak , öğrencilerle tanıtımı yapılmasını ve uygun dil ve kahramanla tanıtımı yapılması. Çanakkale'nin tanıtımı ulusal alanda bir kahraman yaratılarak doğru bilgilerle verilmelidir.”
(Ö 2 ,E)

“Tarihi eserlerin bu yerleri anlatan kişilerle giriş ücretlerinin düşürülerek ya da ücretsiz gezme imkanlarının sağlanması .”(Ö 3,K)

“Kültürel miras bakımından oldukça zengin olan Çanakkale'nin tanıtımı konusunda daha fazla çalışma yapılabilir. Yapılacak gezi ve tanıtım çalışmalarıyla öğrencilerin yakın çevresini tanınması sağlanmalıdır. Bu da özellikle Sosyal Bilgiler ve Hayat Bilgisi derslerine yakın çevre ile ilgili çok daha fazla zaman ayrılmalıdır.” (Ö 31 ,E)

Bölüm V: Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Bu kısımda bulgulardan hareketle elde edilen sonuçlar, literatürden örneklerle desteklenmiş ve daha sonrasında yapılacak olan araştırmalara önerilerde bulunulmuştur.

Tartışma

Öğretmenlere sorulan yapılandırılmış görüşme formundaki sorulardan ve verilen cevapların alan yazındaki diğer araştırmalar ile tartışması yapılmıştır. Ancak Türkiye’de daha önce yerel okuryazarlık kavramı çalışılmadığından ve tanımlanma sürecinde olmasından dolayı alan yazında bu konu ile ilgili çalışmalar yer almamaktadır. İlgili yakın çalışmalar ile araştırmamızın tartışma kısmı oluşturulmuştur.

Çanakkale Savaşında önemli gördüğünüz sizce savaşın simgesi olduğunu düşündüğünüz olay nedir, etkilendiğiniz kişiler varsa kimlerdir? sorusu öğretmenlere yöneltilmiştir. Yapılan görüşme sonucunda Çanakkale savaşının önemli görülen olay ya da kişilerine başta ‘Seyit Onbaşı’ (f: 20, % 29,85) ikinci sırada Mustafa Kemal (f:19, % 28,35) daha sonrasını Nusret Mayın gemisi ve Yahya Çavuş cevapları izlemiştir. Öğretmenlerin bu cevapları vermedeki en büyük etkenlerden birinin Koca Seyit’in dikkat çekici, örnek yaşam hikayesinden kaynaklandığı, yine aynı şekilde Mustafa Kemal Atatürk cevabının verilmesinin de askeri ve siyasi başarılarından dolayı örnek yaşam hikayesine sahip olmasıdır denilebilir.

Tarih geçmişte yaşanmış ve bitmiş olduğundan insanlar tarihi olaylara şahit olamazlar. Tarihsel düşünme becerisine sahip olmak gerçek ve doğru bilgiye ulaşmakla mümkün olacaktır. Tarih okuryazarı olabilmenin ön koşulunun tarihin ne olduğunu anlamak, tarihi olayların ve kişilerin önemini fark etmek, tarihin yönteminde vurgulanan geçmiş, olay, sebep-sonuç gibi kavramların düzenlenmesinden geçmesidir (Akt. Ata ve Keçe, 2014). Ulaşılan

sonuçta öğretmenlerin tarihi olay ve kişilerin önemini fark etmiş durumda olduklarını söyleyebiliriz.

Yapılan görüşmedeki sorulan ikinci soru Çanakkale hakkında belgesel ya da film izlediniz mi? bunların yeterli olduğunu düşünüyor musunuz? Sorusunda varılan sonuç 32 öğretmenin izlediği ancak yetersiz bulduğu, 3 öğretmenin izlediği ve yeterli bulduğu 1 öğretmenin de izlediğini ve normal bulduğu olmuştur. Buradan hareketle tarih okuryazarlığını ilk kullanan Scheiber (1978), tarih eğitimcisi tarih eğitiminde ders kitapları dışında farklı kaynakların sınıfa getirilmesi, temsili müzik ve resimlerin ders materyali olarak kullanılmasını önermiştir (Akt. Ata ve Keçe, 2014). Ata ve Keçe (2014) nin öğrenciler üzerinde yaptıkları çalışmada; ‘öğretmenlere yöneltilen öğrencilerin tarihsel konuları ele aldığı tv programlarına, tiyatro gösterilerine, tarih konulu belgesellere ve tarihi romanlara yönelik ilgilerinin düşük olduğu tespit edilmiştir. Bu durumun nedenleri ve çözüm önerileri hakkında ne söylersiniz?’ sorusuna öğretmenler tiyatroyun kültür olduğu, ailenin etkisi, okuma eksikliği, farkındalık eksikliği ve kalite eksikliği olarak söylemişlerdir. Gerçekleştirilen bu araştırmada öğretmenlere yöneltilen; ‘Çanakkale hakkında belgesel ve film izlediniz mi? Bunların yeterli olduğunu düşünüyor musunuz?’ sorusuna 32 katılımcının “izledim ancak yetersiz buldum”, 3 öğretmenin “izledim ve yeterli buldum” cevaplarını verdikleri bulgularda daha önce de belirtilmiştir. İki araştırmanın ortak yönünün hem öğrenciler hem de öğretmenler açısından yapılan belgesel ve filmlerin tarihi yönden etkileyici bulmamaları dikkat çeken unsur olmuştur. Öğrencinin de öğretmenin de tarih konulu belgeseller, filmler izlemesinde çevresinin etkisinin olduğu söylenebilir. Bu çevrede ailenin önemi yadsınamaz. Aile evde ne izliyorsa ve ne üzerine konuşup tartışlıyorsa ilgi bu yönde gelişiyor olabilir. Diğer taraftan yapılan film ve belgesellerin izlenme oranının yüksek olduğu ancak yeterli olmadığı da dikkat çekicidir. Bu durumun kişilerin, filmlerin duygusal açıdan çarpıcılığına, gerçeğe yakınlığına ve kalitesine dikkat ettiğinden kaynaklandığı söylenebilir. Ata ve Keçe (2014)’nin araştırmasında bir

öğretmenin görüşü şu şekildedir; ‘belgesellerde, tarih filmlerinde olduğu gibi uzun uzun anlatılıyor ve sıkıcı olabiliyor. Ayrıca donuk bir anlatıma sahip olabiliyor. Ama tarihi filmlerde konular biraz daha somutlaştırılarak ve kurgulanarak anlatıldığı için çocukların daha fazla ilgisini çekebilir. Filmlerde daha çok bir kahraman üzerinden anlatıldığı için çocukların ilgisini çekiyor’ olarak film ve belgeseller hakkında görüşünü belirtmiştir. Diğer katılımcı görüşleri ile tarihi belgesellere, filmlere ya da tiyatrolara ilginin düşük olmasının ise öğrencilerdeki bu tür yapıtlara karşı farkındalık eksikliği ile açıklanabileceği sonucuna ulaşılmıştır. Bu görüş çerçevesinde öğretmenlerin film ve belgesel izleme-izletme, yapılan film ya da belgeselin gerçeği yansıtıp yansıtmadığı ya da yeterli olup olmadığı hakkında yorum yapabilmesi, yaşadığı yeri tanınması, tarihi ve kültürel, manevi özelliklerini bilmesi gerekmektedir. Bu durumda alan yazına yeni bir okuryazarlık türü olarak önerilen yerel okuryazarlıkla mümkündür. Yerel okuryazar olmanın bir gereğidir. Yerel Okuryazarlığı Güven (2018) ‘yaşadığı yerleşim biriminde evrensel ya da milli boyutta manevi anlamı (tarihi, kültürel, turistik, ekonomik vb.) önemi bulunan eser, ören yeri, mekan ve edebi eser/kişilikleri tanıma, temel özelliklerinin farkında olma ve gerektiğinde edindiği bilgileri başka bireylere doğru ve düzeyine uygun şekilde hazırlayacağı bir sunumla aktarabilme becerisini kapsamında bulunduran bir nitelik kazandırma süreci’ olarak tanımlamıştır.

Diğer bir görüşme sorusu şu şekildedir ‘ Yeniden doğuş, umut, var olma ‘ kelimeleri söylendiğinde Çanakkale ile nasıl özdeşleştirirsiniz?’ Öğretmenlerin verdiği cevaplar olarak Çanakkale’yi; Çanakkale Savaşı (f: 17, %41,46), milletin ve ordunun dirilişi(f: 11 , %26,80), maneviyatın yükselişi (f:5, %12,19) Çanakkale Destanı (f:5, %12,19), Milli Birlik ve Beraberlik (f:2 , %4,87) olarak özdeşleştirdiklerini görüyoruz. Tarih okuryazarlığı bir boyutu olan tarihsel bilinç milletlerin kendi kültürel özellikleri çevresinde kimlik oluşturmaları ve tarih öğretiminde önemli bir paya sahip olması bu soruya verilen cevapların nedenini açıklamaktadır (Ata ve Keçe, 2014). Bu kelimeler ile Çanakkale arasında bir bağ kurmasını istediğimiz öğretmenlerden başka bir deyişle metafor oluşturmalarını bekledik. Başka bir

araştırmada öğrencilere sorulan ‘vatanseverlik’ kategorisinde ‘ülke için kendini feda etme’ teması altında ‘canından vazgeçmek’ kodunda (Çanakkale Savaşları) metaforu ile (geçmişe saygı) kodunda vatan ruhu, vatan, sahip çıkmak, şehitlere önem vermek gibi metaforlar oluşturmuşlardır (Berber, 2019 yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Bu iki araştırmanın sonucuna bakıldığında öğretmenlerinde öğrencilerinde yaşadıkları yer olan ‘Çanakkale’ denildiğinde milli bilinçten, manevi duyguların yoğunluğundan ve tarih bilincinden kaynaklanarak benzetmeler de buldukları söylenebilir. Doğan (2015) in ‘100. Yılında Öğretmen Adayları ve Öğrencilerin Bakışıyla Çanakkale Savaşları: Bir Metafor Araştırması’ çalışmasında da Çanakkale savaşlarına dair ürettikleri metafor %72’lik bir orana sahip olmuştur. Var olma ve yeniden doğuş temalarıyla da farklı metafor örnekleri oluşturdukları görülmüştür. Yine başka bir araştırmada ise öğretmenlere göre ‘tarih öğretiminin amacının ulusal bilinç, milli değerler gibi yönlere odaklanarak geçmişteki zaferleri aktarmayı amaçlayan bilim olmalıdır’ olarak belirtilmiştir. Çanakkale de geçmişte büyük zafere şahitlik etmiş milli bilinç ve manevi ruhun had safhada yaşandığı kahramanlıkların ve bu kahramanlıkların tarih öğretiminde anlatıldığı, yaşadığı yakın çevreyi tanımada ve tanıtmada kısacası yerel okuryazar olmada etkisi yoğun olacak bir yerel nitelik ve tarihi kent statüsündedir.

Çanakkale’deki yerel bir nitelik olan Saat Kulesi hakkında bilgi vermelerini istedik bunun sonucunda Tarihsel düşünme becerisinin üç aşamasından biri olan tarihsel bilgiyi kullanma basamağı tarih okuryazarlığı ile örtüşen basamağıdır (Akt. Ata ve Keçe, 2014). Öğretmenlere yöneltilen soruda verilen cevaplardan bilgisi olup ayrıntı veremediğini söyleyen 5 öğretmenin olduğunu, saat kulesini yaptıran kişinin İtalyan tüccar olduğunu ancak isminin Vitalis olduğunu bilmeyen 7 öğretmenin, bu konu hakkında bilgisi olmayan ise 7 öğretmenin olduğu sonucuna varılmıştır. Bu durumda öğretmenlerin tarihsel düşünme becerisinden olan tarihsel bilgiyi kullanma basamağında sıkıntı yaşadıklarını söyleyebiliriz. Alan yazına kazandırılacak olan yerel okuryazarlığın tanımında yer alan yaşadığı yerden edindiği bilgileri

başka bireylere doğru ve düzeyine uygun şekilde aktarabilme becerisinde eksikliği olduğundan bahsedebiliriz. Ancak diğer 17 öğretmenin Çanakkale şehrinin merkezinde yer alan saat kulesinin kim tarafından yapıldığını bildiklerini görüyoruz. Bu öğretmenlerin ise edindikleri bilgileri başka bireylere aktarabildiklerini bu konuda problem yaşamadıkları çıkarımında bulunabiliriz.

Çanakkale'nin başka bir yerel niteliği olan 57. Alay ile ilgili '57. Alay denildiğinde aklınıza ne /neler geliyor?' sorusu ile öğretmenlerin verdiği cevaplarda 10 öğretmenin 'tüm alayın şehit olması' 8 öğretmenin ise 'Mustafa Kemal' dediği görülmüştür. Verilen cevaplar doğru nitelik taşımaktadır. Atatürk'ün ifadesi ile Çanakkale Savaşları'nın kaderini değiştiren Yarbay Mustafa Kemal komutasındaki 19. Tüme'ne bağlı bir alaydır. Ve Mustafa Kemal'in emri ile Bomba Sırtı'nın kuzey ucuna gelen alay bu bölgenin savunmasında kalarak birçok kahramanlıklar göstermişlerdir ve savaş sonunda bu alayın hepsi şehit düşmüştür. Bu bilgiler ışığında alan yazına kazandırılacak olan yerel okuryazarlığın boyutlarından olan bilişsel boyuttaki tarihi bilgi kategorisinde başarılı olduklarını söyleyebiliriz. 'Tarih bilimi bir milletin fertleri arasında temel bağ oluşturan, geçmişte meydana gelen çeşitli olay ve durumlar karşısında önceki nesillerin nasıl davrandığı, neler yaptığı gibi hususlarda bilgilendirmenin yanı sıra kader birliği sağlamada oldukça etkilidir' (Güven, 2019). Bu tanım üzerine de 57. Alayın geçmişte nasıl davrandığını, neler yaptığını bilip söyleyen bir örneklem grubuyla çalışıldığı sonucuna varabiliriz.

Çanakkale'deki yerel niteliklerden olan Kilitbahir ve Çimenlik kalesi ile ilgili öğretmenlere 'Çanakkale Boğaz'ında karşılıklı inşa edilmiş Kilitbahir Kalesi ve Çimenlik Kalesi hakkında neler biliyorsunuz?' sorusu olmuştur. Türkiye'de 2005 yılından beri yapılan programların temel aldığı yapılandırmacı yaklaşımın da getirdiği çevreyle etkileşimin ve öğrenci merkezli anlayışla öğretmen rehber konuma gelmiştir. Bu bakımdan dersler farklı

kaynaklarla farklı ortamlarda öğrenmeye imkan sağlamıştır. Bu durumda sınıf dışında öğretim önem kazanmıştır. Sınıf dışındaki tarih öğretimi ise çevre ile temas kurarak gerçekleşen yaparak yaşayarak öğrenmeye dayalı bir süreçtir (Akt. Kaymakçı, 2017). ‘Okul dışı tarih eğitimi’ kavramını ilk Safran ve Ata (1998) ele almıştır ve tarihsel yapılar, antik kentler, müzeler, ören yerleri, diğer tarihsel mekan ve alanlar olabileceği gibi yakın çevrenin tarihinin oradaki tarihsel mekanların araştırıldığı durumlarda bu araştırma ve çalışmaları yerel tarih çalışması olarak nitelendirmişlerdir. Başka bir araştırmada öğretmenler Sosyal Bilgiler dersinde tarihi konuların öğrencilere ezberletilmesini değil, ‘tarihsel anlama’ ve ‘tarihsel düşünme’ becerilerinin güçlendirilmesini amaçlar. Tarihi ve kültürel miraslarımızı yerinde gezerek, sınıf dışında alternatifli bir öğrenme alanı hazırlanır. Hazırlanacak olan alan öğrencilerde tarihsel düşünme becerisini kazanmayı kolaylaştırır (Akt. Halaç, Akdağ, Bekki, 2018). Tarihi yerleri görmeye gidilmeden öncesi orası hakkında bilgi sahibi olmak için araştırılarak gidilmesi öğrenilen bilginin gelişmesini ve gidilen tarihi mekanda edinilen bilgi ile daha öncesinde edinilen bilgi arasında karşılaştırma yapabilme becerisi artacaktır, bu durum kişinin doğru biçimde tarihi ve kültürel miras bilinci kazanmalarında yardımcı olur (Halaç, Akdağ, Bekki, 2018). Buradan hareketle yerel okuryazarlık türünün bilişsel boyuttaki tarihi bilgi ve kültürü tanıma kategorisine katkısı olacağı söylenebilir. Bu açıklamalardan hareketle Kilitbahir ve Çimenlik Kalesi hakkında verilen cevaplar doğrultusunda öğretmenlerin doğru bilgiler verdiği görülmüştür. Yerel tarihi bilgilere sahip olmaları önemlidir. Çünkü Sosyal Bilgilerin yakından uzağa ilkesi açısından da önem arz etmektedir. Öğretmen yerel tarihi mekanlar hakkında ne kadar bilgiye sahip olursa tarih öğretiminde bunu kullanarak bilinçli bir yerel okuryazar olarak öğrencilere bilgi aktarımı ve okul dışı tarih eğitimi açısından büyük katkı sağlayacaktır. Yerel okuryazarlığın alan yazına yeni önerilen bir okuryazarlık türü olmasından kaynaklı olarak bu alanda daha önceden yapılan çalışma olmamasından tartışma kısmında sınırlılık önümüze geçmektedir. Sadece benzer çalışmalardan yararlanılmıştır.

Çanakkale'nin yerel nitelikler açısından zengin olduğunu söylemiştik. Görüşme formunda sorulan diğer bir yerel nitelik ise 'Truva şehri, Truva atı efsanesini biliyor musunuz?' sorusu olmuştur. Öğretmenlerimizin verdiği cevaplar Truva' nın antik bir şehir olduğu dokuz kez yıkılıp tekrar kurulduğu ve Truva atı ile savaşta hile yapıldığı yönünde olmuştur. Verilen cevaplar doğru nitelik taşımaktadır. Türkiye kültürel miras açısından zengin olan ülkeler arasındadır. Tarihe şahitlik etmiş olan tarihi ve kültürel miraslar oldukça kıymetlidir. Bunların bir araya gelmesi bütünsel kıymetliliği beraberinde getirir ve artırır. Çanakkale de kültürel miras olarak kıymetli yerlerden biridir. Birçok ilçesi ve köyü içinde tarihi, kültürel, manevi değerleri içinde barındırmaktadır. Truva antik kenti de bu yerler arasındadır. Yerel okuryazarlığın bilişsel boyutunun kültürü tanıma kategorisi için kültürün yakın çevrede aile ve yerleşim yeri olan birimde oluşma şekli ve kültürün unsurlarının küçük yaştan itibaren etkin bir biçimde tanınması ile ilgilidir, diğer bir kategori olan tarih bilgisi kategorisi ise yakın çevre ve yaşanılan alan ile ilgili sırasal nitelik taşıdığından kronolojik sıralama becerisi de kazanılmış olacaktır (Güven, 2019). Öğretmenler bu beceri çevresinde Truva şehrinin dokuz kez yıkılıp tekrar kurulması cevabını verdiklerinden anlayabiliriz. Tarihsel bilgi kategorisinde ise Truva atının bir savaş hilesi olarak yapıldığını söylemelerinden çıkarım yapabiliriz.

Öğretmenlere Çanakkale ile ilgili farklı yerel nitelik bilip bilmedikleri hakkında bilgi sahibi olmak için onlara ' Çanakkale ili ve ilçelerinde var olan kültürel miras öğelerinden bildiğiniz başka neler var yazar mısınız?' sorusu olmuştur. Cevap olarak çok çeşitli yerler söylenmiştir. Bu durum öğretmenlerin Çanakkale ili ve ilçelerinde yer alan tarihi, turistik kültürel miras öğelerinden haberdar olduklarını göstermektedir. Çünkü Güneş, Aydar ve Aslantürk (2018) araştırmasına göre tarih bakımından ilgi duyulan alanların çeşitlilik gösterdiği görülmekle birlikte Türkiye'nin bulunduğu coğrafyanın tarihine duyulan ilginin yüksek çıkması olmuştur. Çanakkale ili de kültürel miras açısından yüksek potansiyele

sahiptir. Sorulan soru da öğretmenlerin diğer tarihi ve kültürel mekanlar hakkında bilgi vermeleri bu potansiyelin yüksek olmasından kaynaklandığı söylenebilir. Öğretmenlerin tarihi bilgi ve bilinç düzeylerini ölçen bir araştırma sonucunda öğretmenlerin çoğu tv ve internet gibi bilgiyi kısa zamanda ve istenilen ortamda sunan organlardan takip ettiklerini söylemişlerdir (Güneş, Aydar ve Akyıldız, 2018). Bu durumda bu katılımcıların medya ve internet okuryazarı oldukları hakkında fikir yürütebiliriz. Böylelikle bizim çalışmamızda da öğretmenlerin Çanakkale ili ve ilçelerindeki kültürel miras öğelerini gitmeseler bile bilmeleri tv ve internet üzerinden bilgiye ulaşarak hem medya ve internet okuryazarı olduklarını aynı zamanda yeni bir okuryazarlık türü olarak önerilen yerel okuryazarlığa katkı sağlayarak yerel okuryazar olduklarını söyleyebiliriz.

Çanakkale yerel nitelikleri ya da bu konu hakkında farklı, ek olarak ne eklemek istedikleri sorusuna öneri olarak öğretmenler ‘tanıtım yapılmalı, çocuklara tanıcı geziler yapılmalı, tanıcı kaynak basımı yapılmalı, müzelerin iyileştirilmesi, öğren yeri ve tarihi yerlere giden ulaşım yollarının yapılması gerektiği, savaş ve birlik beraberlik daha etkiyici anlatılmalı, tarihi miras yerleri için alan kılavuzu olacak kişiler yetiştirilmeli’ gibi önerilerde bulunmuşlardır.

Sonuç

Araştırmanın bulgularıyla ilgili olarak aşağıda verilen sonuçlara ulaşılmıştır.

Araştırmanın birinci alt problemine dayalı olarak elde edilen sonuçlar;

- Sınıf öğretmenleri Çanakkale Savaşı için ‘Seyit Onbaşı’yı ve ‘Mustafa Kemal Atatürk’ü savaşın simgesi olarak görmüşlerdir. Bunun sebebinin bu iki kahramanın savaştaki başarılarından ve yaşam öykülerinden olduğunu söyleyebiliriz. Buradan

öğretmenlerin yerel okuryazarlığın tarihi bilgi kategorisinde, iki kahramanın Çanakkale Savaşı için oldukça önemli ve savaşın seyrini değiştiren olayların baş kahramanı oldukları bilgisine sahip olmalarından kaynaklandığı görülmüştür.

- Öğretmenlere, Çanakkale hakkında belgesel ve film izleyip izlemedikleri, izledilerse yeterli olup olmadığı bilgisi sorulmuştur ve verdikleri cevaplarda film ve belgesel izlediklerini ancak yetersiz bulduklarını belirtmişlerdir.
- Öğretmenlere ‘Yeniden doğuş, umut, var olma’ kelimeleri söylendiğinde Çanakkale’yi ne ile özdeştiirdiğine baktığımızda en çok Çanakkale Savaşı, milletin ve ordunun dirilişi ile özdeştiirdikleri sonucuna varılmıştır.
- Sınıf öğretmenlerinin, Saat kulesi için verdikleri cevapların frekanslarına bakıldığında 17 öğretmenin Saat kulesi hakkında ‘Vitalis Captiorele zamanında Cemil Paşa tarafından yapılmıştır.’ cevabını verdikleri, 16 öğretmenin saat kulesinin ‘1800-1900’lü yıllarda yapıldığını bazı tarihleri söylerken tam yılını bilmedikleri için bu yıllar arasında olarak tahmin yürütmüşlerdir. Cevaplara bakıldığında 5 öğretmen dışında diğer öğretmenlerin Saat kulesi hakkında bilgiye sahip oldukları ve doğru bilgiler verdikleri sonucuna varılmıştır.
- Sınıf öğretmenlerinin, 57. Alay ile ilgili verdikleri cevaplar ‘tüm alayın şehit olması’ ve ‘alayın komutanı Mustafa Kemal Atatürk’tür ‘ cevabı olmuştur. Bu bilgilere göre öğretmenlerin 57. Alay hakkında da bilgi sahibi oldukları sonucuna varılmıştır.
- Sınıf öğretmenlerinin Kilitbahir ve Çimenlik kaleleri ile ilgili en çok frekans değerine sahip cevapların ‘Çimenlik kalesi Fatih Sultan Mehmet döneminde yaptırılmıştır’ cevabı ile ‘Boğazı kontrol altında tutmak amacıyla yapılmıştır.’ cevabı olmuştur.

Verilen cevapların doğru olduğu ve öğretmenlerin bu konu hakkında bilgi sahibi olduğu görülmüştür.

- Sınıf öğretmenlerinin Truva şehri ile ilgili en çok frekans değerine sahip cevaplar ‘Tahta at ile savaşta hile yapılmıştır.’ cevabı ile ‘9 defa yıkılıp tekrar kurulmuştur’ cevapları olmuştur. Tabloda diğer verilen cevaplara da bakıldığında doğru bilgiler içerdiği ve öğretmenlerin Truva Şehri ile ilgili temel düzeyde bilgi sahibi oldukları sonucuna varılmıştır.
- Sınıf öğretmenleri Çanakkale’deki diğer kültürel ve tarihi mekanlara en çok ‘Assos Antik Kenti ‘ cevabı, ‘Gelibolu Tarihi ve Milli Parkı’ cevabı ve ‘Bozcaada’ cevaplarını vermişlerdir. Diğer cevapların frekansları yüzdeleri tabloda gösterilmiştir. Öğretmenlerin söylenen bu miras öğeleri hakkında ne kadar bilgiye sahip oldukları bilinmemektedir sadece isim olarak söyledikleri sonucuna varılmıştır.
- Sınıf öğretmenleri çoğunlukla ilave olarak bir görüş ve önerilerinin olmadığını belirtmişlerdir. İlave görüş ve önerileri olanlar ise çocuklara tanıtım ve geziler olması gerektiğini, kültürel ve tarihi mekanların düşük ücretli ya da ücretsiz olması gerektiği yönünde olmuştur.

Araştırmanın ikinci alt problemine dayalı olarak elde edilen sonuçlar;

- Öğretmenlere sorulan sorular sorulara ilişkin verilen cevaplarla oluşturduğumuz kelime bulutundaki ilk elli kelime için en dikkat çekici şekilde ‘zaman, savaş, bilgi, Çanakkale, şehir, antik, inşa, kale, Truva’ ifadelerine çoğunlukla yer verdiklerini daha az sayıda ise ‘devlet, yönetim, mücadele, tarihi, simge, dünya’ ifadeleri kullandıkları sonucuna ulaşılmıştır.

21. yüzyılda okuryazarlık kavramının taşıdığı anlamlardan biri de belli bir alanda iyi eğitilmiş olmak ve bu alanla ilgili geniş bilgi birikimine sahip olmaktır. Bu sonuçlara bakıldığında öğretmenlerin yaşadıkları yer olan Çanakkale'deki ve ilçelerindeki tarihi ve kültürel miraslar, manevi değerler hakkında bilgi sahibi oldukları görülmektedir.

Öneriler

Bu başlık altında, araştırma sonucunda elde edilen bulgular ve sonuçlar doğrultusunda araştırmacılara ve uygulayıcılara öneriler sunulmuştur.

- Hızla değişen dünyada Sosyal bilgiler dersi güncelliğini ve işlevselliğini koruyabilmelidir. Bu da daha dinamik yapıya sahip olmasıyla gerçekleşecektir. Bunun için dünyadaki önemli gelişmeler takip edilmeli ve ulusların ve uluslararası kurumların izledikleri politikaları etkileyen kavramların Sosyal Bilgiler dersi programı kapsamında yer alması sağlanabilir.
- İlköğretim Sosyal Bilgiler dersinde öğrenmenin somuttan soyuta, yakından uzağa, bilinenden bilinmeyene, basitten karmaşığa olması gerektiği ilkesi, öğrencilerin tarihe götürülmesi değil de, tarihin öğrencilere getirilmesi önerisini karşımıza çıkartmaktadır. Bu noktada öğrencilerin kendilerinden uzak zamanlarda ve mekanlarda yaşayan insanların başlarından geçen ve kendileri için hiçbir şey ifade etmeyen olaylar şeklindeki tarih algılarını değiştirerek, kendilerini tarihin içinde hissetmelerini, tarihi kendileri gibi sıradan insanların yaşantıları olarak algılamalarını sağlamak (Özer, 2012) için çaba içerisinde olunmalıdır.
- 19. Milli Eğitim Şurası'ndaki oylamalar sonucu, İstanbul Milli Eğitim Müdürlüğü'nün ilkökul ve ortaokullarda yürüttüğü proje kapsamında serbest etkinlikler dersinde verilen "İstanbul" dersine benzer şekilde bir dersin işlenmesi yönündeki önerge kabul edildi.

Kabul edilen bu kararın Sosyal Bilgiler dersi öğretiminde kullanılan yakından uzağa ilkesi ile ilişkilendirirsek , "serbest etkinlikler" dersinde her ilin kendi tarihi ve kültürel varlıklarını, şehre ait değerleri tanıtmak ve gezdirmek amacıyla "Şehri Yeniden Keşfetmek" temasıyla dersler işlenecek kararının, yerel okuryazarlık becerisine katkıda bulunacağını söyleyebiliriz.

- Alan yazına kazandırmak istediğimiz yeni bir okuryazarlık türü olacak olan “Yerel Okuryazarlık” becerisinin öğrencilerde oluşabilmesi için önce öğretmenlerde oluşması gerektiğinden ders kitapları ve programlar planlanırken bu durumun göz önünde bulundurulmalıdır.
- Program hazırlayanlar ‘ FOKUSD’ Programı ve Örnek Uygulama Planını öğretmenlere tanıtılmalıdır.
- Sınıf öğretmenlerine alan yazına önerilen yeni bir okuryazarlık türü olan yerel okuryazarlığın boyutları hakkında bilgilendirme yapılmalıdır.
- Yerel Okuryazarlığa ve alt boyutlarına Sosyal Bilgiler programında yer verilmelidir.
- ‘Yerel okuryazarlık’ yaşadığı yörenin kültürel, tarihi ve manevi özelliklerini temel düzeyde öğrenmiş olma özelliğidir. Bu bağlamda o yöreyi her yönüyle tanıyıp başkasına aktarabilme becerisini kazanma sürecince yöreyle ilgili her türlü etkinliğin, kurs, festival, seminer gibi faaliyetlerin öğretmenlere hizmet içi eğitim adı altında bilgilendirmesinin yapılmasıdır.
- Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi’nin ya da farklı kuruluşların Çanakkale’nin tarihi ve kültürel mirası ile ilgili yapılan kongre, sempozyum vb. okullardaki öğrenciler ve öğretmenler de davet edilmelidir.
- Yerel okuryazarlık kavramının kazandırılması için en uygun dersin 4. Sınıf seviyesinde Sosyal Bilgiler dersi olacağından 4. Sınıfların sınıf öğretmenlerinin ve

çocukların velileri de bu konu hakkında bilgilendirilmeli ve dönem içinde yapılacak bu amaca yönelik etkinliklerin planı çıkarılmalıdır, Tarihi ve kültürel mirasların korunmamasında ve zarar görmesindeki eğitim yetersizliği ilköğretim düzeyinde bu konu hakkında gerekli bilgilendirmelerin yapılmasını zorunlu kılmıştır. Bu yüzden ilköğretim düzeyindeki öğrencilere tarihi ve kültürel miraslarımızın neden korunması gerektiğinin ve nasıl korunması gerektiği anlatılmalıdır. Her bireyin, tarihi ve kültürel miraslarımızı sahiplenmesi ve bu mirasın gelecek kuşaklara aktarılmasının, yaşama felsefemizin vazgeçilmez unsuru olarak benimsenmelidir (Akt. Halaç, Akdağ, Bekki, 2018).

- Yerel Okuryazarlığın boyutları hakkında daha derinlemesine inceleme için odak grup görüşmesi ve yarı yapılandırılmış görüşmeler yapılarak katkı sağlanabilir.
- Öğretim ilkelerinden yakından uzağa ilkesinden hareketle sosyal bilgiler dersinde bu becerinin kazandırılması için ilgili kurum ve kuruluşların gerekli düzenlemeleri yapmaları gerekmektedir.
- Turizm, kültürel ve manevi miraslar açısından oldukça zengin olan Çanakkale ili turizm sektörünün gelişmesine, tarihi ve milli bilinç oluşmasına, gelenek ve göreneklerin yaşatılarak korunmasına önemli katkı sağlaması beklenen bu yeni kavramın kurumlar arası dayanışma ve işbirliği içinde koordineli çalışmaları daha sağlıklı olacaktır. (Örneğin yerel yönetimler, müzeler, tarih alanı uzmanları, il kültür müdürlüğü, turizm il müdürlüklerinin birbirleri ile iletişim halinde olarak ortak projeler yönetebilirler.)
- Kültürel ve tarihi miras açısından zengin olan ülkemizin her bir parçası için o yörenin tanıtımını yapan ayrıntılı bir kılavuz hazırlanabilir ve o bölgeye gitmeden bile bilgi sahibi olunabilecek düzeyde ve okullarda öğrenci ve öğretmenlerin yararlanabileceği biçimde düzenlenebilir.

- Yerel Okuryazarlık düzeyini arttırmaya yönelik yörenin tarihi ve kültürel değerlerine, doğal güzelliklerini tanıtım amaçlı yerel yayınlar çıkarılarak okullarda öğrenci ve öğretmenlerin yararlanması sağlanabilir. Bu amaç doğrultusunda okullarda tarihi ve kültürel mirası tanıtıcı bir kulüpler oluşturulabilir.
- Okullarda teknolojik olarak gerekli araç ve gereçlerle donatılmış Sosyal Bilgiler laboratuvarlarının olması ve öğretmenlerle öğrencilerin tarih sitelerini ziyaret ederek, tarihi konular üzerine tartışma ortamı oluşturulabilir.
- Sosyal platformlarda tarih grupları oluşturularak yerel tarihle ilgili videolar, görseller, filmler, belgeseller ve metinler paylaşımına açılabilir.

Kaynakça

- Akpınar, M. ve Kaymakçı, S. (2012). Ülkemizde sosyal bilgiler öğretiminin genel amaçlarına karşılaştırmalı bir bakış. *Kastamonu Eğitim Dergisi. Cilt:20 Sayı: 2 S. 605-626.*
- Ata, B. ve Keçe. M. (2014). Öğrencilerin tarih okuryazarlığı düzeylerini etkileyen faktörler: öğretmen görüşlerine dayalı nitel bir araştırma. *Türk Tarih Eğitimi Dergisi.*
- Altun, A. (2005). *Gelişen teknolojiler ve yeni okuryazarlıklar.* İstanbul: Anı Yayıncılık.
- Altun, A. (2010). *Medya okuryazarlığının sosyal bilgiler programıyla ilişkilendirilmesi ve öğretimi.* Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Akhan, N.E. (2010). *İlköğretim sosyal bilgiler öğrencilerinde ekonomi okuryazarlığının durumu ve geliştirilmesi.* Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Ankara.
- Anzach Hotels. Çanakkale Saat Kulesi. Erişim Adresi: <https://www.anzachotels.com/canakkale-saat-kulesi.htm> 29.06.2019 tarihinde erişilmiştir.
- Ausburn, L.J. ve Ausburn, F. B. (1978). A supplantation model for instructional design: investigation of a behavioural science approach, *australian journal of education. Cilt:22, Sayı:3, s.277-294.*
- Aşıcı, M. (2009). Kişisel ve sosyal bir değer olarak okuryazarlık. *Değerler Eğitimi Dergisi. Cilt 7, No. 17, 9-26.*
- Aytepe, O. (2000). Çanakkale savaşı bibliyografyası. Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü. *Atatürk Yolu Dergisi. Sayı: 25-26. Ankara.*
- Bell, J. (1993). *Doing Your Research Project.* Buckingham: St Edmundsbury Press.
- Berber, S. (2019). *4.sınıf sosyal bilgiler dersinde değer öğretimine ilişkin öğrencilerin oluşturduğu metaforların incelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Çanakkale On Sekiz Mart Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Çanakkale.

- Binbaşıoğlu, C. (1981). *Özel öğretim yöntemleri*. Ankara: Binbaşıoğlu Yayınevi.
- Clair, R.S.(2003). Words for the world: creating critical environmental literacy for adults. new directions for adult and continuing education, 99, 69-78.
- Çalışkan, V. (ed.) (2012).*Çanakkale Turizm Zirvesi 2012*. Çanakkale: Çanakkale Valiliği Yayını.
- Çatak, M. (2015). Türkiye’de sosyal bilgiler eğitim programlarının incelenmesi. *Ekev Akademi Dergisi*. Sayı 62.
- Debes, J. L.; Fransecky, R.B(1972). Visual Literacy: A way to Learn- A Way to Teach. AECT yayınları.
- Deniz, K. ve Kübeli. E. (2015). Albert Einstein’ın İsmet İnönü’ye yazdığı mektubun tarih okuryazarlığı çerçevesinde Türkçe eğitiminde kullanılması. *Zeitschrift für die Welt der Türken Journal of World of Turks*.
- Doğan, Y. (2015). 100. Yılında öğretmen adayları ve öğrencilerin bakışıyla Çanakkale Savaşları: bir metafor araştırması. *International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 10/3 Winter 2015, p. 369-386*.
- Doğaner, S. (1994). Çanakkale boğazı kıyılarının coğrafyası. *Türk Coğrafya Dergisi*. Sayı: 29. İstanbul.
- Dönmez, C.(2003). Sosyal Bilimler ve Sosyal Bilgiler. Konu Alanı Ders İnceleme Kılavuzu. Şahin ,C.(Ed). Ankara: Gündüz.
- Ergin, S. (2013). İlköğretim öğrencilerinin çevre okuryazarlık düzeylerinin belirlenmesi. Yüksek lisans Tezi. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Ankara.
- Ertek, Z. Ö.(2013). *Sınıf öğretmenlerinin medya okuryazarlık düzeyleri*. Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Ankara.
- Faupel, A. ve Sharp, P. (2003). *Promoting emotional literacy. Guidelines for schools, local authorities and health services*. Southampton: Southampton City Council.

- Gagnon, P. (1989). *Historical literacy: the case for history in American education*. New York: MacMillan.
- Gençtürk, E. (2009). *İlköğretim sosyal bilgiler öğretmen adaylarının coğrafya okuryazarlık Düzeylerinin Belirlenmesi*. Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Ankara.
- Gençtürk, E. & Karatekin, K. (ed.) (2013). *Sosyal bilgiler için çoklu okuryazarlıklar*. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Güneş, F. (1994). Okur-yazarlık kavramı ve düzeyleri. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*. Cilt:27 Sayı:2.
- Güneş, F. (1997). *Okuma-yazma öğretimi ve beyin teknolojisi*. Ankara: Ocak Yayınları.
- Güneş, M., Aydar, Ö., & Akyıldız, A. (2018). Öğretmenlerin tarih bilgi ve bilinç düzeylerinin tespiti. *Mavi Atlas*, 6(2)/2018: 154-169.
- Güneş, F. (2000). *Uygulamalı okuma yazma öğretimi*. Ankara: Ocak Yayınları.
- Güven, B.(2018). Sosyal bilgiler öğretiminde alternatif bir yaklaşım: yerel okuryazarlık, İces uebk tam metin bildiri.
- Güven, B.(2019). *Yerel okuryazarlık* (1. Baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Halaç, H.H.; Akdağ, H.; Bekki, A. (2008). *Mardin merkez ve kızıltepe’de ortaokul öğrencilerinin tarihi ve kültürel mirasın tanınmasına ve korunmasına yönelik farkındalıklarının ölçülmesi*. *The Journal of International Lingual, Social and Educational Sciences*.
- International Technology Education Association (1996). *Technology for all Americans: A rationale and structure for the study of technology*. Reston, Va: Author.
- İmamoğlu, H.V. ve Çeken, R. (2011). İlköğretim sosyal bilgiler dersinin bilim tarihi açısından fen ve teknoloji dersi ile ilişkilendirilmesi üzerine disiplinler arası bir bakış. *Odü Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi*. Cilt:2 Sayı.3.

Kalenin Sesi. Çanakkale Saat Kulesi Makalesi. Erişim Adresi:

<http://www.kaleninseesi.com/makale/canakkale-saat-kulesi-12122018-1518/>

29.06.2019 tarihinde erişilmiştir.

Kara, M.U. (ed.)(2005). *Gelibolu yarımadası tarihi milli parkı gezi rehberi*. Çanakkale: Eceabat Kaymakamlığı Köylere Hizmet Götürme Birliği Yayını.

Karaman, M. K. (2010). Öğretmen adaylarının tv ve internet teknolojilerini kullanma amaç ve beklentilerinin medya okuryazarlığı bağlamında değerlendirilmesi. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt 6*.

Karasar, N. (1999). *Bilimsel araştırma yöntemi: kavramlar, ilkeler, teknikler*. Ankara: Nobel Yayınevi.

Karasar, N. (2017). *Bilimsel araştırma yöntemi kavramlar ilkeler teknikler* (32. Baskı).

Ankara: Nobel Yayıncılık.

Karatekin, K. (2011). *Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının çevre okuryazarlık düzeylerinin belirlenmesi*. Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Kaymakçı, S. (2017). *Yeni sosyal bilgiler programının ve ders kitaplarının bilim ve teknolojiye yaklaşımı*. Pegem Akademi Yayıncılık.

Kazak, N.(2001). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Keçe, M. (2009). *İlköğretim sekizinci sınıf öğrencilerinin tarihsel okuryazarlık durumlarının belirlenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Niğde Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde.

Keçe, M.(2013). *Sosyal bilgiler öğretiminde yararlanılan sınıf içi tarihi roman kullanım tekniklerinin öğrencilerin tarih okuryazarlığı düzeylerine etkisi*. Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

- Keçe, M.; Merey, Z.(2011). İlköğretim sosyal bilgiler kazanımlarının sosyal bilimler disiplinlerine ve disiplinler arası anlayışa uygunluğunun belirlenmesi. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi. Cilt 8, Sayı 1, 110-139.*
- Kıyıcı, M. (2008). *Öğretmen adaylarının sayısal okuryazarlık düzeylerinin belirlenmesi.* Doktora Tezi. Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Killick, S. (2006). *Emotional literacy at the heart of the school ethos.* SAGE.
- Komisyon (2007). *İlköğretim medya okuryazarlığı dersi öğretmen el kitabı.* RTÜK Araştırma ve Geliştirme Dairesi Başkanlığı, Ankara.
- Köksal, H.(2013). *Eleştirel Okuryazarlık.*
- Körpe, R.(2015). Aynı coğrafyada iki savaş: Troia ve Çanakkale savaşlarının karşılaştırılması. *Çanakkale Araştırmaları Türk Yıllığı. Sayı: 18. Çanakkale.*
- Köstüklü, N.(2001). *Sosyal bilimler ve tarih öğretimi.* Konya: Günay Ofset.
- Krosnick, Jon A. (1990) Expertise and political psychology. *Social Cognition 8: 1-8*
- Kurudayıoğlu, M., Tüzel, M.S. (2010). 21. Yüzyıl okuryazarlık türleri, değişen metin algısı ve Türkçe eğitimi. *Türk Bilimleri Araştırmaları, Cilt:28 , Sayı: 28.*
- Lewis, L. ve Jhally S. (1998). The Struggle over Media Literacy. *Journal of Communication, 48 (1), 109-120.*
- Mader, L. (2005). *Men who abuse: Examining emotional literacy in men's story* (Doctoral dissertation, MS. Thesis), Acadia University.
- MEB (1948). *İlkokul programı.* İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- MEB (1998). *Tebliğler dergisi, 61 (2487).*
- MEB (2005), *İlköğretim sosyal bilgiler dersi öğretim programı ve kılavuzu (1-5. Sınıflar).* Ankara: MEB Yayınları.
- MEB (2015). *İlköğretim sosyal bilgiler dersi (4. – 5. Sınıflar) öğretim programı.* Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü.

- MEB, (2017). *İlköğretim sosyal bilgiler dersi 4. Ve 5. sınıflar öğretim programı*. MEB yayınları, Ankara.
- MEB, (2018). *İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi 4. Ve 5. Sınıflar Öğretim Programı*. 15.11.2018 tarihinde <http://mufredat.meb.gov.tr/ProgramDetay.aspx?PID=354> adresinden ulaşılmıştır.
- Miles, M. B. ve Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis: An expanded sourcebook*.
- NCREL. *enGauge® 21st Century Skills: Literacy in the Digital Age*. 1993. <http://www.ncrel.org/engauge/skills/skills.htm> 11.08.2017 tarihinde erişildi.
- NCSS, (1992). Curriculum Guidelines for Multicultural Education. *Social Education*. 56, 274-294.
- Oğuz, S. (2013). *Hukuk okuryazarlığı*. Kastamonu Üniversitesi.
- Özalp, R. (1982). *Millî eğitimle ilgili mevzuat: 1857-1923*. Millî eğitim basımevi.
- Özdemir, E. (2007). *Eleştirel okuma*. İstanbul: Bilgi Yayınevi.
- Özdemir, A. (2011). *Sınıf öğretmenlerinin fen ve teknoloji okuryazarlık düzeylerinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Uşak Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uşak.
- Özdemir, M. (2011). *Sınıf Öğretmeni Adaylarının Öğrenme Stilllerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi*. Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Özgürler, S. (2014). *Öğretmen adaylarının çevre okuryazarlık düzeyleri ile ekolojik ayak izlerinin incelenmesi*. Yüksek lisans Tezi. Amasya Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Amasya.
- Özenç, E. (2012). *İlköğretim beşinci sınıf öğrencilerinin işlevsel okuryazarlık düzeyleriyle akademik başarıları arasındaki ilişki*. Doktora Tezi. Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

- Özer, E. (2012). *Sosyal bilgiler dersinde yerel ve Sözlü tarih etkinliklerinin programlanması*. Yüksek lisans Tezi. Necmettin Erbakan Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Park, J. (1999). Emotional literacy: Education for meaning. *International Journal of Children's Spirituality*, 4:1, 19-28. doi: 10.1080/1364436990040103
- Paykoç, F. (1991). *Tarih öğretimi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Yayınları.
- Roth, C. E. (1992). *Environmental Literacy: Its Roots, Evolution and Directions in the 1990s*. Columbus, OH: ERIC/SMEAC Information Reference Center.
- Roth, C. (2002) A Questioning framework for shaping environmental literacy (*US, Earthlore aSociates ve The Center for Environmental Education of Antioch New England Institute*).
- Safran, M; Ata, B.(1998). Okul Dışı Tarih Öğretimi. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Ankara.
- Semiz, Y. (tarihsiz). 18 Mart 1915 Çanakkale Deniz Savaşı: Sebepleri, Gelişimi ve Sonuçları.
- Sharp, P. & Faupel, A. (eds) (2003). *Promoting emotional literacy: Guidelines for schools, local authorities and the health services* . Southampton: Southampton Emotional Literacy Group.
- Steiner, C. (2003). *Emotional literacy: Intelligence with a heart*. Personhood Press.
- Sönmez, V. (2010). *Sosyal Bilgiler Öğretimi Ve Öğretmen Kılavuzu*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Sönmez, Ö.F. (2010). *İlköğretim sosyal bilgiler öğretiminde harita becerileri*. Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Sözer, E. (1998). *Kuramdan uygulamaya sosyal bilimlerin öğretimi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Şahin, M. Ve Yıldız, D.G. ve Duman, R.(2011). Türkiye'deki sosyal bilgiler eğitimi tezleri üzerine bir değerlendirme. *Sosyal Bilgiler Eğitimi Araştırmaları Dergisi*.

- Şahin, C. (2008).*İlköğretim öğrencilerinin (4. Ve 5. sınıf) sosyal bilgiler dersinde “Metin Anlamaya”, “Yorumlamaya ve Sorgulamaya” Yönelik Bilimsel Okuryazarlık Düzeylerinin Belirlenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Karaelmas Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Zonguldak.
- Şerenli, E. (2010). *Geleceğin çevre eğitimcilerinin çevre okuryazarlık bileşenlerine sahip olma düzeylerinin belirlenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Muğla Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü. Muğla.
- TDK, (2007). *Türkçe sözlük*. Ankara: TDK Yayınları.
- Timur, S. (2011). *Fen bilgisi öğretmen adaylarının çevre okuryazarlık düzeylerinin belirlenmesi*. Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Tuman, M. (1994). *Word Perfect: Literacy in the computer age*. London & Philadelphia: Falmer.
- Uysal, E. (2009). *İlköğretim sekizinci sınıf öğrencilerinin matematik okuryazarlık düzeyi*. Yüksek Lisans Tezi. Osmangazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Ünal, F. ve Ünal, M. (2012). Sosyal Bilgiler Öğretim programları (1924-2005) ve Ders Kitaplarında (2005-2010) Harita Okuma Becerisi. *Milli Eğitim Dergisi*, Sayı.174, 165-183.
- TDK. (1998). *Türkçe sözlük*. Ankara: TDK Yayınları.
- Toprak, Z.(2003). Savaşların En Yoğununu: Çanakkale Harbi-1915. *Toplumsal Tarih*. Sayı: 74-79.
- Yeşilbursa, C.C. (2006). *Sosyal bilgiler dersinde tarihi yerleri kullanarak tarih konularının öğretimi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Yerlikaya, M. (2015). *Güzel sanatlar eğitimi bölümü Resim-İş Eğitimi Anabilim Dalı öğrencilerinin Görsel Okuryazarlıkları*. Doktora Tezi. Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Samsun.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2000). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2006). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Yiğit, E.Ö.(2011). *Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının teknoloji okuryazarlığı düzeylerinin ve teknoloji ile bütünleştirilmiş sosyal bilgiler öğretimine yönelik görüşlerinin belirlenmesi*. Doktora Tezi. Marmara Üniversitesi, İstanbul.

Yurdakul, B. (2008). Yapılandırmacı öğrenme yaklaşımının sosyal-bilişsel bağlamda bilgiyi oluşturmaya katkısı. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(20), 39-67.

Weare, K. (2004). *Developing the emotionally literate school*. Sage.

Wray, D. (2001). *Literacy in the Secondary Curriculum*. Reading, April. <http://www2.warwick.ac.uk/fac/soc/wie/researchnew/teachingandlearning/publications/litsec2001>. Adresinden 22 Temmuz 2017 tarihinde erişildi.

Wright, J.M. (2006). The comparative Effect of Constructivist Versus Traditional Teaching Methods on Environmental Literacy of Post-Secondary Non-Science Majors. A Doctoral Dissertation, Graduate School of University of Nevada.

Erişim adresi:(<https://www.sehitlikturcanakkale.com/canakkale-saat-kulesi/>. 17.07.2019 tarihinde erişilmiştir.

Ekler

Ek 1: Araştırma İzin Belgesi

Ek 2: Veri Toplama Aracı

Ek 3: Örnek Veri Toplama Araçları

Ek 4: MAXQDA 2018 Paket Programı ile Oluşturulan Kelime Analiz Tablosu

Ekler

Ek 1: Araştırma İzin Belgesi

Emine Harime
535 439 55 39

25 Yıl
T.C.
ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
ÖĞRENCİ İŞLERİ DAİRE BAŞKANLIĞI

Sayı : 93130991-044-E.121513 16.10.2017
Konu : Anket Çalışması (Ayşegül DÜNDAR)

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Enstitünüz Temel Eğitim Anabilim Dalı Sınıf Eğitimi Yüksek Lisans öğrencisi Ayşegül DÜNDAR'ın anket çalışması ile ilgili Çanakkale Valiliği İl Eğitim Müdürlüğü'nün 03.10.2017 tarih ve 60305806-44-E.15713028 sayılı yazısı ile ekleri yazımız ekinde gönderilmektedir.

Bilgilerinizi ve gereğini arz ederim.

 e-imzalıdır
Sami YILMAZ
Genel Sekreter

Ek :
1 - Yazı (1 sayfa)
2 - Dosya (5 sayfa)

Not: 5070 sayılı elektronik imza kanunu gereği bu belge elektronik imza ile imzalanmıştır.

Terzioğlu Yerleşkesi Rektörlük Binası B Blok Zemin Kat
2862180018 Bilgi için:Gül UMUT
Bilgisayar İşletmeni

T.C.
ÇANAKKALE VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 60305806-44-E.15713028
Konu : Anket Çalışması

03.10.2017

ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜNE
(Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı)

İlgi : 22/09/2017 tarihli ve 109520 sayılı yazınız.

Üniversiteniz Eğitim Bilimleri Enstitüsü Temel Eğitim Anabilim Dalı Sınıf Eğitimi Bilim Dalı Yüksek Lisans Programı Öğrencisi Ayşegül DÜNDAR tarafından yapılması düşünülen anket çalışması ile ilgili alınan Makam Onayı, Komisyon Raporu ve Mühürlü Anket Formları yazımız ekinde sunulmuştur.

Bilgilerinize arz ederim.

Osman ÖZKAN
Millî Eğitim Müdürü

Ek :
1- Makam Onayı (1 sayfa)
2- Komisyon Raporları (1 sayfa)
3- Mühürlü Form (3 sayfa)

Güvenli Elektronik İmza
Aşılı İle Aynidir.
03.10.2017

Nejmin AKSOY
-V.H.K.i

Millî Eğitim Müdürlüğü Valilik Binası 3. Kat
Elektronik Ağ: stratejigelistirne17@meb.gov.tr

Ayrıntılı bilgi için: Özgür AYDIN
Tel: 0286 217 11 35-117

Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. <https://evraksorgu.meb.gov.tr> adresinden e028-8749-34ae-9662-4ceb kodu ile teyit edilebilir.

Ek 2: Veri Toplama Aracı**Görüşme Formu**

Kıymetli Meslektaşım;

Size sunulan görüşme formu Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesinde Sınıf Eğitimi Yüksek Lisans programında gerçekleştirmeye çalıştığım “Çanakkale ilinde görev yapan sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersi kapsamında yerel okuryazarlıklarının incelenmesi” başlıklı tez çalışmamın verilerini toplamaya yönelik 9 adet açık uçlu sorudan oluşmaktadır. Görüşme formunun 1. bölümünde araştırmaya katılan sizlerin kişisel bilgilerinizi belirlemeye, 2. bölümde ise araştırmaya konu olan yerel okuryazarlığınızı belirlemeye yönelik açık uçlu sorular bulunmaktadır. Sizden istenen görüşme formunda yer alan soruları doğru ve içtenlikle cevaplamanızdır. Vereceğiniz bilgiler araştırma dışında asla 3. kişilerle paylaşılmayacaktır. Katkılarınız için şimdiden teşekkür ederim.

Ayşegül DÜNDAR

Sınıf Eğitimi Bilim Dalı

Yüksek Lisans öğrencisi

dundar.aysegul17@gmail.com

<tel:05354395539>

Bölüm 1

Kişisel Bilgiler

Cinsiyet: Kadın () Erkek()

Kıdem: 1-5 yıl () 6-10 () 11-15 () 16-20 () 21 ve üzeri ()

Eğitim Durumunuz :

Çanakkale’de İkamet Etme Süreniz : 1-5 yıl () 6-10 yıl ()
11-15 () 16-20 () 21 ve üzeri ()

Çanakkale İli Kültürel ve Tarihi değerleri konusunda kendinizi ne denli yeterli bulmaktasınız?
: Yetersiz () Biraz Yeterli () Fikrim Yok ()

Yeterli () Çok Yeterli ()

Çanakkale İli Kültürel ve Tarihi değerleri konusunda herhangi bir kurs, seminer vb. faaliyete katıldınız mı? Evet () Hayır ()

Çanakkale İli Kültürel ve Tarihi değerleri konusunda herhangi bir kurs, seminer vb. faaliyete evet katıldım diyorsanız bu faaliyetleri ne kadar yeterli buldunuz?

Yetersiz () Biraz Yeterli () Fikrim Yok ()

Yeterli () Çok Yeterli ()

Bölüm 2

1.Çanakkale Savaşı için önemli gördüğünüz sizce savaşın simgesi olduğunu düşündüğünüz olay nedir etkilendiğiniz kişiler varsa kimlerdir?

2. Çanakkale hakkında belgesel ve film izlediniz mi? Bunların yeterli olduğunu düşünüyor musunuz?

3. Yeniden doğuş, umut, var olma kelimeleri söylendiğinde Çanakkale ile nasıl özdeşirirsiniz

4. Saat kulesinin nasıl ve kim tarafından yapıldığı ne zamandan beri kentte var olduğu konularında bilginiz var mı? Varsa neler bildiğinizi yazar mısınız?

5. 57. Alay dendiğinde aklınıza ilk olarak ne/neler geliyor?

6. Çanakkale Boğazı'nda karşılıklı inşa edilmiş Kilitbahir kalesi ve Çimenlik kalesi hakkında neler biliyorsunuz?

7. Truva şehri Truva atı efsanesini biliyor musunuz? Truva antik kenti hakkında neler biliyorsunuz?

8) Çanakkale ili ve ilçelerinde var olan kültürel miras öğelerinden bildiğiniz başka neler var yazar mısınız?

9) İlaveten belirtmek istediğiniz görüş ve öneriniz var mı?

Ek 3: Örnek Veri Toplama Araçları

Görüşme Formu

Kıymetli Meslektaşım;

Size sunulan görüşme formu Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesinde Sınıf Eğitimi Yüksek Lisans programında gerçekleştirmeye çalıştığım "Çanakkale ilinde görev yapan sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersi kapsamında yerel okuryazarlıklarının incelenmesi" başlıklı tez çalışmamın verilerini toplamaya yönelik 9 adet açık uçlu sorudan oluşmaktadır. Görüşme formunun 1. bölümünde araştırmaya katılan sizlerin kişisel bilgilerinizi belirlemeye, 2. bölümde ise araştırmaya konu olan yerel okuryazarlığımızı belirlemeye yönelik açık uçlu sorular bulunmaktadır. Sizden istenen görüşme formunda yer alan soruları doğru ve içtenlikle cevaplamanızdır. Vereceğiniz bilgiler araştırma dışında asla 3. kişilerle paylaşılmayacaktır. Katkılarınız için şimdiden teşekkür ederim.

Ayşegül DÜNDAR

Sınıf Eğitimi Bilim Dalı

Yüksek Lisans öğrencisi

yasam.gulum@hotmail.com

tel:05354395539

Bölüm 1

Kişisel Bilgiler

Cinsiyet: Kadın () Erkek

Kıdem: 1-5 yıl () 6-10 () 11-15 16-20 () 21 ve üzeri ()

Eğitim Durumunuz : 4. Lisans

Çanakkale'de İkamet Etme Süreniz : 1-5 yıl () 6-10 yıl ()
11-15 () 16-20 () 21 ve üzeri

Çanakkale İli Kültürel ve Tarihi değerleri konusunda kendinizi ne denli yeterli bulmaktasınız?
: Yetersiz () Biraz Yeterli () Fikrim Yok ()

Yeterli Çok Yeterli ()

Çanakkale İli Kültürel ve Tarihi değerleri konusunda herhangi bir kurs, seminer vb. faaliyete katıldınız mı? Evet Hayır ()

Çanakkale İli Kültürel ve Tarihi değerleri konusunda herhangi bir kurs, seminer vb. faaliyete evet katıldım diyorsanız bu faaliyetleri ne kadar yeterli buldunuz?

Yetersiz () Biraz Yeterli (X) Fikrim Yok ()

Yeterli () Çok Yeterli ()

Bölüm 2

1. Çanakkale Savaşı için önemli gördüğünüz size savaşın simgesi olduğunu düşündüğünüz olay nedir etkilendiğiniz kişiler varsa kimlerdir?

seyid Onbaşı simge kabiliktir. Siperler arası muafesi
havada coşmuş, kursunlar, siperler arası muafesi

2. Çanakkale hakkında belgesel ve film izlediniz mi? Bunların yeterli olduğunu düşünüyor musunuz?

Ben zamanlarda izledim, ilgi çekiciydi. Siperler arası muafesi ve ulusal düzeyde daha çok belgesel yapılabilir.

3. Yeniden doğuş, umut, var olma kelimeleri söylendiğinde Çanakkale ile nasıl özdeşleştirirsiniz

Çanakkale milletin maneviyatıdır. Yeniden doğuş ve umut kelimelerinin tam karşılığıdır. Ümitsizliği bir milletin gücünün yokluğu anlamına gelir.

4. Saat kulesinin nasıl ve kim tarafından yapıldığı ne zamandan beri kentte var olduğu konularında bilginiz var mı? Varsa neler bildiğinizi yazar mısınız?

İtalyan karesi, İtalyan Casporele'nin inşaatıyla Cemil Paşa tarafından
1896 yılında yapılmıştır.

5. 57. Alay dendiğinde aklınıza ilk olarak ne/neler geliyor?

57 Alay selüklüğü bir alay askerin sevdiğini
selüit alması geliyor.

6. Çanakkale Boğazi'nda karşılıklı inşa edilmiş Kilitbahir kalesi ve Çimenlik kalesi hakkında neler biliyorsunuz?

Fatih Sultan Mehmet Sarafından İstanbul'dan İstanbul
savaşı yapıldığı, Kilitbahir Sultanya adıyla anıldığı
başka kilitbahir olan yapıldığı söylenir.

7. Truva şehri Truva atı efsanesini biliyor musunuz? Truva antik kenti hakkında neler biliyorsunuz?

Truva Müz. 24m kurulduğu savaştan önce kilitbahir kilitbahir
savaşta kurulduğu yasa antika kilitbahir kilitbahir

8) Çanakkale ili ve ilçelerinde var olan kültürel miras öğelerinden bildiğiniz başka neler var yazar mısınız?

Erize de Alex. de Troia kenti denir kilitbahir
savaşta, Biza de Antik kenti kilitbahir yazar.
Hamidiye Tabiyası, Hamidiye Tabiyası, Hamidiye Tabiyası

9) İlaveten belirtmek istediğiniz görüş ve öneriniz var mı?

Çanakkale antik kentleri, türkenelerle ilgili doğru kayıtlar
kilitbahir kilitbahir, öğrencilere tanıtımı yapılması
ve uygun bir dil ve kilitbahir tanıtımı yapılması
Çanakkale'nin tanıtımı ulusal alanda bir kilitbahir
yapılarda doğru bilgilerle yapılmalıdır.

Ek 4*MAXQDA 2018 Paket Programı ile Oluşturulan Kelime Analiz Tablosu*

Sözcük	f	%
Zaman	78	2,88
Savaş	74	2,74
Bilgi	69	2,55
Çanakkale	66	2,44
Şehir	61	2,26
Antik	54	2,00
İnşa	50	1,85
Bizzat	44	1,63
Kale	43	1,59
Truva	43	1,59
Umut	34	1,26
Mehmet	30	1,11
Milli	30	1,11
Fatih	29	1,07
Boğaz	27	1,00
İzledim	27	1,00
Mustafa	27	1,00

Sultan	27	1.00
Askeri	25	0.92
Yer	25	0.92
Yeterli	23	0,85
Seyit	22	0,81
Atatürk	21	0,78
Destan	21	0,78
Gelibolu	20	0.74
Alay	18	0,67
Assos	18	0,67
Doğuş	18	0,67
Geliyor	17	0,63
Çimenlik	16	0,59
At	15	0,55
Anlamlı	14	0,52
Berberlik	14	0,52
Kilitbahir	14	0,52
Onbaşı	14	0,52
Son	13	0,48
Türk	13	0,48
Var	12	0,44

Amaçlı	11	0,41
Dünya	11	0,41
Kazanma	11	0,41
Korumak	11	0,41
Simge	11	0,41
Tarihi	11	0,41
Mayın	10	0,37
Mücadele	10	0,37
Yönetim	9	0,33
Bayramıç	9	0,33
Devlet	9	0,33
